

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Tomáš Krákora

Židovské knihy testamentů od konce 17. do poloviny 18. století

The Jewish Books of Testaments since the End of the 17th to the Middle of the
18th Century

Praha 2010

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především doc. PhDr. Ivaně Ebelové, CSc. za odborné vedení práce, cenné připomínky a rady, aktivní spolupráci a čas, který mi věnovala. Nesmím ale opomenout vyjádřit velký dík také mé přítelkyni za obětavou pomoc při typografických úpravách textu.

Tomáš Krákora

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a jen s využitím pramenů a literatury v práci uvedených.

V Praze 20. 8. 2010

.....
Tomáš Krákora

Anotace

Práce se zabývá Židovskými knihami testamentů, které vznikly v Praze v průběhu let 1681–1756 a 1740-1773 a jsou uloženy v Archivu hlavního města Prahy. Důraz je kladen na poslední vůli v židovské tradici, židovskou testamentární praxi v Českých zemích a především pak na typologický a obsahový rozbor jednotlivých testamentů.

Klíčová slova

Židé, testamenty, raný novověk, Praha

Annotation

The thesis deals with the Jewish books of testaments which arose in Prague during the years 1681–1756 and 1740-1773 and are placed in Prague City Archives. Emphasis is given to last wills in the Jewish tradition, Jewish testamentary practice in the Czech lands and especially to the typological and contentual analysis of individual wills.

Key words

Jews, testaments, Early modern period, Prague

Obsah

Seznam použitých zkratk	- 7 -
1 Úvod	- 8 -
1.1 Prameny a literatura	- 9 -
1.2 Poznámka k textu bakalářské práce	- 11 -
2 Testament v židovské tradici	- 12 -
2.1 Biblická tradice	- 12 -
2.2 Rabínský pohled	- 14 -
2.2.1 Mattenat bari	- 15 -
2.2.2 Mattenat šechiv mera	- 16 -
2.2.3 Mecave mechat mita	- 17 -
2.2.4 Dědické právo	- 17 -
3 Židovská testamentární praxe v Českých zemích	- 19 -
3.1 Právní zakotvení	- 19 -
3.2 Židovský soud.....	- 23 -
4 Dědické právo a testamentární praxe v odraze pramenů	- 25 -
4.1 Dědictví/dědici	- 25 -
4.2 Odkazy/smlouvy	- 32 -
4.3 Testamenty	- 33 -
4.3.1 Testament Marka Mordechaje Meisla	- 34 -
5 Židovské knihy testamentů	- 36 -
5.1 Obecná charakteristika.....	- 36 -
5.2 Typologie zápisů	- 37 -
5.3 Obsahový rozbor	- 38 -
5.3.1 Struktura záznamů	- 38 -
5.3.2 Vznik testamentu	- 40 -
5.3.3 Vznik inventáře	- 42 -
5.3.4 Vznik kvitance	- 43 -
5.3.5 Testátor	- 43 -
5.3.6 Datace	- 46 -
5.3.6.1 Hebrejské datování	- 47 -
5.3.7 Jazyk	- 49 -

5.3.8	Okolnosti sepisování testamentů	- 49 -
5.3.9	Majetkové odkazy v testamentech	- 54 -
5.3.10	Majetkové soupisy v inventářích	- 57 -
5.3.11	Náboženské odkazy	- 58 -
5.3.12	Inspirace biblickým textem	- 60 -
6	Závěr	- 62 -
7	Seznam použitých pramenů a literatury	- 64 -
7.1	Prameny nevydané	- 64 -
7.2	Prameny vydané	- 64 -
7.3	Encyklopedie, bibliografie a slovníky	- 65 -
7.4	Sekundární literatura	- 66 -
8	Přílohy	- 68 -
8.1	Seznam příloh	- 122 -
9	Resumé	- 123 -

Seznam použitých zkratek

a kol. – a kolektiv

AČ – Archiv český čili staré písemné památky české i moravské

AHMP – Archiv hlavního města Prahy

b – Babylónský talmud

BB – Bava batra (Poslední brána), traktát Babylónského talmudu

CIM – Codex iuris municipalis regni Bohemiae

ed. – editor

fol. – folio

Git – Gitin (Rozvodový list), traktát Babylónského talmudu

hebr. - hebrejsky

např. – například

obr. č. – obrázek číslo

s. – strana

San – Sanhedrin (Soudní dvůr), traktát Babylónského talmudu

sign. – signatura

r. – recto

tab. č. – tabulka číslo

v. - verso

vol. – volume

Zkratky biblických knih jsou převzaty z Českého ekumenického překladu.

Zkratky a překlady názvů traktátů Babylonského talmudu jsou převzaty z *Malé encyklopedie rabínského judaismu* od Pavla Sládka.¹

¹ SLÁDEK, Pavel, *Malá encyklopedie rabínského judaismu*, Praha, 2008, s. 253-255.

1 Úvod

Soudobý zvýšený zájem historické obce o přechodový rituál smrti a s tím znovu oceňovaný význam testamentu jako pramene pro poznání nejen náboženského myšlení, ale i majetkových struktur raně novověkého obyvatelstva Čech a Moravy, mne přivedl k myšlence nalézt obdobnou pramennou základnu také pro prostředí židovské komunity Českých zemí. U počátků této práce stála zejména doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc., která mě upozornila na dochované *Knihy testamentů* pražských Židů uložené v Archivu hlavního města Prahy² a svými prvotními radami ovlivnila nasměrování celého mého bádání.

Předkládaná bakalářská práce se snaží zaměřit na několik okruhů témat, které úzce souvisí s testamentární praxí pražských, potažmo českých a moravských, Židů. Struktura této studie je rozdělena do dvou větších celků: první část se zabývá obecně teoretickým zhodnocením postavení testamentu v židovské tradici od biblických počátků až po rabínské právní výroky. V českém prostředí jsem se pak zaměřil zejména na hledání takového legislativního zakotvení, které by umožňovalo židovským obyvatelům volně nakládat s vlastním majetkem. Během svého pátrání jsem se v dochovaných pramenech pokusil nalézt pokud možno všechny dostupné zmínky, jež by tato legislativní zakotvení doložily. Druhá část práce je tvořena, jak by se dalo očekávat, diplomatickým a obsahovým rozbořem zmíněných *Knih testamentů*. Svou pozornost jsem soustředil zvláště na základní typologické rozdělení všech zápisů v knihách obsažených, jejich vzniku a okolnostmi, které vedly testátory k napsání posledních pořízení. V centru mého zájmu pak stáli také sami testátoři a jejich majetkové a náboženské odkazy.

Při studiu židovských testamentů a inventářů vyvstala řada otázek. Co předcházelo dochovaným *Knihám testamentů*, jaká byla testamentární praxe před jejich vznikem? Byla vůbec nějaká? Kdo a z jakého důvodu měl potřebu sepsat svou závěť? Jaké informace o životě a myšlení pražských Židů lze vytěžit z jejich testamentů? Je možné určit nějaké ustálené zvyky, popř. pravidla a zásady, kterými se testamentární proces ve většině případů řídil? Co a komu testátoři odkazovali? Zodpovězení každé z těchto otázek by si jistě zasloužilo samostatný prostor, přesto budu doufat, že následující pasáže přinesou alespoň základní vhled do dané problematiky.

² Archiv hlavního města Prahy (dále jen AHMP), Sběrka rukopisů, *Knihy testamentů* 1681-1756, sign. 4816 a AHMP, Sběrka rukopisů, *Knihy testamentů* 1740-1773, sign. 4817.

1.1 Prameny a literatura

Výše uvedené *Knihy testamentů* tvoří hlavní část pramenné základny této práce. Ostatní prameny jsem čerpal v podobě vydaných edic, které mi sloužily zejména při hledání jakýchkoli zmínek, které by naznačovaly existenci testamentární praxe v Českých zemích do vzniku dochovaných *Knih testamentů*. Z edic věnovaných pouze dějinám Židů v našem prostředí lze především jmenovat práce Bohumila Bondyho a Františka Dvorského³ a Bertholda Bretholtze speciálně pro Moravu.⁴ Mé bádání se však neomezilo pouze na tyto dvě edice. Řadu pramenů k dějinám židovského obyvatelstva je možné nalézt v *Archivu českém*, který začal vydávat František Palacký.⁵ Právní postavení Židů v Českých zemích zachycují pak edice *Codex iuris Bohemici*⁶ a *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*⁷, ke kterým by se daly zahrnout vydání městských zákoníků Pavla Kristiána z Koldína⁸ a *Právní knihy města Brna*⁹ nebo bilingvní edice *Obnoveného zřízení zemského* od Hermenegilda Jirečka.¹⁰ Pro městské prostředí jsem vycházel z dostupných edic městských sbírek listin a listů Plzně¹¹, Ústí nad Labem¹² a Žatce.¹³

Naopak mírné zklamání mi přineslo pátrání ve středověkých kronikách vztahujících se k českému prostředí.¹⁴ Ač řada z nich obsahuje cenné a v některých případech i jediné zprávy k dějinám Židů v Českých zemích v dané době, zápisy se omezují pouze na klasická témata náboženských sporů, pronásledování a obchodu, takže pro problematiku židovských testamentů nepřinášejí nic zásadního.

³ BONDY, Bohumil – DVORSKÝ, František (dále jen BONDY – DVORSKÝ), *K historii Židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku 906 až 1620 I.-II.*, Praha, 1906.

⁴ BRETHOLZ, Berthold, *Quellen zur Geschichte der Juden in Mähren vom XI. bis zum XV. Jahrhundert (1067-1411)*, Praha, 1935.

⁵ *Archiv Český čili staré písemné památky české i moravské I.-XXXVIII.* (dále jen AČ), Praha, 1840-2000.

⁶ JIREČEK, Hermenegild (ed.), *Codex iuris Bohemici I.-IV.*, Praha-Vídeň, 1867-1883.

⁷ ČELAKOVSKÝ, Jaromír (ed.), *Codex iuris municipalis regni Bohemiae I.-II.* (dále jen CIM), Praha, 1886-1895.

⁸ JIREČEK, Josef (ed.), *Práva městská Království Českého a Markrabství Moravského spolu s krátkou jich summou*, Praha, 1876.

⁹ FLODR, Miroslav (ed.), *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století I.-III.*, Brno, 1990-1993.

¹⁰ JIREČEK, Hermenegild (ed.), *Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého*, Praha, 1888.

¹¹ STRNAD, Josef (ed.), *Listář královského města Plzně a druhy poddaných osad 1300-1526 I.-II.*, Plzeň, 1905.

¹² HORČÍČKA, Adalbert (ed.), *Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526*, Praha, 1896.

¹³ SCHLESINGER, Ludwig (ed.), *Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526*, Praha, 1892.

¹⁴ Při zpracovávání tématu jsem prošel následující historiografické spisy: *Kosmova kronika česká*, *Pokračovatelé Kosmovi*, *Letopis Vincenciův a Jarlochův*, *Zbraslavská kronika*, *Kronika tak řečeného Dalimila*, *Kroniky doby Karla IV.*, zprávy a kroniky doby husitské, *Historie česká* od Aenea Silvia Piccolominiho, *Staré letopisy české*, Bartošova *Kronika pražská*, *Kronika česká Václava Hájka z Libočan* či *Historie česká* od Pavla Skály ze Zhoře. Přesné bibliografické údaje lze nalézt na konci práce v seznamu použitých pramenů a literatury.

Pokud odhlédneme od bohaté a různorodé zahraniční literatury,¹⁵ tématem smrti a posledních věcí člověka v českém prostředí se zabývá sborník *Církev a smrt – institucionalizace smrti v raném novověku*¹⁶ a pak také např. kniha Miloše Sládka *Vítr jest život člověka aneb život a smrt v české barokní próze*.¹⁷ V posledním desetiletí jsou pak hojně studovány křesťanské testamenty od pozdního středověku až po raný novověk. Výchozí teoretickou prací pro české prostředí je sborník příspěvků z konference konané 30. listopadu 2005 Archivem hlavního města Prahy.¹⁸ Mezi nejvýznamnější badatele na poli zpracování a vydávání křesťanských testamentů patří bezesporu Michaela Hrubá¹⁹, Pavel Král²⁰ a Tomáš Malý.²¹ Pro sledované pražské prostředí, ovšem týkající se staršího období, lze upozornit na příspěvek Jiřího Peška v Pražském sborníku historickém.²²

Míra zpracování tématu smrti z židovského pohledu však za křesťanským prostředím nijak nezaostává. Z obecných prací můžeme jmenovat studii Davida Kraemera *The Meanings of Death in Rabbinic Judaism*,²³ řada dalších je pak obsažena ve výběrové bibliografii Falka Wiesemanna *Sepulcra judaica*,²⁴ která se soustřeďuje na literaturu zabývající se smrtí, umíráním, hřbitovy, pohřbíváním a dalšími rituálními úkony. Speciálně pražskému prostředí se ve své knize věnuje Sylvie Anne Goldberg, jejíž záměr však směřuje spíše k rituálním úkonům a povinnostem.²⁵

Už jen při pohledu do základních židovských encyklopedií²⁶ zjišťujeme, že zpracovanost židovských testamentů nebude dosahovat úrovně stavu bádání v křesťanském prostředí. Většina hesel odkazuje pouze na rabínské náboženské texty, zastoupení specializované sekundární literatury nalezneme jen výjimečně. Přesto existuje jedna základní příručka, která cíleně sleduje dědické právo a židovské testamenty od jejich počátků

¹⁵ Mezi jinými jmenujme např. ARIES, Philippe, *Dějiny smrti I-II.*, Praha, 2000 nebo WOLLGAST, Siegfried, *Zum Tod im späten Mittelalter und in der frühen Neuzeit*, Berlín, 1992.

¹⁶ HOLÝ, Martin – MIKULEC, Jiří (ed.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*, Praha, 2007.

¹⁷ SLÁDEK, Miloš, *Vítr jest život člověka aneb život a smrt v české barokní próze*, Praha, 2000.

¹⁸ JÍŠOVÁ, Kateřina – DOLEŽALOVÁ, Eva (ed.), *Pozdně středověké testamenty v českých městech. Prameny, metodologie a formy využití*, Praha, 2006.

¹⁹ HRUBÁ, Michaela, „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle.“ *Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*, Ústí nad Labem, 2002.

²⁰ KRÁL, Pavel, *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550-1650*, České Budějovice, 2002.

²¹ MALÝ, Tomáš, *Smrt a spása mezi Tridentem a sekularizací. Brněnští měšťané a proměny laické zbožnosti v 17. a 18. století*, Brno, 2009.

²² PEŠEK, Jiří, *Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, In: Pražský sborník historický 15, 1982, s. 63-93.

²³ KRAEMER, David, *The Meanings of Death in Rabbinic Judaism*, Londýn, 2000.

²⁴ WIESEMANN, Falk, *Sepulcra judaica. Bibliographie zu jüdischen Friedhöfen und zu Sterben, Begräbnis und Trauer bei den Juden von der Zeit des Hellenismus bis zur Gegenwart*, Essen, 2005. Nutno ovšem podotknout, že k samotným testamentům nepřináší žádné odkazy na zajímavé studie.

²⁵ GOLDBERG, Sylvie Anne, *Crossing the Jabbok. Illness and Death in Ashkenazi Judaism in sixteenth-through nineteenth-century Prague*, Berkeley, 1996.

²⁶ *Encyclopaedia judaica I.-XXII.*, Detroit, 2007. *The Jewish Encyclopedia I.-XII.*, Londýn, 1901-1906. *Jüdisches Lexikon I.-IV.*, Berlín, 1927-1930.

s hlavním důrazem na právní zakotvení v náboženských textech středověku, a tou je kniha Josepha Rivlina *Inheritance and Wills in Jewish Law*.²⁷ K hlubšímu rozboru právních otázek lze pak použít studii Menachema Elona *Jewish Law*.²⁸

Ze zahraniční produkce se mi podařilo objevit pouze edici Israele Taglichta *Nachlässe der Wiener Juden im 17. und 18. Jahrhunderts*, která by se mohla stát zajímavým srovnávacím materiálem pro tuto bakalářskou práci, ovšem za předpokladu, že by byla dostupná v některé z veřejných knihoven České republiky. Tak tomu však momentálně není. V českém prostředí můžeme jmenovat nedávno vydanou publikaci Bedřicha Noska a Pavly Damohorské *Židovské tradice a zvyky*,²⁹ ve které se v jedné z kapitol autoři také věnují tématu smrti a zejména pohřebnímu bratrstvu. Bohužel ani v těchto pasážích nenacházíme zmínku o sepisování testamentů jako o způsobu přípravy na přicházející smrt. Jediným zástupcem sekundární literatury, která se zabývá židovskými testamenty v českém prostředí, tak zůstává studie Alexandera Kische *Das Testament Mardochai Meysels*, která se ale více zabývá životem a významem předního zástupce pražské židovské komunity než samotným formálním a obsahovým rozbohem jeho poslední vůle.³⁰

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že se předkládaná bakalářská práce nemohla, pokud jde o právní zakotvení židovské testamentární praxe v Českých zemích a rozbor z ní vzešlých posledních pořízení, opřít o žádnou dostupnou sekundární literaturu, která by byla vodítkem při postupu zpracovávání dochovaných pramenů.

1.2 Poznámka k textu bakalářské práce

V celém textu této bakalářské práce je psáno slovo Žid s velkým počátečním písmenem, protože je chápáno jako označení příslušníka židovského národa. Přepis hebrejských výrazů se řídí zásadami navrženými Bedřichem Noskem v publikaci Jaakova Newmana a Gavriela Sivana *Judaismus od A do Z*.³¹ Při transkripci hebrejských jmen ze zpracovávaných *Knih testamentů* jsem se snažil podržet originální znění pramene. V případě biblických citací jsem se řídil ekumenickým překladem Bible, který byl vydán Českou biblickou společností v roce 1995.

²⁷ RIVLIN, Joseph, *Inheritance and Wills in Jewish Law*, Jeruzalém, 1999.

²⁸ ELON, Menachem, *Jewish Law. History, Sources, Principles I.-IV.*, Philadelphia, 1994.

²⁹ NOSEK, Bedřich – DAMOHORSKÁ, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, 2010.

³⁰ KISCH, Alexander, *Das Testament Mardochai Meysels*, Frankfurt nad Mohanem, 1893.

³¹ NEWMAN, Jaakov – SIVAN, Gavriel, *Judaismus od A do Z*, Praha, 2004.

2 Testament v židovské tradici

2.1 Biblická tradice

Poslední pořízení/vůle v biblických knihách představuje zejména nástroj, kterým otec mohl svým synům a dalším potomkům předat nařízení a ustanovení správného způsobu života. Vhodnou příležitostí, jak přednést a předat svá poslední přání a zároveň naopak obdržet příslib jejich dodržování, se stal rituál požehnání. Dokladem toho je i dobře známý příběh Izákových synů, Jáкова a Ezaua, z První knihy Mojžíšovy, ve kterém Jákob od svého otce Istivě získává požehnání prvorozeného syna: „*Hle vůně mého syna jako vůně pole, jemuž žehná Hospodin. Dej ti Bůh z rosy nebes a ze žírnosti země, i hojnost obilí a moštu. Ať ti slouží lidská pokolení, ať se ti klanějí národy. Budeš panovat nad svými bratry a synové tvé matky se ti budou klanět. Kdo prokleje tebe, bude proklet, kdo žehnat bude tobě, sám bude požehnán.*“³²

Jako součást posledních pořízení či odkazů se také předávalo povědomí o příkazu dodržování Božího zákona a smlouvy uzavřené mezi Bohem a Abrahamem, ve které se mimo jiné nařizovalo: „*Dbejte na Hospodinovu cestu a jednejte podle spravedlnosti a práva, ať Hospodin Abrahamovi splní, co mu přislíbil.*“³³ Podobně tak učinil i Mojžíš, když před svou smrtí předal vedení izraelských kmenů Jozuemu a na závěr svého požehnání promluvil ke všemu lidu takto: „*Upněte své srdce ke všem slovům, která vám dnes dosvědčuji. Příkážete svým synům, aby bedlivě dodržovali všechna slova tohoto zákona.*“³⁴

Opakovaně se pak náznaky o vykonání posledního pořízení či předání posledních slov a přání objevují v dalších knihách Starého zákona, zejména pak v knihách historiografických. Konec Achítifelova života poté, co se nezdaří jeho plány a snahy o poražení krále Davida, je v Druhé knize Samuelově líčen následovně: „*Když Achítifel viděl, že jeho rada provedena nebyla, osedlal osla a vydal se na cestu do svého domu ve svém městě. Udělal pořízení o svém domě a oběsil se. Umřel a byl pohřben v hrobě svého otce.*“³⁵ Sám král David pak těsně před smrtí vyzývá Šalamouna k plnění Božího zákona a odkazuje mu i provedení trestu nad Joábem³⁶, svým vojenským velitelem, za nepomstěné vraždy: „*Když se přiblížil čas Davidovi smrti, přikázal svému synu Šalamounovi: «Odcházím cestou všeho pozemského. Ty však buď*

³² Gn 27, 27-29.

³³ Gn 18, 19.

³⁴ Dt 32, 46.

³⁵ 2 S 17, 23.

³⁶ 1 Kr 2, 5-6.

rozhodný a mužný. Dbej na to, co ti svěřil Hospodin, tvůj Bůh: Chod' po jeho cestách a dodržuj jeho nařízení a přikázání, jeho práva a svědectví, jak jsou zapsána v zákoně Mojžíšově, a tak budeš mít úspěch ve všem, co budeš konat, ať se obrátíš kamkoli.»³⁷ Snad nejznámější a často citovanou pasáží, upozorňující na nutnost vytvoření posledního pořízení před vlastní smrtí, je promluva proroka Izajáše ke králi Chizkijášovi: „V oněch dnech Chizkijáš smrtelně onemocněl. Přišel k němu prorok Izajáš, syn Amósův, a řekl mu: «Toto praví Hospodin: Udělej pořízení o svém domě, protože zemřeš, nebudeš žít.»“³⁸

Zajímavou ukázkou, jak důsledně byla stále ještě převážně ústně předávaná poslední pořízení dodržována ve svých jednotlivých bodech, je nám pak následující úryvek z knihy proroka Jeremiáše: „Postavil jsem před syny Rekábejců kalichy plné vína a číše a řekl jsem jim: «Napijte se vína!» Ale oni odmítli: «Nebudeme pít víno, neboť náš otec Jónadab, syn Rekábův, nám přikázal: Nebudete nikdy pít víno ani vy ani vaši synové!»“³⁹ Vždy bylo zvykem, aby přední osobnosti jednotlivých společenství zanechávali pro svou rodinu, rod či kmen taková poslední pořízení, která by obsahovala základní etické normy a rady pro správné dodržování jejich způsobu života (viz níže etický testament).

V rámci samotného pořízení však nebylo v židovském právu nijak ošetřeno vlastní rozdělování k dědění určeného majetku. Možnost svobodného posledního pořízení byla však silně upozaděna neměnností nástupnictví zákonných dědiců, tak jak je to stanoveno v příběhu o dědictví Selofchadových dcer: „Selofchadovy dcery mluví o tom oprávněně. Přiděl jim dědičně trvalé vlastnictví mezi bratry jejich otce a převed' na ně dědictví po jejich otci. Mluv k Izraelcům takto: Když někdo zemře a nemá syna, převedete dědictví po něm na jeho dceru. Jestliže nemá ani dceru, dáte dědictví po něm jeho bratrům. Jestliže nemá ani bratry, dáte dědictví po něm bratrům jeho otce. Jestliže nejsou ani bratři po jeho otci, dáte dědictví po něm jeho nejbližšímu příbuznému z jeho čeledi; ten je obdrží. To se stalo pro Izraelce právním nařízením, jak přikázal Hospodin Mojžíšovi.“⁴⁰ Navíc tato neměnnost byla ještě zdůrazněna právem prvorozeného: „Má-li někdo dvě ženy, z nichž by jednu miloval a druhou nemiloval, a porodí mu syny milovaná i nemilovaná, ale prvorozený syn bude synem nemilované, v den, kdy bude dávat, co mu patří, svým synům do dědictví, nemůže dát právo prvorozenství synu milované na úkor prvorozeného syna nemilované. Vezme ohled na prvorozeného syna nemilované a dá mu dvojnásobný díl všeho, co má, protože on je prvotina jeho síly, jemu náleží právo prvorozenství.“⁴¹ Naproti tomu lze uvést velice krátkou zmínku ze závěru knihy

³⁷ 1 Kr 2, 1-3.

³⁸ 2 Kr 20, 1 a také Iz 38, 1.

³⁹ Jr 35, 5-6.

⁴⁰ Nu 27, 7-11.

⁴¹ Dt 21, 15-17.

Job, kde se ukazuje svobodná volba udělení dědictví i dcerám: „*Po celé zemi se nenašly tak krásné ženy, jako byly dcery Jóbovy. Otec jim dal dědictví jako jejich bratrům.*“⁴² Možnost rozdělení dědičného majetku byla pak v zásadě omezena pouze na příslušníky daného izraelského kmene. Pokud dědictví obdržely dcery, jako to bylo v případě Selofchadových dcer, měly se provdat jen za příslušníky otcovského kmene tak, aby majetek nepřešel do cizích rukou: „*Tuto věc přikázal Hospodin o dcerách Selofchadových: Ať se vdají, za koho se jim zlíbí, jen ať se vdávají v čeledi svého otcovského pokolení. Dědictví Izraelců nesmí přecházet z pokolení na pokolení; Izraelci budou spjati každý s dědictvím svého otcovského pokolení. Každá dcera, která obdrží dědictví od některého izraelského pokolení, vdá se za někoho z čeledi svého otcovského pokolení, aby Izraelci podrželi ve vlastnictví dědictví po svých otcích, každý to své. Dědictví nebude přecházet z pokolení na pokolení. Izraelská pokolení budou všechna spjata se svým dědictvím.*“⁴³

Všechny výše uvedené ukázky, které se různým způsobem dotýkají utváření posledního pořízení či obecně dědičného práva, bychom ztěžji mohli pokládat za testamenty v moderním slova smyslu, neboť tyto náznaky se zaměřují jen na obecné nařízení a přání, které těžko můžeme srovnávat s významem majetko-právního uspořádání pozůstalostí.

2.2 Rabínský pohled

Zřejmě pod vlivem řeckého práva dostávalo poslední pořízení písemnou podobu a postupně se začleňovalo do systému židovského práva. Pro označení testamentu se v židovské tradici vžilo používání termínu *cava'a* (hebr. צוואה). V Mišně a v Talmudu je místo termínu *cava'a* použit výraz *dejatika*⁴⁴ z řeckého διαθήκη,⁴⁵ popř. *dejatiki*,⁴⁶ na jiném místě pak *legaton* z latinského *legatium*⁴⁷. Kromě testamentu, tedy majetkového vypořádání pozůstalosti, se již od biblických dob vyvíjí závěť etická, jakožto specifický literární žánr. Počátky bychom mohli hledat u prorocké závěti praotce Jákoba, ve které se loučí se svými syny a dává jim příkaz o svém pohřbu.⁴⁸ Za typického zástupce etické závěti z této rané fáze můžeme pak považovat apokryfní dílo *Testament 12 patriarchů*, tedy testamenty 12 synů

⁴² Jb 42, 15.

⁴³ Nu 36, 6-9.

⁴⁴ RIVLIN, J., *Inheritance and Wills in Jewish Law*, s. 138.

⁴⁵ bBava batra (dále jen BB), 152b, In: *Soncino Babylonian Talmud*, do angličtiny přeložil Isidor Epstein. Online verze dostupná na internetových stránkách halakhah.com.

⁴⁶ bBB, 8:6 a bBB 135b.

⁴⁷ bSan, 91a.

⁴⁸ Gn 49, 1-33.

praotce Jákoba.⁴⁹ Hlavního rozkvětu dosáhl tento typ literatury v období středověku, kdy se vzdělaní učenci snažili tímto způsobem zanechat své názory a myšlenky pro další pokolení. Obsahovaly zejména morální a náboženská poučení, jak se zachovávat v běžných situacích každodenního života. Řada z těchto etických závětí byla vydána v překladové edici Israele Abrahamse *Hebrew Ethical Wills*.⁵⁰ Následující pasáže se však již budou zabývat pouze tím typem testamentu, který ze své převážné části řeší majetkové odkazy, i když tyto dva typy nelze v některých obsahových bodech zcela jasně rozlišit.

Rabínská tradice rozlišuje tři základní druhy posledních vůlí, na které se vztahují různé právní normy a které se liší dobou jejich vzniku a způsobem následného vykonání. Tím prvním typem je *mattenat* (nebo také *cava'a*) *bari*, což doslovně znamená dar od zdravé osoby, druhým je *mattenat* (nebo také *cava'a*) *šechiv mera*, mohli bychom přeložit jako dar od vážně nemocného, a tím posledním je pak *mecave* (nebo také *cava'a*) *mechamat mita*, tedy dar v blízkosti smrti⁵¹.

2.2.1 Mattenat bari

Termín *mattenat bari* je používán v případě, když se člověk rozhodne, že část nebo celý svůj majetek hodlá odkázat osobě, která není jeho přímým zákonným dědicem, a tím se snaží zabránit momentu, aby byl v okamžiku jeho smrti jeho majetek rozdělován podle legitimního práva následnictví. Konkrétní podmínky platnosti tohoto typu posledního pořízení lze nalézt např. v traktátu Babylonského talmudu *Bava batra*, kde je rabíny do detailů komentován následující výrok mišny: „*If a person died and a will was found tied to his thigh, it is of no legal value. If thereby he made an assignment to someone, whether (this person is one) of the heirs or not, his instruction are legally valid.*“⁵² Přestože odkázání majetku je stvrzeno napsáním poslední vůle, užívací právo na odkázaný majetek však stále zůstává původnímu majiteli až do jeho smrti: „*Which is the gift of a person in good health that is (regarded) as the gift of a dying man in that no possession (of its fruit) is acquired until after death? — Any (deed) in which it is written, «from this day and after my death».*“⁵³ Tento typ odkazu by se v některých případech dal zaměnit s řádným darem, jehož právní platnost nabývá dnem uzavření smlouvy, ovšem v případě testamentárního odkazu je opět na dalším místě zmiňovaného traktátu znovu vyžadováno zapsání určující formulace: „*If a person*

⁴⁹ SOUŠEK, Zdeněk (ed.), *Knihy tajemství a moudrosti I.*, Praha, 1995, s. 202-289.

⁵⁰ ABRAHAM, Israel, *Hebrew Ethical Wills I.-II.*, Philadelphia, 1926.

⁵¹ *Encyclopaedia judaica*, vol. XXI. (Wel-Zy), Detroit, 2007, s. 65-67.

⁵² bBB, 135b.

⁵³ Tamtéž.

(desire) to give his estate in writing to his sons, he must write, (this estate is assigned) from this day and after (my) death. “⁵⁴ Navíc testátor má podle rabínského výkladu ještě i možnost si případně zachovat právo odvolat učiněný odkaz a to za předpokladu, že použije formulaci: „from today if I should not retract until after my death“ nebo „from today if I do not retract during my lifetime“ .⁵⁵

2.2.2 Mattenat šechiv mera

Význam tohoto spojení, jak byl již vysvětlen výše, nám předem osvětluje okolnosti, za jakých byl tento typ posledních vůlí pořizován. Moše ben Majmún (lat. Maimonides, 1138-1204) definuje člověka, který je *šechiv mera*, následovně: „A sick man whose entire body has been weakened and whose strength has waned because of his sickness, so that he cannot walk outside and is confined to bed.“⁵⁶ Od doby, kdy učenci schválili tuto formu pořízení závěti, byla považována zákonem jako forma předání dědictví, která byla realizována při smrti testátora.⁵⁷ K uzákonění této možnosti nakládat s majetkem v daném zdravotním stavu přispěl zejména morální předpoklad, že každý by se měl snažit ulehčit jak fyzickým tak duševním strádáním nemocných. Z tohoto důvodu jsou proto nařízení ne příliš striktní, poslední vůle může mít podobu jak písemnou,⁵⁸ která nemusí být dosvědčena a jen doručena příjemci, tak i ústní: „When a person says: «This is my son», «This is my brother», «This is my uncle» or identifies a person as any of his other heirs, his word is accepted and that person inherits his estate. This applies even when he makes this acknowledgment concerning people who are not recognized to be his relatives. And it applies whether he made such a statement when he was healthy or when he is on his deathbed. Even if he lost his power of speech and identified a person as his heir in writing, his word is accepted, provided we test his powers of understanding as we test a man with regard to divorce.“⁵⁹

Poslední pořízení typu *šechiv mera* je platné pouze pokud testátor odkazuje celý svůj majetek a nenechává jakýkoli díl neurčený. Vychází se z názoru, že pokud člověk odkazuje jen část ze svého majetku, tak jak se tomu děje u *mattenat bari*, nečiní tak po dojmem blízcí se smrti.⁶⁰ Neplatnost tohoto typu pořízení nastane, pokud sám testátor učiní prohlášení o

⁵⁴ bBB, 136a.

⁵⁵ Tosefta Bava mecia, 19b.

⁵⁶ MAIMONIDES, *Mishneh Torah* (Sefer Jad ha-Chazaka, dále jen Jad), Zechija, 8:2. Online verze dostupná na internetových stránkách www.chabad.org.

⁵⁷ bBB, 149a.

⁵⁸ Tamtéž, 156b.

⁵⁹ Jad, Nehalot, 4:1.

⁶⁰ bBB, 151b.

odvolání své vůle a to opět ústně či písemně⁶¹ nebo vytvoří závěť novou, která se vztahuje ke stejnému majetku,⁶² a to i v případě, že se nová závěť bude týkat pouze části daného majetku.⁶³ Zároveň neplatnost pořízení nastává také v důsledku testátorova uzdravení z těžké nemoci.

2.2.3 Mecave mechamat mita

Třetí a poslední typ závěti v rabínské tradici je svým způsobem kombinací obou předchozích variant. Koncept *šechiv mera* byl aplikován pro eventualitu, že zdravý člověk tvoří poslední vůli v důsledku náhle hrozícího nebezpečí blízké smrti, tedy *mortis causa*. Za takové okolnosti jsou považovány následující situace: vážné onemocnění, odsouzení k trestu smrti na základě zákonů dané země, putování pouští s karavanou či odplutí na námořní plavbu.⁶⁴ Zajímavé je srovnání s textem Žalmu 107, ve kterém je nabádáno ke vzdávání chvály Hospodinu, zachránci z podobných nebezpečí⁶⁵. Více zmínek zaměřujících se na předpisy upravující *mecave mechamat mita* je popisováno v textu Mišny v kapitolách o rozvodu, které ale lze rozšířit a aplikovat na poslední vůli: „*At first they used to say: If a man was led forth in chains and was about to be executed under the law of the land and said, write out a bill of divorce for my wife, they would write it out and deliver it. Then they changed this and said, also if a man went on a voyage or set out with a caravan.*“⁶⁶ Závěť, která by nebyla napsána v důsledku čtyř zmiňovaných okolností, nemůže být považována za *mecave mechamat mita*, ani kdyby v ní byla doslovná testátorova zmínka o strachu z blížící se smrti.

2.2.4 Dědické právo

Posloupnost dědiců se v židovské tradici utvářela již od biblických dob, jak bylo ukázáno v první kapitole. Z náboženských textů formativního období judaismu vyplývá následující ustálené schéma pořadí dědiců: synové – jejich potomci – dcery – jejich potomci – otec

⁶¹ bBB, 152b.

⁶² Tamtéž, 135b.

⁶³ Tamtéž, 148b.

⁶⁴ bGit, 65b a 66a.

⁶⁵ Žalm 107: „¹Chválu vzdejte Hospodinu, protože je dobrý, jeho milosrdenství je věčné! ²Tak ať řeknou ti, kdo byli Hospodinem vykoupeni, ti, které vykoupil z rukou protivníka, ³které shromáždil ze všech zemí, od východu, od západu, severu i moře. ⁴Bloudili pouští, cestou pustin, město sídla Božího však nenalezli. ⁵Žíznili a hladověli, byli v duši skleslí. (...) ¹⁰Seděli v temnotách šeré smrti, v železných poutech a v ponížení, ¹¹neboť se vzepřeli tomu, co řekl Bůh, znevážili úradek Nejvyššího. (...) ¹⁷Pošetilci pro svou cestu nevěrnosti, pro své nepravosti byli pokořeni. ¹⁸Každý pokrm se jim hnusil, dospěli až k branám smrti. (...) ²³Ti, kteří se vydávají na lodích na moře, kdo konají dílo na nesmírných vodách, ²⁴spatřili Hospodinovy skutky, jeho divy na hlubině.“

⁶⁶ bGit, 6:5.

zemřelého/ho – bratři zemřelého/ho – jejich potomci – sestry zemřelého/ho – jejich potomci – prarodiče zemřelého/ho – strýcové – jejich potomci – tety – jejich potomci.⁶⁷ Toto pořadí bylo ještě navíc umocněno zásadou, že nikdo z právoplatných dědiců nesmí být přímo vyděděn a naopak nikdo nesmí být do tohoto schématu dosazen, pokud není skutečným dědicem. Testátor může skrze svou poslední vůli pouze ovlivnit výši odkázaného majetku např. tak, že určí jednoho univerzálního dědice, kterému připadne většina majetku.⁶⁸ Z uvedeného schématu je tedy zřejmé, že z dědické posloupnosti jsou úplně vyřazeny pozůstalé vdovy, které ale jistý majetek získávají na základě svatební smlouvy. Jak bude ukázáno dále, vdovy se přesto v dochovaných testamentech objevují mezi dědici, několikrát i jako univerzální dědičky celého majetku zemřelého manžela, často však s podmínkou, že tento stav bude zrušen případným dalším sňatkem vdovy, aby se zabránilo přesunu rodinného majetku do cizích rukou. Zvláštností židovského rodinného práva je tzv. levirátní sňatek (hebr. *jibum*). Jestliže by zemřel muž bez potomků, je povinností jednoho z pozůstalých bratrů oženit se s vdovou, splodit s ní dítě, pojmenovat ho po zemřelém, aby jeho jméno nebylo zapomenuto.⁶⁹ Už v dobách rabínského judaismu byla ale dávána více přednost rituálnímu obřadu *chaliza*, který tuto povinnost zrušil. Řada dalších právních otázek dědického práva a s ním spojeného postavení dědiců v rámci testamentárního procesu je podrobně líčena v základní práci pro židovské právo od Menachema Elona *Jewish Law*.⁷⁰

⁶⁷ BODENHEIMER, Levi, *Das Testament unter der Benennung einer Erbschaft*, Krefeld, 1847, s. 3-5. K rabínskému pohledu také dále: MENDELSSOHN, Moses, *Ritualgesetze der Juden, betreffend Erbschaften, Vormundschaften, Testamente und Ehesachen in so weit sie das Mein und Dein angehen*, Ofen, 1819 a KOPETZ, Heinrich Ritter von, *Versuch einer systematischen Darstellung der in Böhmen bezüglich der Juden bestehenden Gesetze und Verordnungen*, Praha, 1846.

⁶⁸ To se opírá o traktáty bBB 126b a 130a.

⁶⁹ Dt 25, 5-10.

⁷⁰ ELON, Menachem, *Jewish Law. History, Sources, Principles I.-IV.*, Philadelphia, 1994.

3 Židovská testamentární praxe v Českých zemích

3.1 Právní zakotvení

Jedno z nejstarších a nejvýznamnějších privilegií – *Statuta Judaeorum*, které bylo po celý středověk základem právního postavení Židů v Českých zemích, bylo vydáno králem Přemyslem Otakarem II. (1253-1278) po polovině 13. století.⁷¹ Při čtení textu tohoto privilegia bohužel však zjistíme, že kšaftování, dědění či obecně testamentární praxi se vším, co s ní souvisí, se nevěnuje ani jeden z článků privilegia⁷². Roku 1268 Přemysl Otakar II. znovu potvrdil všechny udělené výsady ve stejném znění a navíc připojil jeden krátký odstavec týkající se postavení Židů usdlých v Brně,⁷³ který ale nic o testamentární praxi nevypovídá.

První dochovaná písemná zmínka o dědickém právu a případně možnosti odkazovat či neodkazovat majetek se objevuje v zákoníku císaře Karla IV. *Majestas Carolina*, který byl předložen na sněmu v dubnu 1348, ale roku 1355 odvolán. Kapitola CXII se přímo nazývá *De hereditatibus Judaeorum* a v českém překladu zní: „*Jestliže by kterému Židu za dluhy které dědictví se dostalo, toho prodati ani utratiti žádným obyčejem jemu neslušíe bez vuole a odpuštění králova zvláštnieho; kteréžto dědictvie potom bez pochybenie do komory naše z vuole královské a právem královstvie i z obyčeje potvrzeného má spadnutí.*“⁷⁴ 30. září 1356 vydává císař Karel IV. privilegium speciálně věnované Židům, jedná se v něm zejména však pouze o potvrzení a znovuzopakování dřívějších privilegií Přemysla Otakara II., a proto něco zcela nového nepřináší.⁷⁵ Podobně se k tématu testamentů či odkazování majetku nevyjadřuje ani další privilegium, tentokrát krále Václava IV. z 14. června 1393. V něm se ustanovuje svrchovanost soudu královských úředníků nad Židy a jejich listy na úkor zemských pánů a zpřesňují se pravidla vymáhání dluhů či nakládání se zastaveným majetkem.⁷⁶

Samotný kšaft v právních nařízeních je pak prvně zmiňován asi k roku 1440, kdy podle edice Bondy – Dvorský jsou zapsána práva Starého města pražského, která obsahují odstavec nadepsaný *Kdyžby Židóm aneb knězi bylo k dědictví při kšaftu rozkazováno*. V něm se pak dovídáme následující: „*I žádný konšel ani písař městský nemá při kšaftu býti, kdyžby*

⁷¹ V edici Bohumila Bondyho a Františka Dvorského je uváděn jako den vydání 29. březen 1254. Jana Zachová však ve své studii došla na základě rozboru textu k názoru, že datum vydání bude nutné posunout až k roku 1262. ZACHOVÁ, Jana, *Un privilege de Přemysl Otakar II.*, In: *Judaica Bohemiae* XIV, č. 2, 1978, s. 71-74.

⁷² BONDY – DVORSKÝ, díl I., s. 15-22.

⁷³ Tamtéž, s. 25-27.

⁷⁴ Tamtéž, s. 53. Odstavec ve stejném znění je také obsažen v Archivu českém, III., s. 167.

⁷⁵ CIM I., s. 99-100.

⁷⁶ Tamtéž, s. 179-181.

co Židům, aneb knězi, aneb kterýmžto duchovním lidem bylo rozkazováno k dědictví.⁷⁷ Naopak o pár let následující privilegium krále Ladislava Pohrobka, vydané 17. května 1454 se opět omezuje pouze na obecné formulace a znovupotvrzení židovských privilegií Přemysla Otakara II.⁷⁸

Zřízení či nařízení krále Vladislava Jagellonského o Židech, vydané 19. května 1497 se zabývá podrobně pouze věcí úzce spojených s penězi, tedy půjčkami, dluhy, lichvou a také s kradenými věcmi, naopak neobsahuje ani jedinou zmínku o testamentech, odkazech či obecně dědickém řízení.⁷⁹ Sám Jaromír Čelakovský ve své studii,⁸⁰ zabývající se dějinami Židů v Jagellonské době, podává velice fundovaný a mnoha prameny podepřený pohled na danou problematiku i s rozбором právních dokumentů, ovšem s testamentární praxí či dědickým řízením se u něj nesetkáváme. Král Vladislav Jagellonský ve své vydavatelské činnosti pokračuje a pro postavení Židů ustanovuje ještě další dvě významná privilegia: první z nich ze 7. září 1499 reaguje na žádost Židů z Prahy, ale i dalších měst, a nařizuje, aby Pražští Židé příslušeli pod pravomoc dvorského sudího a Židé z ostatních královských měst do kompetence úřadu podkomořího.⁸¹ Druhé bylo vydáno 6. srpna 1501 pány a rytíři království Českého z poručení krále Vladislava Jagellonského, kterým se potvrzuje zachování Židů v zemi za roční poplatek do královské komory a v majetkových věcech se Židům zakazuje půjčování peněz na věci kradené a vůbec jejich přijímání.⁸² V obou zmíněných bychom jen těžko našli nějaké bližší podrobnosti k danému tématu.

V městském prostředí můžeme poukázat na *Právní knihu města Brna* z poloviny 14. století, kde je právnímu postavení Židů věnována celá kapitola, ve které se mimo jiné píše, že Židé mohou zastavovat pouze movitý majetek a nikoli dědictví a majetek nemovitý: „*Sentenciatum est Iudeis civitatis, quod Iudeus tantum super pignora rei mobilis, que in sua tenet clausura, per iuramentum potest suum debitum obtinere. Secus autem est de hereditatibus et rebus immobilibus, que sibi inpignorata esse debet per testes vel litteras demonstrare.*“⁸³ Naopak v městském zákoníku Pavla Kristiána z Koldína podobnou kapitolu, věnovanou židovské problematice nenalezneme.⁸⁴ Z městské provenience první poloviny 16. století pocházejí níže uvedené právní texty, vždy se jedná o nařízení, artikule či statuta,

⁷⁷ BONDY – DVORSKÝ, díl I., s. 110.

⁷⁸ CIM I., s. 237-238.

⁷⁹ AČ 5, s. 478-481 a CIM I., s. 297-301.

⁸⁰ ČELAKOVSKÝ, Jaromír, *Příspěvky k dějinám židů v době Jagellonské*, In: Časopis musea království Českého, roč. LXXII., sv. V-VI, Praha, 1898, s. 385-454.

⁸¹ CIM I., s. 313-315.

⁸² Tamtéž, s. 315-318.

⁸³ FLODR, M. (ed.), *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století I.*, s. 291-292.

⁸⁴ JIREČEK, J. (ed.), *Práva městská Království Českého a Markrabství Moravského spolu s krátkou jich summou*, Praha, 1876.

kterými se Židé v dané lokalitě měli řídit. V *Listáři královského města Plzně* jsou dochována následující ustanovení datovaná k 28. květnu 1501 a vydaná městskými konšely, která nám sdělují informace o lichvě, o půjčování šatů, o nepůjčování na přízi a na šaty ložní, o neprodávání jistých kusů oděvu, o základech propadlých, o věcech ukradených, aby v lázni křesťanské se nemyli, kostelní věci nekupovali, cizích Židů bez svolení purkmistra do města nepřijímali, cizí Židé jen do třetího dne aby tu meškali, a o nepálení mince.⁸⁵ Z 30. října 1515 je to pak *Zřízení obce Staroměstské o židech*, které bylo vydáno purkmistrem a obecními staršími Starého Města pražského a zabývá se podobnými tématy, jen s větším zřetelem k omezování židovských řemeslníků a zboží, se kterým mohli Židé nakládat.⁸⁶ Poslední pochází z královského města Plzně. Tentokrát se jedná o *Práva městská o Židech* z roku 1536, která se, co se témat týče, drží zavedené linie, ve třetím článku však navíc uvádějí konkrétnější způsoby dokládání získaných majetků: „Žid toliko za základ věci movité, který má v své moci zamčený, přísahou muož svooj dluh obdržeti. Ale jiněť jest o dědictvě a o věcech nemovitých, kteréž jsou jemu v základě zastaveny, co právě, má svědomiem neb listy okázati.“⁸⁷

Dalším významným privilegiem, které Židé získali, bylo 21. března 1527 udělené potvrzení všech dříve získaných výsad a práv od českých panovníků, vydané králem Ferdinandem I., kterým Židé opět⁸⁸ obdrželi alespoň formální ujištění o tom, že nemají být ze země vyháněni.⁸⁹ Ani následující další dvě velká privilegia Maximiliana II. ze 4. dubna 1567⁹⁰ a Rudolfa II. ze 14. února 1577⁹¹ neopouštějí obecné formulace a ujištění, ve kterých žádné konkrétní zmínky nenalezneme.

Asi tím nejvýznamnějším a nejkonkrétnějším textem, který nám přibližuje samotnou existenci testamentární praxe a zvyklosti s ní spojené, je zpráva z 15. března 1601: „Starší Židé Pražští podávají presidentu a radám zřízené komory v království Českém zprávu: když někdo z Židů při přítomnosti přísežného písaře nebo školníka kšaftuje i jiné věci právní řídil, že spis takový mívá svou platnost před právem:

Vmti, vysoce urozený pane, pane presidente etc. Jakož jste nám včerejšího dne oustně milostivě poručiti ráčili, abychom Vmtem toho hodnověrnou zprávu dali, odkad to víme: když kdo z národu našeho při přítomnosti písaře a školníka kšaftuje, že ten a takový kšaft v své plné moci bez překážky jednoho každého člověka zoustati má? Na to milostivé poručení Vmtem

⁸⁵ STRNAD, J., *Listář královského města Plzně a druhy poddaných osad II. (1450-1526)*, s. 424-425.

⁸⁶ ČELAKOVSKÝ, J., *Příspěvky k dějinám židů v době Jagellonské*, s. 451-452.

⁸⁷ STRNAD, J., *Listář královského města Plzně a druhy poddaných osad II. (1450-1526)*, s. 967-970.

⁸⁸ Předtím již např. privilegium krále Vladislava Jagellonského z 10. března 1510, In: CIM I., s. 339-340.

⁸⁹ CIM I., s. 360-361.

⁹⁰ Tamtéž, s. 441-442.

⁹¹ Tamtéž, s. 453-454.

dáváme poníženě jistou, věrnou a pravdivou zprávu tuto: že jest ten obyčej a ceremonie od mnoha set let posloupně až i posavad v národu našem se zachovávala, že jsou předkové naši i my sobě písaře a školníky přísežné v obci své nařizovali, jimž by všelijaká spravedlnost a ksvědomí při právé našem podstata se svěřiti bezpečně mohla, a tak jacíkoli dluhové, šuldbriefové, svědomí, věna, zápisové, kšaftové i všecky jiné věci, kterýchžkoliv tak ku právu jaká potřeba ukazovala, při přítomnosti s jistým vědomím a podpisem jich vlastních rukou se dáli, ti v své plné moci a podstatě ku právu každému zuostávali, aniž komu proti nim jaká překážka neb vejmluva postačiti kdy mohla. Nýbrž toho příkladové jsou, že jsou se věna tím způsobem zapsaná, jak v radě, tak i při vrchním právě přede všemi věřiteli a dluhy mnohstvákrát stvrzovala a na ně se jistí přisudkové dáli, aniž kdo mezi námi ve všech svrchupsaných potřebách kdy jináče věci některak pečetiti mimo vlastní podpis písaře a školníka našeho přísežného měly. Čehož jsme Vmtem na milostivé poručení Vmtí poníženě za zprávu pravdivou podle povinností našich učiniti pominouti nemohli. S tím Vmti v ochranu pána Boha všemohoucího poroučíme. Datum ve čtvrtek po svatým Řehoři léta 1601. Vmti pokorně poslušní starší Židé Pražští.“⁹²

Dvě asi nejpodrobnější privilegia udělená Židům v Českém království spadají do první poloviny 17. století. Jedná se o privilegium císaře Ferdinanda II. z 23. ledna 1623⁹³ a Ferdinanda III. z 8. dubna 1648.⁹⁴ Bohužel ani v jednom z uvedených privilegií nenajdeme nařízení, které by se testamentárnímu či dědickému řízení věnovalo.

Obnovené zřízení zemské, které vydal císař Ferdinand II v roce 1627, se židovské problematice věnuje velice okrajově a v krátké pasáži čítající jen dvě kapitoly se dotýká pouze kradených věcí, které se u Židů najdou, a způsobu půjčování peněz⁹⁵. Na druhou stranu téma posledního pořízení a obecných předpisů v dědickém řízení zpracovává velmi podrobně do mnoha detailů. Tak lze např. hned v úvodní kapitole nalézt definici kšaftu a základní práva s tím spojená: „Kšaft nic jiného není nežli vysvědčení a vyjevení poslední vůle lidské, jakby kdo chtěl, aby po smrti jeho s statkem a s věcmi jemu vlastně náležejícími a v moci jeho zůstávajícími zachováno býti mělo. A jakož každému o statku svém pořádně kšaftovati náleží, tak také a mnohem víceji s pilností na to pozor dáti sluší, aby kšaftujícího poslední vůle k změnění nepřicházela, ale v celosti a moci své zůstala a náležitě naplněna byla.“⁹⁶ Vzhledem k převážně majetkovému obsahu židovských testamentů je důležité upozornit na

⁹² BONDY - DVORSKÝ, díl II., s. 740-741.

⁹³ CIM I., s. 516-523.

⁹⁴ Tamtéž, s. 578-588.

⁹⁵ JIREČEK, H. (ed.), *Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého*, s. 494-496.

⁹⁶ Tamtéž, s. 404.

usnesení českého zemského sněmu z prosince 1650, které nařídilo mimo jiné⁹⁷, aby Židé v Českém království nadrželi nemovitých statků.⁹⁸

V následujícím století se vydaná privilegia pro židovskou obec v Čechách vrátila k trendu potvrzování předchozími panovníky udělených výsad a tak privilegium císaře Leopolda I. z 13. prosince 1703⁹⁹, Josefa I. z 23. března 1708¹⁰⁰, Karla VI. z 24. července 1719¹⁰¹ a císařovny Marie Terezie z 16. října 1755¹⁰² jsou sestaveny opět z tradičních obecných formulací a odvolávají se zejména na ustanovení vydaná Ferdinandem II. a Ferdinandem III.

3.2 Židovský soud

Pražští Židé společně s ostatními Židy z Čech tvořili již od počátků středověku jednu korporaci, jejíž členové byli pokládáni za služebníky královské komory. Čeští panovníci jim však ponechali jistou formu samosprávy ve věcech náboženských, obecních, berních či soudních. Královská komora ustanovovala každého roku zvláštního rychtáře a židovskou radu starších, kteří spravovali pražskou obec a vykonávali soudní moc nad všemi Židy usedlými v Čechách. Ve významných privilegiích, které udělili císařové Ferdinand II. a Ferdinand III. roku 1623, 1627 a 1648 celé židovské obci v Českém království, se uznávala kompetence židovského soudu pouze, pokud šlo o vzájemné rozepře židů mezi sebou ve věcech soukromého práva nebo v případě, kdy k tomuto soudu podal na Žida žalobu sám křesťan. V ostatních sporech Židé spadali do jurisdikce hejtmana a rady Starého Města pražského, kteří vykonávali zejména dohled v trestních sporech a v provozování řemesel a obchodu. Jejich pravomoci byly postupně více legislativně podporovány ze strany českých panovníků. Tak např. císař Leopold I. reskriptem ze dne 12. listopadu 1685 již důsledně přísně zakázal židovským starším, aby se vměšovali do vykonávání trestního práva nad Židy, a ponechal jim pouze možnost oznamovat radě Starého Města pražského jakýkoli přestupek, kterým se Žid proviní. Během 18. století docházelo pak k postupnému vítězství vlivu staroměstských orgánů na průběh soudního jednání, což vyvrcholilo soudní reformou Josefa II., který nařídil

⁹⁷ PĚKNÝ, Tomáš, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, 2. vydání, Praha, 2001, s. 72.

⁹⁸ AČ 25, s. 469.

⁹⁹ CIM I., s. 678-680.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 689-691.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 693-695.

¹⁰² Tamtéž, s. 704-706.

dvorským dekretem ze dne 1. března 1784 úplné zrušení židovského soudu a převedení jeho pravomocí na pražský magistrát.¹⁰³

¹⁰³ CIM I., s. CXI-CXII.

4 Dědické právo a testamentární praxe v odraze pramenů

V následujících kapitolách jsem se pokusil na základě dochovaných pramenů edičně vydaných nalézt, pokud možno, co nejvíce dokladů o testamentární praxi Židů v Českých zemích a všech dalších momentech s tím spjatých. Oblast mého hledání a zájmu směřovala do, zjednodušeně řečeno, třech oblastí: nejprve mne zajímaly zmínky o povědomí dědictví a jednotlivých dědicích, tedy zda sami Židé, ale i křesťanská majoritní společnost ve styku s židovským obyvatelstvem brala v úvahu a na vědomí možnost nakládat se svým majetkem dále do budoucnosti, za druhé to byly majetkové odkazy Židů při jakékoli příležitosti a jako poslední bod jsem samozřejmě nemohl opomenout zmínky o testamentech či obecně o procesu vytváření poslední vůle.

4.1 Dědictví/dědici

Se samotným testamentem jsou úzce spjati dědicové. Povědomí o budoucích generacích a jejich uvádění v pramenech nám snad ukazuje na svobodnou možnost majetek odkázat a rozdělit mezi své nejbližší příbuzné. Nejstarší dochované doklady o použití slova dědic či dědicové v souvislosti s nějakým židovským obyvatelem, se mi podařilo nalézt v edici Bertholda Bretholze k dějinám Židů na Moravě, datované k 23. dubnu 1378: „*Maczko von Kaňowitz, Ulrich Howora von Prus, Smil von Friedland und Jeschiko von Weletein und ihre Erben als Schuldner verpflichten sich den umsichtigen Juden Baruch in Kremsier und dessen Bruder Chablin in Brünn, deren Kindern, Frauen und Erben zur Zahlung von 7 Mk. und 8 Gr. am nächsten St.-Wenzelstag.*“¹⁰⁴ Druhá zmínka z téže edice je zapsána zřejmě k 24. červnu 1383: „*Die Brüder Jesko und Sdenko von Sternberg und Luckau (...) versprechen, den Juden in Neutitschein (...) sowie deren Frauen, Kindern und Erben und zu Handen des Juden Machacz in Kremsier und dessen Erben 73 Mk (...) zu nächsten Weihnachten zu bezahlen.*“

¹⁰⁵ Poslední pak nalezneme zapsanou k datu 12. listopadu 1383 z města Brna: „*Johann gen. Slemmerkittel Richter, Bartholomeus de Prussia Bürgermeister, Nikolaus Crisaner, Weigelin von Auspitz und die übrigen geschworenen Bürger und die ganze Gemeinde der Stadt Brünn beurkunden, dass sie auf Befehl des Mgf. Jodok versprochen haben, dem umsichtigen Brünner*

¹⁰⁴ BRETHOLZ, B., *Quellen zur Geschichte der Juden in Mähren vom XI. bis zum XV. Jahrhundert (1067-1411)*, s. 149.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 183.

Juden Mendlin und seine Erben sein Haus am Kohlenmarkt (...) von allen Abgaben freizuhalten.“¹⁰⁶

Ani ne o celý rok později, k 3. dubnu 1384, máme dochovanou první zmínku také o Židech z Prahy. Jelikož soudce, starosta a přísední města Žatce potvrzují dlužní úpis na jméno Mika Meduslini ve výši 31 kop pražských grošů, splatitelný Židu Herlinuusovi a jeho ženě Rywcze: „... *se Henslino, Rywcze, ipsius conthorali, et ipsorum heredibus, judeis Pragensibus, in triginta una sexagenis grossorum bonorum Pragensium denariorum veri et legitimi debiti debitorie obligari...*“¹⁰⁷ Bez přesné datace, jen s orientační dobou vzniku před rokem 1411, se dochovala zpráva, že Johannes ze Žatce vystavil dlužní úpis Židu Smoelovi a jeho ženě na 13 kop pražských grošů: „*Nos Johannes de Zacz, debitor principalis, Martinus de Ponte et Stephanus ibidem, fidejussores, tenore presencium notum facimus universis: quia veri et legitimi debiti obligamur et tenemur providis judeis Smoel, conthorali ipsius, in Zacz et heredibus ipsorum XIII sexagenarum grossorum denariorum argenteorum bonorum Pragensium...*“¹⁰⁸ Poslední zmínkou ze Žatce dochovanou taktéž jako dvě předchozí ve výše jmenované edici je opět potvrzení, datované před rokem 1411, přísedních města Žatce před soudem doznaného dluhu jednoho z přísedních, jehož jméno je zkráceno pouze do iniciál, na necelých 30 kop grošů: „... *se veri mutui debiti causa rite teneri sortis pecuniarie XXX sexagenarum minus XXX grossorum bonorum grossorum Pragensium monete A., relicte quondam D., heredibusque ipsius, protunc judeis Pragensibus...*“¹⁰⁹

Z poloviny 15. století pochází doklad z jiné oblasti. Purkmistr, rada a obec města Chebu potvrzují přijetí Židů Voszlaba, Hasena (asi Chasen = předříkávač), Václava Smohela, Judy a Zachariáše, synů Katschmana a Katschmanky s jejich dědici a vnuky, jako vlastních židů do města ke dnu 22. dubna 1449: „*Wir Burgermeister, Rat vnd gemeyn der Stadt zu Eger Bekennen offentlich in diesem Brief vor allen den, die in sehen oder horen lesen, das wir haben eingenommen Woszlaba Juden den hasen, Wentzl Smohel, Juda vnd Zacharias, des Katschmans sün, vnd die Katschmanyn mit allen iren erben vnd enicklein...*“¹¹⁰

První česky psaným dokladem je pak smlouva mezi Přemyslem z Jilmanic a Židem Jakubem z Kolína ze dne 16. září 1491: „*Jakož Přemysl již psaný dlužen jest Jakubovi židu 100 kop grošuov českých, i má dáti témuž židu nebo jeho dědicóm na den svatého Martina (...) a jestliže by týž žid nebo jeho dědici přes svú dobrou vůli které summy (...) déle čekati*

¹⁰⁶ BRETHOLZ, B., *Quellen zur Geschichte der Juden in Mähren vom XI. bis zum XV. Jahrhundert (1067-1411)*, s. 183.

¹⁰⁷ SCHLESINGER, L., *Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526*, č. 588, s. 250.

¹⁰⁸ Tamtéž, č. 561, s. 238.

¹⁰⁹ Tamtéž, č. 567, s. 241.

¹¹⁰ BONDY – DVORSKÝ, díl I., s. 116.

nechtěl, tehdy týž žid Jakub nebo jeho dědici bude moci té summy kteréžkoli i s lichvů na to vzešlů listem zatýkacím dobývati podle práva svého ustaného.“¹¹¹

Od 16. století se zejména při koupích majetku objevuje a ustanovuje často používaná formulace: „*k jmění, držení a k dědičnému vládnutí tím vším právem*“ Prvně to můžeme vidět v zaznamenání, jak školníci židovští koupili dne 26. června 1526 zahradu pro pochovávání mrtvých vedle jejich první zahrady: „*Školníci židovští Juda Kapřík, Tobiáš a Librmon Židé, koupili k obci židovské zahradu pro pochovávání mrtvých, ležící podle jich první zahrady...k jmění, držení a k dědičnému vládnutí tím vším právem.*“¹¹²

Jiným typem pramene je dochovaný výhostní list z 11. března 1534, který král Ferdinand dává Židovi Isákovi, aby v Litoměřicích bez překážky bydleti mohl: „*... aby týž Žid Isaak i s svými dědici s těmi, kteříž by koli své zvláštní obchody a živnosti tu v městě řečeném vedli (...) abyšte často jmenovaného Isaaka Žida při tom, což se nahoře píše, zachovali, jemu ani dědicuom jeho v tom žádných překážek nečinili ani jinému činiti dopouštěli pod uvarováním nemilosti naší královské.*“¹¹³

Markus Meyzl koupil loubí s průchodištěm od Jely, Mojžíše impresora manželky, za 90 kop grošů českých dne 17. ledna 1567: „*Markus Meyzl Žid koupil sobě, Evě manželce své, loubí s průchodištěm svrchu klenutým (...) zúplna a docela zaplacených k jmění, držení a k dědičnému vládnutí tím vším právem, jakž jest ona sama měla, držela a vládla, hotova jsúcí spraviti podle práva městského. Při tom oznámeno, přišlo-li by takové loubí s stavením k prodaji, že jmenovaný Markus Meyzl nemá ho žádnému jinému prodávati krom synuom a dědicuom i budúcím nadepsané Jely...*“¹¹⁴

Marek Meyzl koupil dům od Izáka lékaře za 380 kop a 15 grošů českých dne 3. března 1567: „*Markus Meyzl Žid koupil sobě, Evě manželce, dědicuom a budúcím svým duom v Židech...k jmění, držení a k dědičnému vládnutí tím vším právem... Naposledy i toto znamenitě vymíněno: že on Markus s Evou manželkou i dědici svými toho domu žádnému prodati ani zastaviti nemá a moci nebude, krom Izákovi a dědicuom neb budúcím jeho...leč Izák neb dědicové jeho podle vuole své jej prodati, směniti i zastaviti a s ním jako s svým vlastním činiti moci budou.*“¹¹⁵

Správcové škol a židovských špitálů koupili k záduší a obci židovské dům Malířovský se zahradou vedle hřbitova židovského za 245 kop grošů českých dne 28. srpna 1573: „*Rabí Gabriel, rabí Majer, Majer Žák a Pinkas Židé, správcové škol a špitáluov židovských koupili*

¹¹¹ AČ 9, s. 559.

¹¹² BONDY - DVORSKÝ, díl II., s. 943.

¹¹³ Tamtéž, díl I., s. 277.

¹¹⁴ Tamtéž, díl II., s. 1004-1005.

¹¹⁵ Tamtéž, díl II., s. 1005.

jsou k záduší a obci židovské duom Malířovský řečený s zahradou za fortanou židovskou vedle krchova židovského...k jmění, držení a k dědičnému vládnutí tím vším právem... “¹¹⁶

Abraham impresor činí ženu svou Šendl spoluúčastnicí práva v domu Šilháčkovský řečeném dne 4. května 1582: „...splodili-li by oni společně v tom manželství které děti, po smrti Abrahama i Šendl děti jejich a žádný jiný v té takové spravedlnosti předřečeného domu budou praví nápadníci a dědicové.“¹¹⁷

Synové Mojžíše impresora koupili sobě a ženám svým spáleníště od vdovy Rachel za 50 kop grošů českých dne 9. srpna 1584: „Šalomún a Izák rabí bratří, Mojžíše impressora synové, koupili sobě Šalomún Pesl, Izák Esterě ženám, také dědicuom a budícím svým všelikú spravedlnost na spáleníšti (...) za padesáte kop grošuoiv českých k jmění, držení a k dědičnému vládnutí...“¹¹⁸

Markus Meyzl postupuje pět jistot na různé sumy peněz plnomocníkům Jakuba Menšíka z Menšteina dne 16. srpna 1589: „... práva a spravedlnosti nyní i po věčné časy ani jaké obzvláštnosti tejj Markus Meyzl sobě, dědicuom a budícím svým k nadepsaným pěti šuldpryfuom a summám v nich položeným nepozuostavuje...“¹¹⁹

Markus Meyzl koupil poustku za 200 kop grošů českých od svých švagrů dne 7. srpna 1590: „Markus Meyzl Žid koupil sobě Frumat ženě a dědicům svým poustku mezi domy...“¹²⁰

Císař Rudolf II. souhlasí dne 13. srpna 1591, aby Markus Meyzl Mardochej svým nákladem a pro svou památku nově stavěnou synagogu bezpečně mohl dostavět a potom v ní mohl židovské náboženství se svými souvěrci praktikovat, z této školy pak žádná berně nikdy nemá být dávána. Za věrné služby mu císař uděluje další milost, aby do této synagogy ani do domu jeho, dokud Meyzl bude naživu, žádné právo nechodilo a chodit nemohlo a v jeho řádných obchodech, aby mu žádné překážky nebyly činěny: „A z takový školy on Markus Meyzl, Žid, ani dědicové a budoucí jeho nejsou a nebudou povinni žádné berně dávati nyní i na časy budoucí.“¹²¹

Žid Falk koupil 9. října 1591 křesťanský dům v osadě sv. Kříže v Praze: „Falk impresor Žid koupil sobě, Salomeně ženě, dědicuom a budícím svým duom v osadě svatého Kříže...za sto kop grošuoiv českých k jmění, držení a k dědičnému vládnutí v tom právě, jakž jsou jej manželé sami měli, drželi a vládli, spravující městským právem...Při tom toto doloženo: umřel-li by Falk prvé nežli Salomena aneb Salomena prvé nežli Falk a toho by

¹¹⁶ BONDY - DVORSKÝ, díl II., s. 1015.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 599.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 610.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 635-636.

¹²⁰ Tamtéž, s. 639.

¹²¹ Tamtéž, s. 641-642.

domu do smrti své v tom domu mocným pánem a hospodářem zuostane, po smrti pak na děti jejich připadne. Však pan purgmistr, páni tohoto trhu Falkovi Židu a prodaje Jana Mateola dopustili, že Falk i dědicové jeho všelike povinnosti z toho domu k osadě také obci bez odporuov hotově vykonávati, s osadními svatého Kříže umluviti se, berně z něho dávati má. Nicméně přišel-li pak by k prodeji ten duom, toho žádným způsobem Židu odbývati Falk i potomkové jeho nebude moci, než jej zase křesťanem osaditi bude povinen.“¹²²

Benjamin Bondy a jeho zeť Israel koupili 22. února 1592 dům za 400 kop grošů českých v židovském městě: „*Benjamin Žid, Bondy Žida syn sobě, Regině ženě a dědicuom svým, Izrahel Žid Bondů zeť sobě, Anně ženě i dědicuom svým koupili společně duom zadní v Židech...za čtyři sta kop grošuov českých, zúplna i docela zaplacených, k jmění, držení a k dědičnému vládnutí tím vším právem...*“¹²³

Šalomoun obvěnil 25. února 1598 svou ženu Frumet 800 rýnskými zlatými, které jí zapsal na polovici svého domu: „*... jestli by jmenovaná Frumet nadepsaného Šalomúna živobytím přečkala, aby z též polovice domu svých vosm set zlatých věnních vzíti a odtud se žádnému pohybovati a stěhovati povinna nebyla, pokudž by jí od dědicův Šalomúnových taková summa dána a zúplna nejprv a před každým člověkem odvedena nebyla...*“¹²⁴

Marek Meyzl koupil 9. dubna 1598 domek za 200 kop grošů českých: „*Marek Meyzl Žid koupil sobě Frumet ženě, dědicům i budoucím svým, domek s marštalí pod ním i jiným všelijakým příslušenstvím (...) za dvě stě kop grošův českých zúplna a docela zaplacených k jmění, držení a k dědičnému vládnutí v tom všem právě...*“¹²⁵

Marek Meyzl koupil 27. července 1598 dům se zahradou na břehu za 800 kop grošů českých: „*Florian Mates bradýř prodal dům se zahradou na břehu Markovi Mayzlovi Židu...tak že on Marek Mayzl za sebe i dědice a budoucí držitele jeho každého roku platu stálého k obci dávati...*“¹²⁶

Žid Abraham odevzdává 13. ledna 1599 polovinu domu, po Šalomounovi impresoru na něho připadlou, bratru svému Samuelovi také impresoru: „*...že on Abraham túž polovici i všecku spravedlnost svú na domu tom odevzdal jest a zápisem tímto odevzdává dotčenému Samuelovi impressorovi Židu, bratru svému k jmění, držení a k dědičnému vládnutí, žádné moci, práva a spravedlnosti k té polovici domu dále sobě nepozůsatvuje, ale to vše a plné právo své na něho Samuele bratra svého přenáší.*“¹²⁷

¹²² BONDY - DVORSKÝ, díl II., s. 642.

¹²³ Tamtéž, s. 646.

¹²⁴ Tamtéž, s. 700-701.

¹²⁵ Tamtéž, s. 705-706.

¹²⁶ Tamtéž, s. 713.

¹²⁷ Tamtéž, s. 716.

Marek Mardocheus Meyzl koupil 7. prosince 1599 kus zdi a prampouch za 125 a půl kopy grošů českých: „*Marek Mardocheus Meyzl Žid koupil sobě, Frumet ženě, dědicům a budoucím kus zdi i se vším k ní příslušenstvím (...) a zouplna zaplacených k jmění, držení a k dědičnému vládnutí v tom všem právě...*“¹²⁸

7. prosince 1600 došlo k rozdělení dvou domů po Židu Šalamounovi: „*Jakož jsou pozůstaly po někdy Šalomúnovi impressorovi Židu dva domy...i o takové domy tíž bratři a synové Šalomúna jsou se podělili (...) že Mojžíš a Benjamin k týmž dílům svým v obou domích jim náležejícím připustili jsou a zápisem tímto připouštějí Mojžíš Rebeku a Benjamin Judyt ženy své i děti ty, kteréž by spolu obojí manželé zplodili, k jmění, držení a dědičnému společnému vládnutí.*“¹²⁹

Israel Meysl postupuje 10. července 1604 paní Johance Meyslové kšaftem Marka Mardocheia Meysla mu odkázaných 10.000 zlatých za jistou sumu peněz, kterou od ní obdržel: „*Ich Israel Meussl, Jud und Inwohner der Prager Judenstadt, thue kund und bekenne hiemit vor mich, meine Erben und Erbnehmern öffentlich in diesem Brief (...) cedire und übergebe darauf obgemelte meine 10.000 fl. Legatgelder mehrgemelter Johanka Meusslin, ihren Erben und rechtmässigen Briefsinhabern solcher Gestalt und Meinung...*“¹³⁰

Aron Munk a Samuel Meyzl, Židé, koupili 19. ledna 1605 k židovskému špitálu dům za 350 kop grošů českých: „*Aron Munk a Samuel Meyzl, Židé, úředníci nad špitálem židovským nařízení, koupili k špitálu duom vedle krchova židovského za fortanou ležící (...) k jmění, držení a k dědičnému vládnutí v tom všem právě.*“¹³¹

Komora česká přikazuje 7. září 1609 císařskému rychtáři v Starém Městě pražském, Janovi Kirchmairovi z Reichvic, aby zapsal domek po Markusovi Meyzlovi, císaři připadlý, Johance ženě Jakuba Meyzle jako vlastnictví do knih městských: „*....povolujem a vám poroučíme, abyste též Johance židovce a Jakubovi Meyzlovi, muži jejímu, k jich dědičnému a jich dědicův a budoucích užívání a vládnutí takový dům do kněh městských, kdež se jiné domy židovské zapisují, vložití a vepsati dali.*“¹³²

Jakub Baševi koupil 1. září dům za 1000 kop grošů českých: „*Jakub Bassevi Žid koupil sobě Hyndl ženě, dědicům a budoucím svým dům v osadě svatého Mikuláše nárožný (...) k jmění, držení a k dědičnému vládnutí v tom všem právě...*“¹³³

¹²⁸ BONDY - DVORSKÝ, díl II., s. 722-723.

¹²⁹ Tamtéž, s. 726-727.

¹³⁰ Tamtéž, s. 768-769.

¹³¹ Tamtéž, s. 771-772.

¹³² Tamtéž, s. 791.

¹³³ Tamtéž, s. 797-798.

Dne 17. června 1613 byly postoupeny dva domy po Markusovi Mardocheu Meyzlovi odkázané Samuelovi Meyzlovi: „*Jakož jsou po někdy Markusovi Mardocheovi Meyzlovi, Židu Pražském dva domy pozůstaly a ty na JMCskou právem odoumrtním připadly, kteréžto dva domy JMCská z milosti a ne z nějakého práva Samuelovi Meyzlovi Židu milostivě postoupiti ráčil poručiti (...) do kněh kladou i zapisují k jmění, držení a k dědičnému vládnutí v tom všem právě.*“¹³⁴

Starší Židé pražští vyznávají dne 11. června 1620, že jsou dlužní Ladislavovi Šenochovi z Šenochu 2888 kop míšeňských: „*Naproti tomu často dotčený pán z Šenochu práva svého vedle téhož zvodu a zmocnění jemu náležejícího, však na jich Židův náklad dokonale postoupil a tímto zápisem postupuje výš dotčeným starším Židům i na místě vsí obce Židovské nyní i budoucím k jmění, držení a k dědičnému vládnutí a učinění s tím se vším jakožto s svým vlastním dědictvím bez překážky všech lidí i každého člověka všeliké.*“¹³⁵

Školníci prikoupili 14. července 1620 k Pinkasově synagoze kus dvora za 200 kop míšeňských: „*Rabí Mojžíš Munka, Wolf rabí Flekl, Izrahel Munka Židé školníci školy Pinkasovy prikoupili k též škole kus dvoru při též škole ležící (...) k jmění, držení a k dědičnému vládnutí v tom všem právě.*“¹³⁶

Na závěr této podkapitoly ještě jednou připomeneme osobnost Jakuba Baševiho, který zřejmě žádný testament, jak se zdá podle dosavadního stavu bádání, nezanechal, a dokonce Tomáš Pěkný ve své knize tvrdí: „*Bankéřovo jmění bylo zabaveno; jeho nemajetní potomci žili pak v pražském ghettu ještě několik desetiletí.*“¹³⁷ Majetkové poměry dědiců Jakuba Baševiho nebyly však tak nuzné, což lze usoudit z rozboru pramenů, jak ukázal Tomáš V. Bílek: „*R. 1683 koupila kolej novoměstská (jesuitská) vinice na Srpových Horách pod Bílými Horami ležící – totiž vinici Třeboušku s lisem, vinici Bonum Mane řečenou, vinici Chvatěrubskou a vedle ní vinici Mydlářku s lisem, též vinici Malou Pernikářku pod vinicí Chvatěrubskou ležící – od dědiců po Jakubu Bassewovi z Tragenberku (Treunbergu), židu pražském, pozůstalých za 6000 zl. rýnských. (Knihy zápis. vinohradské, lib. contr. 20, 436)*“¹³⁸

¹³⁴ BONDY - DVORSKÝ, díl II., s. 811-812.

¹³⁵ Tamtéž, s. 856-857.

¹³⁶ Tamtéž, s. 857.

¹³⁷ PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 80.

¹³⁸ BÍLEK, Tomáš V., *Statky a jmění kolejí jesuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených*, Praha, 1893, s. 50.

4.2 Odkazy/smlouvy

Pokud někdo sepisuje testament, jakožto majetkové vypořádání své pozůstalosti, je nutným předpokladem volné odkazování od předchozích generací zděděného nebo za život získaného vlastnictví. Proto se v následujících pasážích budu soustřeďovat na ukázky pramenů, ve kterých je zaznamenána takováto volná dispozice s majetkem.

20. února 1495 Žid Mekl zapisuje své nevlastní matce Lee 60 kop míšeňských na svém domě v Plzni: „... předstúpil do plné raddy naší Mekl, Jantoffův syn, žid náš, a vyznal jest, kterak otec jeho Jantoff zavěňoval a zapsal jest podle obyčeje a práva židovského na statku svém šestdesát kop gr. na míšenský počet, Lye židovce, ženě své, jakož list židovský věnný v sobě okazuje, a těch 60 kop Mekl zapsal a zapisuje již dotčené židovce macoše své na domu (...) tak aby ona k těm 60 kopám právo jměla najprvní před židy i před křesťany. A dokud ten duom prodán nebude a dokud ona svého nevyzdvihne, má v tom domu bydleti s těmi sirotky; však když by koli táž židovka té summě zachtěla, tehdy Mekl anebo jeho budúcí mají ten duom prodati a jí sumu její svrchupsanú vydati bez prodlení; pakli by nebo budúcí ten duom neprodali, tehdy Lya židovka bude moci ten duom sama prodati jakž bude moci najlépe a napřed svú summu vyzdvihnúti, a což více bude, to má sirotkóm zuostati a to právo své bude ona moci prodati aneb zastaviti, komuž se jie zdáti bude.“¹³⁹

14. ledna 1510 Žid Mekl postupuje svému synu Zalmanovi, řečenému Turek, všechen svůj statek, zpráva nese originální nadpis: „Vzdanie všeho statku Mekle, starého žida, synu svému Turkovi židu: My purkmistr a radda města Plzně známo činieme, že předstúpivše do raddy našie Mekl žid starý, obyvateľ města našeho, s Zalmanem, synem svým, vyznal jest, že vzdal všecken statek svuoj, movitý i nemovitý, k tomu také všecky dluhy zde i jinde, ktož jemu jsú povinovati, Zalmanovi synu svému řč. Turek a jeho dědicóm, aby mohli s tiem nakládati, jako s svým vlastniem, však kdež jest sobě Mekl vymienil, aby Turek, syn jeho a děti, jeho Mekle starého do jeho smrti počestně dochoval. A k tomu aby dceru jeho Meklovu a svú sestru, když by se vzdáti měla, z toho statku opatřil, kdežto Turek slíbil tomu všemu dosti učiniti.“¹⁴⁰

22. února 1519 se Zialman Ox a Ryfka, jeho manželka, dostavili před radu a oznámili, že mezi sebou řádně a dobrovolně uzavřeli smlouvu, podle které se budou řídit a ve všech bodech ji dodržovat. Smlouva byla vložena do městských knih: „Žalman Ox podle smlúvy svatební dobrovolně i mocně na Ryfku, manželku svú, když najprvé do Prahy přijede, ihned ve dvú nedělech nebo konečně ve čtyřech pořád zběhlých má a jest i bude povinen domu svého

¹³⁹ STRNAD, J. (ed.), *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad II. (1450-1526)*, s. 334.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 611-612.

vlastního svobodného beze vší od židuov a křesťanův závady, který má v Praze mezi domy Žalmana Munky a Davida Vokatého, puol knihami města Prahy psáti, tak pokudž za řád a za právo jest, aby spolu ten duom měli, drželi, užívali, vládli a jeden bez vuole druhého neměl moci nižádné buďto prodati, dáti, odkázati nebo směniti ani zastaviti obyčejem nižádným. “¹⁴¹

Žid Markvart postoupil 9. prosince 1579 se svou ženou čtvrt domu svému synu Samuelovi a jeho nevěstě. Když však týž Samuel, dříve než se oženil, zemřel, zřekla se nevěsta všeho práva na to vlastnictví: „Markvart impressor Žid a Nucha žena jeho, stojíce osobně v radě, dali jsou a zápisem tímto dávají čtvrt domu svého, v němž bydlejí, Samuelovi synu svému, Minci budoucí ženě jeho i dědicuom jejich k jmění, držení a k dědičnému vládnutí, práva a spravedlnosti žádné sobě k té čtvrti domu nepozuostavujíce, ale to všecko a plné právo své na Samuhele, Minci ženu jeho a jejich dědice přenášejí; toliko Markvart do smrti své v té čtvrti domu mocného hospodářství si pozuostavuje bez všeliké překážky budoucích manželův i dědicův jejich, tak že oni manželé ani kdo jiný bez povolení Markvarta do té čtvrti žádného uvozovati nemají, a Samuhel též Mince bez vůle a vědomí jeden druhého takové čtvrti žádnému prodati, směniti, zastaviti moci nebudou kromě synům Markvartovým a to podlé slušnosti i náležitosti. “¹⁴²

Vdova po Židu Heřmanovi Května rozděljuje 5. prosince 1601 dům svým třem synům na rovné díly: „Května židovka pozůstalá vdova po někdy Heřmanovi impresorovi rabí Židu stojící osobně v radě přiznala se, že jest dala a zápisem tímto dům svůj...všem třem na rovné díly k jmění, držení a k dědičnému vládnutí. “¹⁴³

Žid Samuel jmenuje 16. února 1605 budoucí manželku spolumajitelkou poloviny svého domu 16. února 1605: „Samuel impresor Žid stoje osobně v radě oznámil a přiznal se, že k půl domu svého zápisem tímto připouští Breyndl, Šalomúna Gregora dceru, budoucí ženu svou a děti, které by spolu zplodili, k jmění, držení a k dědičnému vládnutí. “¹⁴⁴

4.3 Testamenty

První zmínka o testamentu ve spojitosti s nejmenovaným Židem je dochována již z druhé poloviny 14. století, konkrétně z roku 1377, v dotazu přísežných z Uherského Hradiště na vrchní soud v Brně. Ovšem zda se jedná o jeho vlastní testament, je nepravděpodobné, z textu spíše vyplývá, že jde pravděpodobně o testament nějakého

¹⁴¹ AČ 26, s. 160.

¹⁴² BONDY – DVORSKÝ, díl II., s. 582.

¹⁴³ Tamtéž, s. 750.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 772.

křesťana, u kterého má Žid dluh: „*Ein Jude, der wegen eines Testamentes in ein Dorf ritt, gab dort einem Manne auf die Güter von dessen Frau leihweise 4 und halb Mk.*“¹⁴⁵

Následující dvě ukázky spadají taktéž do 14. století. Ty však opět neukazují přímo na židovské testamenty, jde spíše o záznamy sporů ohledně posledních pořízení, do kterých Židé díky svým pohledávkám vstoupili. 11. května 1388 opět přísežní z Uherského Hradiště posílají dotaz na vrchní soud v Brně: „*Ein Jude belangte zwei Leute aus einem Dorfe, die für einen Dritte für 9 Mk und die Zinsen gebürgt haben. Aber diese erklärten, dass sie nicht für das Geld gebürgt, sondern versprochen hätten, den Schuldner, wenn sie aufgefordert würden, lebendig oder tot zu stellen. Jetzt sagt der Jude, er habe sie gemahnt, den Schuldner binnen 14 Tagen zu stellen, was jene leugnen. Darnach wurde der Mann, für den sie gebürgt hatten, ermordet, und sofort stellten die beiden dem Juden den Toten. Das bezeugten die beiden mit Geschworenen testamentarisch. Der Juden wollte aber den Toten nicht annehmen, sondern verlangte die 9 Mk.*“¹⁴⁶ K datu 23. září 1370 je pak dochován tento zápis: „*Margaretha, die Frau des Andreas Hecker, hatte ohne dessen Wissen für die Frau des Jecklin wegen 2 Mk. Gr. Isaak dem Brünner Juden Burgschaft geleistet. Nach Margarethas Tod belangte Isaak den Andreas und behauptete, er hätte ihm für seine Frau gebürgt, was aber Andreas auf dem Totenbette vor Testamentszeugnen leugnete. Die Geschworenen des J. 1368 sprachen daher Andreas seine Erben und Nachfolger im vollen Rate frei, und auch die gegenwärtigen verweisen die neuen Klagen des Juden zur Ruhe.*“¹⁴⁷

4.3.1 Testament Marka Mordechaje Meisla

Jisté doklady o židovské testamentární praxi v českém prostředí se množí kolem osoby Markuse Mordechaje Meisla. Císař Rudolf II. potvrzuje 25. února 1598 všechny mu dané milosti a udílí mu nový majestát: „*Co pak se statku jeho, Marka Mardochea, vlastního, kterýž nyní má nebo ještě by míti mohl, dotýče: ráčil JMCská takovou mu milost učiniti, aby o témž statku svém za zdravého života neb na smrtelné posteli pořízení učiniti, jej dědicům svým, aneb komuž by koliv jinému podlé dobré vůle a libosti své, když by mu se koli zdálo a vidělo, dáti, odkázati a pakli by bez kšaftu neboližto pořízení umřel, týž statek, na čem by koliv*

¹⁴⁵ BRETHOLZ, B., *Quellen zur Geschichte der Juden in Mähren vom XI. bis zum XV. Jahrhundert (1067-1411)*, s. 147.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 218.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 95.

záležel, aby dědicové a nejbližší krevní přátelé jeho zděditi a toho všeho bezpečně a bez všelijakých překážek skutečně užiti a jej jako svůj vlastní držeti a tím živiti se mohli.“¹⁴⁸

Jistě pozoruhodným dokladem židovské testamentární praxe je dochované poslední pořízení Marka Mordechaje Meisla z 1. března 1601¹⁴⁹ a s jeho pozůstalostí spojené další žádosti, odkazy a prosby. Například Maier S. Meysl prosí 19. srpna 1614 dvorskou komoru, aby mu byla dána výsada na vyvážení syrových koží z Čech a aby své žádosti pomohl, připomíná, že odkázaného podílu po Mardocheovi Meyslovi ještě neužil: „...*auch solches meines Vettern Mark Mardochaei Meusels Verlassenschaft (uber welche wir Freunde kaiserliche Verschreibung gehabt, er stürbe mit gehaltenem Testament oder ohne Testament, vollkommenlich erben sollten, auf welchen meinen Theil uber die achzig Tausend Thaler kommen wäre)*...“¹⁵⁰ Osobnost Mordechaje Meisla a osud jeho pozůstalosti zevrubně popsal již Alexander Kisch ve své studii *Das Testament Mardochai Meysels*, ve které mimo jiné upozornil na významnou úlohu písaře a školníka (terminologie bude vysvětlena dále) při pořizování poslední vůle a dále se soustředil na navazující kvittance a reakce pozůstalých¹⁵¹ na vykonání či nevykonání nařízení z testamentu Mordechaje Meisla.¹⁵²

¹⁴⁸ BONDY – DVORSKÝ, díl II., s. 697-700.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 732-737.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 828-829.

¹⁵¹ Celou řadu z nich lze nalézt opět v edici BONDY – DVORSKÝ, díl II., s. 603, 658, 716-717, 728, 730, 740, 756, 812, 832, 1028.

¹⁵² KISCH, A., *Das Testament Mardochai Meysels*, 1893.

5 Židovské knihy testamentů

Židovské knihy testamentů pražských Židů, které tvoří hlavní pramennou základnu předkládané bakalářské práce, jsou dochovány a uloženy v Archivu hlavního města Prahy ve fondu s názvem *Sbírka rukopisů* v celé sérii ohraničené rozmezím let 1681-1850,¹⁵³ přičemž k dané problematice lze také přiřadit *Knihu inventářů* z let 1773-1783.¹⁵⁴ Období, vymezené v úvodu této práce, zahrnují první dvě *Knihy testamentů*, které pocházejí z let 1681-1756¹⁵⁵ a 1740-1773.¹⁵⁶

Obě knihy, formátu A3, jsou v dobrém fyzickém stavu (viz obr. č. 1-3 v příloze) bez viditelných poškození. První kniha obsahuje 305 folií a je zcela popsána; druhá kniha obsahuje 192 popsanych folií a je zaplněna jen z poloviny. Foliace je původní, jak se ukazuje na stejném rukopise samotného zápisu, tak i na uvedení v rejstříku. Z převážné části je používána německá novogotická kurziva, jen některá slova převzatá z latiny jsou psána humanistickým písmem. Písaři se mění zápis od zápisu, v kratších po sobě jdoucích časových úsecích, je doložen i stejný písařský rukopis pro více různých záznamů. Dále bude následovat již jen obsahový rozbor dochovaných pramenů, který je i základem předkládané bakalářské práce.

5.1 Obecná charakteristika

Na základě rozboru těchto dvou nejstarších dochovaných knih se mi podařilo rozeznat celkem 92 záznamů v první knize a 38 záznamů v knize druhé, která je popsána jen z poloviny. Obě dvě knihy nadto navíc obsahují na začátku vedený registr dochovaných zápisů. V první knize se jedná o rejstřík záznamů s uvedenou foliací v pořadí, ve kterém pak v knize následují.¹⁵⁷ Je veden jak v českém, tak i německém jazyce, výběr jazyka zvoleného rejstříkového záznamu odpovídá jazyku konkrétního incipitu, který uvádí testament, inventář či kvitanci přímo v samém textu. Rejstřík byl veden zřejmě průběžně, jak tomu nasvědčují různě se měnící rukopisy dle zapisujícího písaře. Všechny uvedené záznamy v rejstříku nalezneme také v textu knihy, naopak samotný rejstřík neobsahuje všechny v knize obsažené

¹⁵³ ČAREK, Jiří, *Městské a jiné úřední knihy Archivu hlavního města Prahy*, Praha, 1956, s. 124.

¹⁵⁴ AHMP, *Sbírka rukopisů*, *Knihy inventářů 1773-1783*, sign. 1221.

¹⁵⁵ AHMP, *Sbírka rukopisů*, *Knihy testamentů 1681-1756*, sign. 4816.

¹⁵⁶ AHMP, *Sbírka rukopisů*, *Knihy testamentů 1740-1773*, sign. 4817.

¹⁵⁷ Celý registr první knihy přikládám na konci práce v přílohách obr. č. 4-9.

zápisy.¹⁵⁸ Rejstřík druhé knihy je již rozdělen abecedně, každé písmeno má vyhrazeno samostatný list, na který se stejně jako u první knihy zapisují záznamy, společně i s jejich foliací, dle svého výskytu v textu knihy. Záznamy jsou zařazovány k jednotlivým písmenům většinou podle prvního jména, ke kterému se zápis vztahuje. Samozřejmě však existuje řada záznamů, které nejsou řazeny podle jména, ale podle typu záznamu. Tak např. pod písmenem „I“ se vyskytují některé inventáře (i když je u nich uvedeno určující jméno), pod „K“ nalezneme kšafy nebo pod „D“ donace¹⁵⁹.

5.2 Typologie zápisů

První dvě knihy židovských testamentů nejsou jednolitým sledem po sobě následujících formálně identických záznamů. Lze vysledovat několik druhů, které se liší nejen po formální a obsahové stránce, ale také způsobem vyhotovení a právní legitimitou. Podle těchto kritérií jsem rozdělil všechny dochované záznamy do čtyř kategorií: testament (kšaft), inventář, donace a do poslední kategorie jsem zařadil společně juxtu a kvitanci. Testament lze definovat jako právní akt svobodné a plnomocné dispozice s vlastním majetkem, kdy testátor sám za přítomnosti svědků, povětšinou z řad svých židovských souvěrců a zástupců židovské obce, sestavuje svou poslední vůli. Naproti tomu inventář vzniká za nepřítomnosti vlastníka majetku, který je sepisován, ať už je to zapříčiněno buď jeho úmrtím či např. útekem. Inventář je pak sestavován buď pozůstalou vdovou, nebo, zejména v případě sběhlých Židů, úředně pro tento účel určenými městskými úředníky. Donace se objevuje až v druhé knize a po formální stránce je velice blízká testamentu, v některých případech jde tedy čistě jen o různé pojmenování stejného aktu. Juxta a kvitance se pak ze své podstaty nijak nepodílejí na samotné dispozici majetku, ale jsou to dodatky, přípisy či rozšíření celého testamentárního řízení, kdy juxtou se dají nazvat jakékoli právní dodatky či potvrzení, která se vztahují k jednotlivým testamentům a vypovídají o událostech a činech osob v testamentech uváděných po nabytí platnosti určitého testamentu. Kvitance pak ve velké míře oznamují a potvrzují vykonání jednotlivých bodů a odkazů, uvedených v testamentech. O četnosti výskytu těchto typů záznamů v obou zpracovávaných knihách vypovídá následující tabulka:

¹⁵⁸ V první knize testamentů se nenachází pouze posledních pět položek rejstříku, které odkazují na křesťanské knihy inventářů („*libro inventariorum christianorum*“) z let 1726, 1739 a 1753 i s přesnou foliací.

¹⁵⁹ Ukázky z rejstříku Knihy testamentů 1740-1773, sign. 4817 viz příloha obr. č. 10-13.

Typ záznamu	Kniha testamentů 1681- 1756	Kniha testamentů 1740- 1773
Testament	40	11
Inventář	18	20
Donace	0	7
Juxta a kvittance	34	0

K uvedenému, velmi schematické a zjednodušující tabulce, je nutno dodat, že juxta se ještě objevuje ve 12 případech přímo u samotných testamentů, kde obepisuje na okrajích text záznamu testamentu a není jí tedy vymezen zvláštní list papíru.

5.3 Obsahový rozbor

5.3.1 Struktura záznamů

Různé typy dochovaných záznamů, které byly naznačeny v předchozí kapitole, nám podávají odlišnou škálu informací vždy podle své funkce, která jim z podstaty jejich vzniku náleží. V obecné rovině bychom mohli definovat několik ustálených oddělených částí, které se, ať již více či méně pravidelně se specifickými individuálními odlišnostmi jednotlivých záznamů, opakují a zároveň určují typologii samotného záznamu. Pokud přijmeme základní schéma skladby listiny, tak jak je předkládáno ve *Vademecu pomocných věd historických*,¹⁶⁰ můžeme při rozboru testamentů vysledovat následující rozdělení textu: do protokolu bychom mohli zařadit úvodní incipit, který uvádí, o jaký typ záznamu se jedná, a jméno testátora s jeho případným dalším určením. Jádrem textu v drtivé většině případů začíná datací sestavení testamentu, okolnostmi vzniku, vyznáním důvodů rozhodujících pro sepsání, dosvědčení způsobilosti testátora k právoplatnému nakládání s majetkem, ohlášením vydavatelovi vůle a samozřejmě pak nejdůležitější částí – dispozicí, tedy odkazování majetku určeným dědicům, kteří také podléhají nařízeným sankcím. Jádrem testamentárního záznamu je zakončeno koroborací ve formě vyznání, že testament bude vlastnoručně podepsán autorem a navíc dosvědčen přitisknutou pečetí. Za součást koroborace bychom případně také mohli považovat na konci samotného textu zapsané oznámení o povolení a schválení radou Starého Města

¹⁶⁰ HLAVÁČEK, Ivan, KAŠPAR, Jaroslav a NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, 3. vydání, Jinočany, 2002, s. 207-209.

pražského. Prvky eschatokolu jsou zastoupeny v podobě podpisu testátora, přítomných svědků, úředníků kanceláře a samotného písaře, který provádí zápis do knihy. Opět ve většině případů se v této závěrečné fázi objevuje také datace zapsání poslední vůle do knihy, naopak zde chybí jakákoli forma závěrečné modlitby.

Ve struktuře inventáře naopak rozpoznáváme oproti testamentu značně méně prvků listinné skladby. Z úvodní části lze jmenovat u každého inventáře dochovaný incipit, který informuje o jménu Žida, jehož pozůstalost je následně inventarizována, o příčině, která byla impulsem k sestavení tohoto soupisu majetku (tedy zda se jedná o zemřelou osobu, či osobu zběhlou, viz další pasáže) a také o osobě, která inventář sestavila (např. vdova či úředníci Starého Města pražského). Po tomto úvodu následuje již soupis majetku tříděný v drtivě většině případů dle věcné a materiální podobnosti, výjimečně také dle místa nalezení (např. ve sklepě, v truhle) do jednotlivých oddílů (např. zlaté, stříbrné, měděné, mosazné, dřevěné věci, oblečení, dluhy), které se tradičně opakují. Po tomto vyjmenování veškerého jmění bez odkazu konkrétním osobám se objevuje prohlášení o správnosti všech napsaných údajů a vůle vše potvrdit vlastnoručním podpisem sepisovatele (případně i jeho pečeti). Jako druhá fáze koroborace je dokládáno úřední povolení a schválení radou Starého Města pražského. Celý inventář uzavírá vlastnoruční podpis písaře či jiného úředníka s kompetencemi právního ověřování.

Kvittance patří co do rozsahu k nejkratším z dochovaných typů záznamů, ve své listinné skladbě se však více podobá testamentu než inventáři. Úvodní incipit, který je společný všem typům zápisů, se však v tomto případě odlišuje tím, že přináší informace i o adresátovi kvittance. V textu kvittance lze rozpoznat podobnou listinnou skladbu, jako ji nacházíme v testamentech. Od okolností vzniku, příčinnými důvody, přes samotnou dispozici, ujištění o další nevymahatelnosti již vykonaného odkazu až po schválení a potvrzení, které je opět korunováno podpisem městského úředníka.

Výše uváděné rozdělení samozřejmě odpovídá jen určitému průměrnému vzorku jednotlivých zápisů. Nelze je aplikovat bezvýhradně na všechny dochované záznamy. I přesto, že většina uvedených, zvláště pak formálních, skladebných prvků je společná všem záznamům, se případ od případu vyskytnou individuální odlišnosti. Následující kapitoly se budou věnovat hlubšímu rozboru výše vytčenému rozdělení textu jak po formální, tak i po obsahové stránce, právě se zřetelem a snahou vyzdvihnout specifické rysy jednotlivých zápisů.

5.3.2 Vznik testamentu

Prvním zjištěním, které při hledání okolností a způsobu vzniku jednotlivých testamentů vysvětluje z dochovaného materiálu, je nutný předpoklad, že zápisy v knihách nejsou konkrétními originálními listinami zachycující akt sestavení testamentu, ale až pozdní formou potvrzení a dokončení celého testamentárního procesu, která nám ale v mnoha aspektech poskytuje cenné bližší informace o samotném postupu vzniku. První fází celého tohoto procesu bylo sestavení originální poslední vůle v hebrejském jazyce (dále jen originál). O této fázi máme doklady a zmínky u většiny dochovaných testamentů, většinou v podobě stručné ustálené formulace: „*Das jüdische original Testament de dato den 20. Julii Anno 1722 lauthet also...*“¹⁶¹ Důkaz autorství hebrejského originálu je pak dochován například v kšaftu Kalmana Schuestera: „*Das jüdische Original Testament welches von den verstorbenen Khalman Schuester ist aufgerichtet worden...*“¹⁶² Podobně: „*Das jüdische original Testament welches von der Riffka Jeutelesin de dato den 24 February 1728 aufgerichtet worden...*“¹⁶³ V některých testamentech je navíc spolu s dokladem o autorství doložena i okolnost sestavení originálu v čase ohrožení smrtí: „*Die jüdische Original disposition Mortis causa, so von dem allbereiths verstorbenen Moyses Porges Schlüssel unterm dato den 9. April A. 1742 aufgerichtet worden...*“¹⁶⁴ V jiných případech se tato formulace rozšiřuje o informaci, kdo zmiňovaný originální testament přeložil z hebrejštiny: „*auß dem wahren jüdischen Original, durch Joachimb Ißrael geschwornen Schreiber, und Lemmel Lichtenstatt geschwornen Schulklepper der Prager Judenschafft, ins teutsche übertragen worden.*“¹⁶⁵ A konečně doklad o překladu originálního testamentu i zároveň o další fázi testamentárního procesu, o které bude psáno následně, svědčí tento citát: „*Obstehendes jüdisch Testament ist durch den Moyses Löbl Würtzburger und Herschl Hausen geschworne jüdische Kolliner Schreiber und Schuhklepper in völligen Rath der König. Stadt Neu Kolin, vorgelesen und gewöhn. publiciret auch zugestanden und bezeuget worden, dasselbtes durch obangezeugte geschwohrne Schreiber getreulich aud den jüdischen in das teutsche transferiret worden...*“¹⁶⁶

Druhou fází, která de facto vedla k zapsání testamentu do dochovaných knih, byla výpověď dvou svědků, přísežných, a to vždy zástupců židovské obce, konkrétně písaře a

¹⁶¹ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Chayemb Auerbacha, fol. 31r.

¹⁶² Tamtéž, Kšaft Kalmana Schuestera z 2. 6. 1726, fol. 61r.

¹⁶³ Tamtéž, Kšaft Riffky Jeutelesowe z 13. 4. 1728, fol. 92r.

¹⁶⁴ Tamtéž, Testament Moyzisse Wolffa Porgese z 31. 5. 1742, fol. 239r-v.

¹⁶⁵ Tamtéž, Kšaft Isaka Marka Saxle Žida z 25. 4. 1691, fol. 6v.

¹⁶⁶ Tamtéž, Testament Mendla Buntzla z 2. 8. 1747, fol. 304v.

školníka¹⁶⁷ v kanceláři Starého Města pražského, ve které uvedli a vlastně přetlumočili hebrejský originál, jehož vzniku byli také svědky, neboť bylo pravidlem, že kdokoli měl záměr sestavit svou poslední vůli, povolal si k sobě domů tyto dva zástupce a za jejich přítomnosti či přímo jim oznámil svou dispozici.¹⁶⁸ V drtivé většině testamentů máme o této druhé fázi hned v počátku každého zápisu dochovaný a na výjimky neměnný záznam: „*Anno 1724 den 7. Monathstag Novemb. haben in der untern Kantzley der König. Alten Stadt Prag dem herkommen nach: Marcus Fanta geschworne Schreiber, undt Wolff Sellick geschworne Schuelklepper der Pragen Judenschafft bey Ihnen ob sich tragenden Aydespflichten folgendes ausgesaget...*“¹⁶⁹ Jednou z mála výjimek je pak kšaft Abrahama Schneidera, který výše uvedený postup nenásledoval, ale tuto druhou fázi vykonal osobně: „*Abrahamb Schneider, Prager Judt, stehet persöhnlich, vor einem Löb. Magistrat, und denen Stadtbüchern der König. Alten Stadt Prag, deutet an, und bekennet sich darzu...*“¹⁷⁰

Závěrečné dvě fáze byly již čistě formálním úředním procesem schvalování a udělování právní platnosti testamentu, kdy byl nejdříve zveřejněn na radě Starého Města pražského: „*Praevia contestatione Testium publicatum hoc Testamentum in Cons. Ant. Urbis Prag. die 25. Sept. A. 1732. Norbert Plattner Syndicus.*“¹⁷¹ a následně i schválen či povolen: „*Confirmatum hoc Testamentum in Cons. Ant. Urbis Pragensis die 15. Decemb. 1732. Adalberth Bernardt Syndicus.*“¹⁷² Tyto dvě formulace se s občasným drobnými odchylkami objevují u prakticky všech dochovaných testamentů. Srovnání rozmezí mezi vznikem hebrejského originálu, jeho publikováním a schválením je případ od případu rozdílný. V závěru většiny testamentů před úředním potvrzením a schválením se nachází ještě krátká poznámka odkazující na „libro testimoniorum“ s číslem příslušné knihy a foliací zápisu. Zřejmě se tedy jedná o důkaz, že poslední vůle byla také zapsána do staroměstských úředních knih. K další analýze by bylo vhodné dohledat, tam kde je to zjištěné, přesné datum úmrtí. Tento údaj však dochované testamenty ani v náznaku neobsahují.

¹⁶⁷ V pramenech je používán termín *Schulklopfer/Schulklepper* s různými hláskoslovnými obměnami. Tento do češtiny těžko přesně přeložitelný termín označuje zaměstnance židovské obce, který původně svolával k bohoslužbě. Výrazu školník používám dle Tomáše Pěkného, který mu ve své knize přisuzuje i úlohu notaria. PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 329.

¹⁶⁸ BONDY – DVORSKÝ, díl II., s. 740-741.

¹⁶⁹ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Dawida Wällisse, fol. 51v.

¹⁷⁰ Tamtéž, Kšaft Abrahama Schneidera z 27. 8. 1699, fol. 12v.

¹⁷¹ Tamtéž, Testament Vögele Buntzlin z 24. 9. 1732, fol. 107v.

¹⁷² Tamtéž, fol. 108r.

5.3.3 Vznik inventáře

Existují dvě základní okolnosti, za kterých byl sestavován inventář pozůstalého majetku. Za prvé v případě, že nějaký Žid či Židovka po své smrti nezanechali poslední vůli, a za druhé v příčině, když Žid soudobou terminologií zběhl ze svých práv. V prvním případě jsou nám dochovány dva způsoby, jak mohl být inventář vyhotoven. Po zemřelém manželovi mohla soupis po něm pozůstalého majetku učinit jeho manželka: „*Anno 1727 den 9. Junii ist von mir Lippet alß nach den verstorbenen Israel Küche Goldtschmidt hinterlassene Wittib Prager Judin, über die nach gleich gedachten Israel Küche Goldtschmidt hinterbliebene Verlaßenschaft ein Inventarium auffgerichtet worden.*“¹⁷³ nebo k tomuto účelu delegovaní městští úředníci: „*Anno 1743 den 31 Monaths Tag Magi ist in gegenwarth des Wohl Edl gestrengen herrn Frantz Piatl dann des auch Wohl Edl gestrenden herrn Wentzl Reisman von Risenfeldt als von einen Löb. Magistrat der König. Alten haubt Stadt Prag aus dero Raths Mittel destutirten Commisarien, die nach dem verstorbenen Simon Abracham Duschenes hinterbliebene Verlassenschaft gerichtlich inventiert und beschrieben worden wie folget.*“¹⁷⁴ Dá se předpokládat, že v případě sepisování majetku přímo vdovou po zemřelém manželovi měly tyto vzniklé inventáře také své původní hebrejské originály, u kterých známe data vzniku a poznámky o hebrejských podpisech autorek inventářů, které pak byly pod jiným datem zapisovány do knih a následně schvalovány.

Vlastní potvrzování platnosti dotyčného zápisu pak probíhalo obdobně jako u testamentu. Pokud např. inventář sestavovala vdova po zemřelém manželovi, připojila na konec soupisu majetku svůj vlastnoruční hebrejský podpis (alespoň tak je to v knihách naznačováno) a byla zapsána poznámka o potvrzení radou Starého Města pražského: „*Nachdeme die Lippet nach dem Israel Goldtschmidt verbliebene Wittib obstehendes Inventarium beschworen hat; als wirdt zur einlag des selben bewilliget in Cons. Ant. Urbis Prag. die 22 7^{bris} 1727. Adalberth Bernardt Syndicus.*“¹⁷⁵ V případě sestavování inventáře úředníky Starého Města pražského bylo ověření platnosti dokumentu stvrzeno vlastnoručními podpisy oněch sestavovatelů, připojenou pečeti (pokud nějakou vlastnili), a následující formulí: „*Unter andere ordent. Inventaria einzutragen bewilliget in Cons. Reg. Ant. Urbis Pragensis die 27 Junii A. 1743. Johann Mathias Eser Synd.*“¹⁷⁶

¹⁷³ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Inventář Israele Kücheho z 9. 6. 1727, fol. 68r-v.

¹⁷⁴ Tamtéž, Inventář Schimona Abrahama Duscheneße z 31. 5. 1743, fol. 222v.

¹⁷⁵ Tamtéž, Inventář Israele Kücheho z 9. 6. 1727, fol. 70r.

¹⁷⁶ Tamtéž, Inventář Schimona Abrahama Duscheneße z 31. 5. 1743, fol. 224r.

V druhém případě, kdy se jednalo o pozůstalosti po z práva zběhlých Židech, se dochovaly pouze takové inventáře, které byly sestavovány jen městskými úředníky. Postup při sestavování a ověřování takového soupisu majetku byl pak stejný jako v případě prvním, viz jak výše předestřeno.

5.3.4 Vznik kvitance

Existenci kvitancí můžeme předpokládat pouze u testamentů a donací, tedy v typech záznamů, kde se nějaký majetek přímo odkazuje další osobě. Dochovány máme kvitance v těchto prvních dvou knihách testamentů pouze u testamentů či kšaftů. Jejich vznik je závislý na přítomnosti testamentu, na který svým sepsáním reagují, a jsou adresovány do rukou hlavního dědice pozůstalého jmění. Jejich znění používá „ich“ nebo „wir“ formu jako osobní dosvědčení, že poslední přání obsažené v testamentu zemřelého bylo tak či onak vykonáno: *„Ich Endes unterschriebener urkunde und bekenne hiemit Crafft gegenwärtiger qvittung vor jedermännig. absonderlich alda und woh zue produciren von nöthen wäre, dem nach der nunmehr abgelebte Joseph Feitl Fanta gewester Prager Judt, mir in seinen den 8. April 1733 gefertiget den 8. Juli hujus anni bey einem Löbl. Magistrat diesser König. Alten Stadt Prag publicirt und den 20. Aug. eodem anno confirmirtes Testament puncto primo fünf hundert guldens verschaffet, und solche mir an meinem Bruder Arje Fanta, alss dessen constituirten universal Erben die bezahlung zu bekommen angewiessen hat (...) sothane richtig abgestattet hat, dahero ich demselben über solchen richtigen empfang (...) qvittire.“*¹⁷⁷

Potvrzení platnosti probíhalo podobně jako u inventářů, sepisovatel se vlastnoručně podepsal, případně připojil svou pečeť, navíc byly často připojovány i podpisy několika svědků. Vše bylo dokončeno obvyklou formulí: *„Gehöriger orthen per Juxtam Testamenti einzuverleiben bewilliget, in Cons. Ant. Urbis Prag. die 22. 8^{bris} 1733. Adalberth Bernardt Synd.“*¹⁷⁸

5.3.5 Testátor

Jiří Kuděla ve své studii, která se zabývá soupisem zemřelých pražských Židů z let 1749-1759, tvrdí: *„Bohužel v žádných pramenech té doby nenajdeme exaktní čísla o obyvatelstvu, jen o domech. Uvážíme-li, že v předexilovém ghettu bylo asi 330 obydlých*

¹⁷⁷ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Juxta kvitance Chaye Fantové z 14. 9. 1733, fol. 124r-v.

¹⁷⁸ Tamtéž, Juxta kvitance Feischla Mojžíše Kolina z 9. 9. 1733, fol. 127r.

domů a po roce 1748 asi 7 500 obyvatel v necelých 200 domech, je reálný předpoklad, že počet židovských obyvatel Prahy mohl v roce 1745 dosahovat 13 – 14 000 duší.¹⁷⁹ Ze samotného soupisu pak vyplývá, že v období let 1749-1759 činila mužská úmrtnost 369 osob a ženská 440 osob.¹⁸⁰ Jen při letním srovnání s přiloženou tabulkou (viz Přílohy, tab. č. 2) lehce zjistíme, že pro dané období je v knihách dochováno pouhých sedm záznamů a to navíc ve většině případů jde o inventáře zběhlých Židů. Porovnání těchto údajů musí vést nutně k pochybnostem a otázkám, na které nebude lehké odpovědět. Jaké tedy měla ve světle srovnání zmíněných údajů postavení testamentární praxe v židovské tradici? Jaký vzorek židovské populace se nám skrze testamentsy a inventáře ukazuje? A jaké vlastně získáváme informace z dochovaných zápisů v knihách o jednotlivých testátorech a jejich postavení v židovské společnosti?

Testamentsy nám podávají řadu bližších informací k samotné osobě testátora, od samozřejmých údajů jako je jméno, majetkové zázemí, příbuzenský okruh lidí, méně často uváděné povolání až po sedadla v synagogách, kam chodil na náboženské obřady.

Židovskými jmény v českém prostředí se zabýval např. již Otto Muneles ve své studii *Zur Namengebung der Juden in Böhmen*¹⁸¹, židovskými příjmeními pak Alexander Beider ve své knize *Jewish Surnames in Prag (15th – 18th Centuries)*,¹⁸² kde podává velice zajímavou etymologii jednotlivých jmen. Jiný exkurz na toto téma má ve své studii již zmiňovaný Jiří Kuděla¹⁸³. Obecně můžeme konstatovat, že testamentsy podávají doklady o celé řadě různých jmen od obvyklých a mnohačetných: Moyses, Isaac, Abraham, Simon, Simson, Löbl, David; u žen pak např. Cheye, Vögele, Güttele, ale i některých méně obvyklých (viz Přílohy, tab. č. 1 a 2.). U většiny jmen pak známe jak jejich českou, tak německou variantu, které se od sebe liší výslovností a některými hláskovými změnami.

Osoba testátora je v každém z dochovaného zápisu identifikována vedle jména také dle pohlaví. Zastoupení mužských testátorů je většinové, další závěry by však bylo možné vyvozovat jen v případě většího sledovaného vzorku, jak ukazuje následující tabulka:

¹⁷⁹ KUDĚLA, Jiří, *Soupis zemřelých pražských Židů z let 1749-1759*, In: *Folia Historica Bohemica*, č. 16, Praha, 1993, s. 124.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 152-153.

¹⁸¹ MUNELES, Otto, *Zur Namengebung der Juden in Böhmen*, In: *Judaica Bohemiae*, díl II., č. 1, Praha, 1966, s. 3-13. Z dalších děl jmenujme BONDYOVÁ, Ruth, *Rodinné dědictví. Jména Židů v Čechách a na Moravě*, Praha, 2006.

¹⁸² BEIDER, Alexander, *Jewish Surnames in Prag (15th – 18th Centuries)*, Teaneck, 1995.

¹⁸³ KUDĚLA, J., *Soupis zemřelých pražských Židů z let 1749-1759*, s. 136-140.

	Počet testamen tů	Ženy	Muži	Ženy %	Muži %
Kniha 1681- 1756	40	7	33	17,50%	82,50%
Kniha 1740- 1773	11	1	10	9,10%	90,90%

Velice zajímavé, ale bohužel nepříliš časté, jsou zmínky o povolání testátorů. Objevují se ve většině případů přímo v toku textu a ne, jak bychom si asi přáli, v incipitu. Povolání rabína máme doloženo celkem dvakrát: „*Endes unterschriebene seindt esuchet werden zue gehen in des beschiedenen Rabi Isaackh, Sohn Rabi Mayer Tausek (sonsten Saxel genandt) behausung...*“¹⁸⁴ Samozřejmě můžeme mít v tomto případě pochybnosti, zda se nejedná pouze o určitý čestný titul veleváženého spoluobyvatele. Avšak právě kvůli faktu, že v ostatních případech se nic podobného nevyskytuje, se přikláním k názoru, že jde o označení profese. Pokud i přesto máme jisté pochybnosti, druhý doklad je již nezvratitelný: „*Am heuntigen Dato hat der allhiesige und der Landtjuden ober Rabiner David Oppenheimer, auf Endes benandte geschworne zu sich beruffen lassen.*“¹⁸⁵ Z povolání spjatých s náboženským životem můžeme ještě jmenovat jeden doklad levity: „*Kssafft zemrzeleho Kalmana Lewita Austerlicze zida Prazskeho*“¹⁸⁶ a tři doklady profese kantorské: „*Inventarz Herschl Wiener Cantor zida Prazskeho*“¹⁸⁷, „*Inventarz Pozustalosti zemrzeleho Moyžisse Wolff Kantora zdegssyho Žida*“¹⁸⁸ a „*Inventarz Pozustalosti z Praw zbiehleho Meschulem Iserles Kantora bywalyho zdegssyho žida.*“¹⁸⁹ Vedení světské správy židovské obce je v záznamech třikrát zastoupeno v osobě židovského primase či primátora: „*... ist die nach dem verstorbenen Moyses Abeles gewesten jüdischen Primasten hinterbliebene Verlassenschaft inventieret werden wie folget*“¹⁹⁰, „*Inventarz pozůstalosti zemrzeleho Isaaca Lowosycze zida bywaliho Primatora prazskeho zydowstva*“¹⁹¹ a „*Právní inventarz po*

¹⁸⁴ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Isaka Marka Saxle Žida z 25. 4. 1691, fol. 2r.

¹⁸⁵ Tamtéž, Kšaft Davida Oppenheima ze 17. 9. 1739, fol. 173v.

¹⁸⁶ Tamtéž, Kšaft Kalmana Austerlitze z 8. 3. 1718, fol. 48r.

¹⁸⁷ Tamtéž, Inventář Herschla Wienera z 6. 5. 1744, fol. 254r.

¹⁸⁸ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817, Inventář Moyžisse Wolffa z 1. 12. 1740, fol. 19r.

¹⁸⁹ Tamtéž, Inventář Meschulema Iserlese z 27. 9. 1740, fol. 35v.

¹⁹⁰ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Inventář pozůstalosti Mojžíše Abelesa z 16. 11. 1694, fol. 7r.

¹⁹¹ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817, Inventář Isaaca Lowosycze z 10. 10. 1740, fol. 1r.

zembrzelem Abrahamu Duschenes begwalim primasowi zidowskim“¹⁹². Ne zcela přímou, ale související s vedením pražské židovské obce, je funkce člena v radě starších: „*Das jüdische original Testament so de dato den 18 Monaths Tag Augusti des verwichenen 1741 Jahrs von dem nun mehro verstorbenen Aron Beer Wähle gewesten besitzer deren Prager Juden Eltisten aufgerichtet worden lautet also...*“¹⁹³ Mimo výše uvedených nám zápisy v knihách testamentů přinášejí ještě zmínky o následujících povoláních: hostinský,¹⁹⁴ kožešník¹⁹⁵ a kožešnice,¹⁹⁶ zlatník,¹⁹⁷ právník,¹⁹⁸ pálenkář,¹⁹⁹ krejčí,²⁰⁰ knihař (knihvazač),²⁰¹ řezník,²⁰² lékárník²⁰³ a lazebník.²⁰⁴

5.3.6 Datace

Všechny dochované druhy zápisů obsahují alespoň jeden typ datace. Drtivá většina testamentů navíc poskytuje informace o datu vzniku hebrejského originálu, publikování v radě Starého Města pražského a následného potvrzení stejnou institucí. Samotný text testamentu obvykle začíná právě datací, která je psána kombinací latinských a německých slov a přináší informaci, kdy písař ono poslední pořízení zapsal do knihy: „*Anno 1728 den 13ten Monaths tag Aprilis haben in der unteren Cantzley (...) folgendes ausgesaget.*“²⁰⁵ Po tomto oznámení okolností vzniku zápisu může ihned následovat sdělení o existenci

¹⁹² AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817, Inventář Abrahama Duschenese z 10. 11. 1758, fol. 78r.

¹⁹³ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Arona Beer Wähleho z 23. 1. 1742, fol. 213r.

¹⁹⁴ „*Saget Mayer des verstorbenen Jeschaye Raudnitz Bierschänkhs Sohn am obigen dato.*“ Tamtéž, Kšaft Mayera Scheye Raudnitze ze 7. 3. 1724, fol. 47v.

¹⁹⁵ „*Kssafft zembrzeleho Dawida Wällisse kožessnika zida.*“ Tamtéž, Kšaft Dawida Wällisse ze 7. 11. 1724, fol. 51v.

¹⁹⁶ „*Prawni Inventarz po zembrzely židowky Chaye Wällissowy kožessnicze.*“ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817, Inventář Chaye Wällissowé z 12. 1. 1758, fol. 74r.

¹⁹⁷ „*Inventarium des Israël Kuche Goldtschmidt.*“ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Inventář Israele Kücheho z 9. 6. 1727, f. 68.

¹⁹⁸ „*Qvittancze na 100 fl. od Feitla Rubina Jurist, k rucze Arye Fanty.*“ Tamtéž, Kvittance Feitla Rubina z 5. 6. 1734, fol. 142r.

¹⁹⁹ „*Endes unterschriebene geschworne ,der Cheyem, des Löb Khauffman Tausik Brandtwein Schänckers Sohn, zu sich beruffen lassen...*“ Tamtéž, Testament Chayema Tausiga z 30. 4. 1734, fol. 153r.

²⁰⁰ „*Wir Endes benandte geschworne seyndt zu dem Mayer Gunsburg Schneider des Mosche Brodtbachers Aydam beruffen worden...*“ Tamtéž, Kšaft Mayera Gunsburga z 2. 11. 1736, fol. 180r.

²⁰¹ „*Vor einem Löb. Magistrat, und denen Stadtbüchern der König. Alten Stadt Prag stehet persöhnlich Josl Herschl Buchbinder Prager Judt deutet an...*“ Tamtéž, Juxta kvittance Josl Herschla z 16. 12. 1739, fol. 196r.

²⁰² „*Kssafft Schloma Lasara Rzesnycka zida.*“ a „*Das jüdische original von dem Schloma Lasar Fleischhacker Prager Juden...*“ Tamtéž, Kšaft Schlomo Lasara z 27. 10. 1740, fol. 209v.

²⁰³ „*Demnach ich Endes unterschriebene Mischl Löbl Jeüteles Prager Jüdisch. Apotheker...*“ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817, Kšaft Mischla Löbla Jeütelea z 22. 11. 1762, fol. 94r-v.

²⁰⁴ „*Domaczi k rucze po zembrzelem Židowi Jekoffowi Salomona Mendla Lazebnika syna, sve manželky Chayle, Jekoffa Mendla Lazebnika dcery.*“ Tamtéž, Donace po zemřelém Jekoffovi Salomonu Mendlovi z 9. 5. 1770, fol. 149r.

²⁰⁵ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Riffky Jeutelesové z 13. 4. 1728, fol. 92r.

hebrejského originálu i spolu s časovým určením: „*Das jüdische original Testament welches von der Riffka Jeutelesin de dato den 24. Februarii A^o 1728 aufgerichtet worden, lautet also...*“²⁰⁶ Na samém konci testamentu pak nacházíme dva datační údaje psané v latině, které vypovídají o procesu schvalování textu městskými úřady: „*Praevia Testum Confirmatione publicata fuit haec Dispositio Testamentaria in Cons. Reg. Ant. Urbis Prag. die 16 decembris A^o 1738*“²⁰⁷ a „*Confirmatum fuit hoc Testamentum in Cons. Reg. Ant. Urbis Pragensis die 29 Januarii 1739.*“²⁰⁸ Jsou ovšem ale doloženy i testamenty, kdy poslední pořízení vyřizuje osobně testátor bez pomoci židovských přísedných přímo v radě Starého Města pražského, a v tom případě může obsahovat takový testament pouze datum vykonání tohoto právního aktu na městském úřadě: „*...mit angehoffter gehorsamber biette, ein Löb. Magistrat geruhe zueverwilligen, daß dieses Testament in Stadtbüchern einverleibet werden möge. Actum in Consil. Ant. Urb. Prag. 27 Augusti Ao 1699.*“²⁰⁹

Inventáře a kvitance jsou již na datační informace skoupější. Vystačí si ve velkém procentu dochovaných případů pouze s datem napsání a zanesení daného textu do knih a následného potvrzení městskými orgány: „*Unter andere ordent. Inventaria einzutragen bewilliget worden. In Cons. Reg. Ant. Urbis Prag. die 22 May 1744.*“²¹⁰ V menším množství jsou však dochovány i inventáře a kvitance, které obsahují zmínku o svém hebrejském originále: „*Dieses Inventarium bin ich urbittig wan mir es gericht. zuerkandt mit einen aydt zu bekräftigen, Prag den 23. Julii 1714. Haebraische Unterschrift*“²¹¹ nebo „*Urkundt dessen haben uns nebst die zur mit Fertigung erbettenen zwey jüd. geschwor. Zeugen (jedoch ihnen undt denen ihrigen unbeschädet) aigenhändig unterschrieben, und unsere Pettschafften beygedrucket, so geschehen Prag den 4 Novemb. A. 1738.*“²¹²

5.3.6.1 Hebrejské datování

Židovský letopočet odvozuje svůj počátek od stvoření světa Bohem. Ten byl rabínskými učenici zejména na základě biblických pramenů ve srovnání s dalšími chronologiemi zpětně vypočítán na rok 3761 př. n. l.²¹³ Pro udávání datovaného roku, na jehož číselnou hodnotu se používá písmen hebrejské abecedy (kromě písmen jud a he, protože

²⁰⁶ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Riffky Jeutelesové z 13. 4. 1728, fol. 92r.

²⁰⁷ Tamtéž, Kšaft Lebla Schika z 15. 12. 1738, fol. 191r.

²⁰⁸ Tamtéž, fol. 191r.

²⁰⁹ Tamtéž, Kšaft Abrahama Schneidera z 27. 8. 1699, fol. 13v.

²¹⁰ Tamtéž, Inventář Schondl Austerlitzové z 9. 12. 1743, fol. 254r.

²¹¹ Tamtéž, Inventář Ischaye Simche Kohlina z 23. 8. 1724, fol. 60v.

²¹² Tamtéž, Juxta kvitance Jozeffa Beer Backa a Sarl Backowé z 5. 11. 1738, fol. 186v.

²¹³ NOSEK, B. - DAMOHORSKÁ, P., *Židovské tradice a zvyky*, s. 189.

ty jsou částmi Božího jména), se setkáváme s dvěma systémy: s velkým a malým letopočtem. Rozdíl mezi nimi je prakticky jen v používání či nepoužívání číslic označujících tisíce letopočtu. V knihách testamentů nalézáme doklady jen o používání malého letopočtu (לפ"ק, *lifrat katan*), který vynechává číslice pro tisíce, a občanský rok získáme, když k jeho hodnotě přičteme 1240, tedy např. hebrejský rok (5)757 + 1240 = 1997, rok (5)770 + 1240 = 2010.

Při studiu dochovaných materiálů se mi podařilo nalézt šest míst, kde bylo použito hebrejské datování pomocí malého letopočtu. První dva doklady se týkají testamentu Izáka Marka Saxleho, kde je nejprve hebrejská datace použita hned v úvodu textu: „*Am Mitwoch 26ten Küssen 451 der kleinern Zahl, daß ist den 25. Apriles A^o 1691*“²¹⁴ a druhá následně určuje den, ve kterém daroval své manželce peněžitou částku po svatební noci tzv. *Morgengab*: „*alß Vermög der vermehrten Morgengab so ich ihr am Donnerstag den 3ten Tamus 445 (daß ist den 5. July A^o 1685) in bey sein einer Lemmel Lichtenstatt, alß damahls geschwornen Schreiber, und jetzo geschwornen Schulklepper, und vor dem Löbl, des verstorbenen Heli Schreibens Aydam, alß damahligen Schulklepper, gemacht habe.*“²¹⁵ Další tři jsou pak použity při datování hebrejských originálů testamentů, nejprve u Kalmana Schuestera: „*Daß jüdische Original Testament welches von den verstorbenen Khalman Schuester, ist aufgerichtet worden, lautet also: Heunt am Dienstag drey Tag in jüdischen Monath Thammus 486 der jüdischen kleinern Jahrzahl, das ist den 2. julii 1726*“²¹⁶, stejně tak u Feischla Jeutelese: „*Das jüdische Original Testament, welches der nunmehr verstorbene Feischel Jeuteles, aigenhändig geschrieben undt unterschrieben, lauthet also: Dieses schreibe ich zum zeichen undt gedächtnus am freytach 17. Tag in jüdischen Monath Menachem 489 der jüdischen kleinern Jahrzahl, id est den 12. Augusti A^o 1729*“²¹⁷ a konečně u Chayema Tausiga: „*Der jüdische Original Donations Staar Mortis Causa weiset aus: Heunt Dato, am Dienstag den 18ten Tag in jüdischen Monath andern oder 494 der jüdischen klinern Jahrzahl, id est den 18ten Martii gegenwärtigen 1734 Jahrs.*“²¹⁸ Poslední doklad hebrejského datování přináší kšaft Hertzla Kuhovského, kde časové určení sepsání poslední vůle je konkretizováno i výjimečně uváděným dnem v týdnu a přibližnou hodinou: „*....daß der H. Hertzl Kuhe in seiner Kranckheit, und zwar Sontag Nachts zwischen 7. und 8. Uhr den 6ten Cheswon 532 des Morgens den 14ten octobris 1771.*“²¹⁹

²¹⁴ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Isaka Marka Saxle Žida z 25. 4. 1691, fol. 2r.

²¹⁵ Tamtéž, fol. 2r.

²¹⁶ Tamtéž, Kšaft Kalmana Schuestera z 2. 6. 1726, fol. 61r.

²¹⁷ Tamtéž, Testament Feischla Jeutelese z 1. 3. 1730, fol. 115v.

²¹⁸ Tamtéž, Testament Chayema Tausiga z 30. 4. 1734, fol. 153r.

²¹⁹ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817, Kšaft Hertzla Kuhovského z 21. 1. 1772, fol. 164r.

5.3.7 Jazyk

V prvních dvou knihách židovských testamentů zcela dominuje německý jazyk. Všechny zápisy, ať už se jedná o testamenty, inventáře či kvitance, jsou bez výjimky psány tímto jazykem. Z tabulky přiložené v příloze však také jasně vyplývá, že z celkových 130 zápisů v obou knihách většina ale obsahuje i nadpis či incipit v českém jazyce, který samotný text uvádí a často ho paleograficky odlišuje od textu předchozího. Tím se ale použití češtiny v záznamech vyčerpává a v samotném textu ji již dále nenacházíme. Mezi další jazyky, které se v knihách objevují, patří latina. Ta se zejména využívá při datacích (viz předchozí kapitola) městskými úřady na konci testamentů a inventářů. Jelikož zápisy do knih prováděli městští úředníci, kteří přepisovali jim písemně předložené nebo židovskými přísežnými ústně vyslovené poslední vůle pražských Židů, lze nalézt další germanizované výrazy z latinského jazyka i v různých místech textu.

Doklady o používání hebrejského jazyka se dovídáme převážně nepřímo. Zejména se jedná o poznámky potvrzující existenci hebrejských originálů a o případy, kdy je do knih přepisován daný originál ve své úplně podobě a původní podpisy autora a svědků (či přísežných) jsou nahrazeny pouze výrazem *haebraische Unterschrift*. Přímým důkazem použití hebrejského jazyka, když odhlédneme od jmen pražských Židů hebrejského původu, jako např. Mojžíš, Abraham nebo Izák, pak tedy zůstává pouze jediná pasáž z testamentu Vögele Buntzlin, která prosí své bratry o modlitbu za svou duši: „*Meine Brüder bitte ich, Sie, sollen mir 11 Monath nach mein absterben bey Lehrnen undt anderen Brüderschafften, das gebeth Kadisch nachsagen und das abendt. gebeth wie auf Psalm **Lamnaceach**, vor meine Seel bethen, damit ich ruhig in meinen grab liegen möchte, ingleichen auf alle Jahr an den Tag meines Hinscheidens ein Licht in der Schuel anzinden.*“²²⁰ Do latinky přepsaný výraz *lamnaceach* (למנצה) označuje v knize Žalmů *předního zpěváka*, pro kterého je daný žalm určen.²²¹

5.3.8 Okolnosti sepisování testamentů

Součástí úvodního prologu každého testamentu, před samotnou dispoziční výpovědí, tvoří souhrn do jisté míry ustálených formulí a spojení vypovídajících o důvodech či

²²⁰ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Testament Vögele Buntzlin z 24. 9. 1732, fol. 107r.

²²¹ BIČ, Miloš a kol., *Starý zákon: překlad s výkladem*, sv. 9, Žalmy, Praha, 1975, s. 19.

pohnutkách, které vedly dotyčné osoby k sepsání svých posledních pořízení, a o jejich právní způsobilosti, za kterou se přivolaní židovští přísežní (pravidelně písař a školník) zaručovali svou přítomností a stvrzovali ji svým podpisem a svědectvím.

Nejčastějšími důvody předznamenávajícími vznik testamentu byly, jak bude níže na základě citací pramenů ukázáno, obecně špatný zdravotní stav, upoutání na lůžko, vysoký věk, lidská nevědomost dne ani hodiny příchodu smrti, snaha zabránit následným sporům o dědictví nebo dělení majetku v případě, že testátor nemá přímé potomky. Zástupci židovské obce pak poskytovali dobrozdání o právní způsobilosti pořizovatele poslední vůle na základě osobní návštěvy a rozhovoru s dotyčným, podle něhož ho pak uznali psychicky i fyzicky schopným k tomuto právnímu aktu.

Motiv špatného zdravotního stavu se objevuje v různých podobách. Mezi krátká a výstižná sdělení patří např. následující: „... vor denen Zeugen, obwohlen sehr schwach, doch bey guetten Verstandt testiret.“²²² Upoutání na lůžko líčí ve své závěti Kalman Austerlitz: „Demnach etliche Jahr her bin Ich wegen meines üblen zuestandts fast allezeith bethlägerig gewesen, und gar selten ausgegangen, auch nicht als wie vorhin weder die herrschafften, weder einige Nahrung bedienen hab können (...) als dann besorge mich in meinem üblen und gefährlichen zuestandt, dass wann ich mit Todt abgehen möchte...“²²³ Podobně se zmínka o nemoci strávené na lůžku objevuje v testamentu Kalmana Schuestera, který ale navíc přidává výslovné přání, aby na jím zanechaném majetku neparticipovali lidé, kteří nejsou v jeho pořízení jmenováni a kteří s ním za jeho života neudržovali dobré vztahy: „...und selbte mit meinen gutten Verstandt undt Verunfft ersuchet (...) Demnach ich bethlegerig bin, undt besorge das ich gehling ohne redigen mundt sterben, undt mit meinen wenigen vermögen, nicht disponieren khente. Es khente sein das sich etwelche, welche mir mein Lebenslang nichts gueths gethan haben, sich zu meinen Vermöge, für Erben anmelden, und meinen mühe und arbeith, was ich mich mein Lebenslang bemühet habe, erben wolten (...) danenhero verordne Ich das niemandt von all den meinigen, nicht einen pfening, auser wie Ich dahier in diesen Testament benennen werde, erben sollen. In deme Ich es mit meiner auf dieser Weldt gehabt grossen Strapaczí wohl verdienet habe, das ich mit den wenigen Vermögen wehme ich zum Erben einsetzen werde, ordiniren khan, damit nach meinen Todt alle processen verhittet, und die Instanzen wegen meiner wenigen Verlassenschaft nicht bemühen würden, so Specificire alhier ohne einigen HInterlist mein Vermögen in wie es bestehet, wie

²²² AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Gütteli Schefftelesowé z 17. 3. 1681, fol. 1r.

²²³ Tamtéž, Kšaft Kalmana Austerlitz z 8. 3. 1718, fol. 48r.

folget...“²²⁴ Spojení obavy z vysokého věku a snahy předejít roztroušení majetku mimo rodinné příslušníky vyjevuje Abraham Schneider: „... demnach er nun mehro in älter gerathen, und zeithers sich, umb erwörbung seine grundstücke, sehr bemühet, nun wolte er gerne, damit sothane grundstückhen ferner nach seinem todtlichen hientritt, seiner einzigen Tochter, dan noch ihr, ihre Kinder, und also immer erblich bleiben und in frembden händen nicht gerathen möchten.“²²⁵ Lidská podřízenost Boží vůli a nevědomost času příchodu smrti je hlavní důvodem sepsání testamentu pro Simona Mojžíše Jeutelese: „Ich Simon Moyses Jenteles Prager Judt, urkunde und bekhenne mit dieser testamentarischer disposition öffentlich, vor jeder männiglich (...) ein jeder Mensch den Todt untterworffen ist, so dass man nicht wissen kan, welche stundt, und augenblick, und ob auch der Menscher so viel zeith gewinnen möge, mit dem seinigen zu disponiren, und zu testiren, bevoraus, dass ich nunmehro ins alter steige, derohalben weilen ich annoch beym guetten Verstandt bin, habe mich folgende Disposition zu verfassen erkläret, welche ich also gehalten haben will.“²²⁶ Strach z nenadálého příchodu smrti a přání zabezpečit klidný průběh rozdělování majetku mezi dědice a tím zároveň i klidný odpočinek pro svou duši vede Gadla Zapparta k vytvoření posledního pořízení: „Dieweilen wir Menschen das Endt unserer tügen nicht wißen, dahero ist schuldig ein jeder wegen Gottes halber, und wegen wahrheit und fried, und darmit zuestillen alle zanck, sein Haus gesindl zuebefehlen.“²²⁷ Podobné důvody dosvědčuje i Riffka Jeutelesová: „Demnach ein jeder Mensch den unterworffen ist, so das er nicht wißen khan welche zeith und augenblick, oder ob es damahls die zeith zulassen wirdt, seinen Khindern etwas zu testiren, absonderlich aber weilen ich mit einen üblen zuestandt beleget, und bettlegerig bin, worbey zu besorgen daß sich gähling von dieser Weldt abscheiden müste, und zwischen meinen Khindern einige Zänckerey entstehen khunte (...) dahero habe mich nachfolgendes Unwiederruffliches Testament zu verfassen entschloßen...“²²⁸ Možnosti vzniku nejednotnosti mezi potomky a dědici se také bojí Joseph Veitl Fanta: „Ich Joseph Veitl Fanta Prager Judt urkhunde undt bekenne hiemit vor jedermänniglich insoderheit aber da, wo es vonnöthen, daß nachdeme in die unbeständigkeit dieses zeithlichen Lebens, bey mir betrachtet, damit nach meinen zeithlichen hintritt keine Strittigkeit entstehen möchte; alß habe ich Gott lob! bey gutter Vernunfft wegen meines zeithlichen Vermögens mein Testament undt

²²⁴ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Kalmana Schuestera z 2. 6. 1726, fol. 61r-v.

²²⁵ Tamtéž, Kšaft Abrahama Schneidera z 28. 6. 1699, fol. 12v.

²²⁶ Tamtéž, Kšaft Simona Mojžíše Jeutelese z 31. 6. 1726, fol. 86r.

²²⁷ Tamtéž, Kšaft Gadla Zapparta z 6. -7. 12. 1707, fol. 15r.

²²⁸ Tamtéž, Kšaft Riffky Jeutelesové z 13. 4. 1728, fol. 92r-v.

letzten willen folgender gestalt auf gericht undt zwar...“²²⁹ Testamenty Židů, kteří neměli přímé potomky, jsou dochovány ve třech exemplářích. Přestože Chayem Auerbach nemá vlastních dědiců, cítí povinnost sepsat před svou smrtí poslední vůli: „*Demnach ich Cheyem Aurbach Prager Juedt nunmehr in ein groses alter gerathen, auch bethlägerig worden, undt mit unterschiedlichen üblen zueständen behafftet bin, dass ich fast nicht zuehoffen habe wegen solchen üblen zueständen das Leben zu behalten; doch befehle es dem allmächtigen gott anheimb. Damit ich aber (weilen ich keine leibl. Erben hinterlassen werde) ohne Testament von dieser weltd nicht abscheiden möchte, und weilen ein jeder mann mit seinem vermögen nach belieben disponiren kan und mag.*“²³⁰ Mayer Scheye Raudnitz také lituje, že nemá vlastních dětí, a sepsání testamentu považuje jako součást přípravy před svou smrtí: „*Weilen billich ist daß ein jeder seinen Haus gesundt befehle, wienach seiner Verhalten seyn soll; und wann ich Kinder hätte, so hätte ich ihnen befohlen. Weilen aber leyder! Ich keine Kinder bekommen, dahero thue ich meinen befreundten dieses Testament verfassen. Nachdeme der Mensch nur wie ein Schatten verbey gehet, und seiner zeith des Todts nicht weis, und erblitzlich von Gott dem allmächtigen von jener weltd abgefordert wierdt, und nicht Verabsaumben soll zu enden, oder ein Testament zu verfassen. Dahero thue ich euch deutlich Vorschreiben in teutscher Sprach, dann meine gantze gedanken, und mein Vorhaben ist, euch zu wahrnen, dass ihr solt (Gott für sey) in kein zanck untereinander gerathen.*“²³¹ Neumřít bez posledního pořízení a tím pádem způsobit spory mezi pozůstalými se snaží zabránit Socher Buntzl: „*Demnach denen Leüthen der Tag ihres absterbenes, wie ingleichen obselbte gähling abscheiden, oder aber in eine schwähre langwührige Kranckheit fallen, oder ehe selbte Todtes abscheiden, gar sprachlos werden, unwiessendt ist und weil auf solchen fall, da einer absterbet, und vorhero, wie mit seinen vermögen zue verhalten seye, die ein richtung nicht machet, zwischen der Wittib und ihren Kindern verschiedene Zwistigkeiten zue entstehen pflegen (...) sondern die jenige zeith, so gott ihr das Leben vergönnen wurde, vollkomentlich in ruhe zue bringen möge, thue hiemit all das meinige weilen ich bey meiner Gesundheit und gottlob guten Verstandt bin, von jetzt an gutt und freywillig, so ich zue wegen gebracht hinter mir zue verlaßen...*“²³²

Právní způsobilost k sepsání testamentu je obvykle dosvědčována ústní komunikací a rozhovorem mezi testátorem a přivolanými zástupci židovské obce: „*Die wahrheit zuesagen: am Montag zue abendts das der morgende Tag ist, dem 14. Augusti 1714 so bin ich endts*

²²⁹ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Testament Josepha Veitla Fanty z 8. 4. 1733, fol. 120v.

²³⁰ Tamtéž, Kšaft Chayema Auerbacha z 11. 8. 1722, fol. 31r.

²³¹ Tamtéž, Kšaft Mayera Scheye Raudnitze z 7. 3. 1724, fol. 42v-43r.

²³² Tamtéž, Kšaft Sochera Buntzla z 29. 8. 1728, fol. 21r-v.

*unterschreibener beruffen worden zue meiner Schwester Sohn dem nunmehr verstorbenen Löbl Dawid Jeuteles, wie ich zue ihme kommen bin, seyn bey ihme gewesen: Jacob Przibram, Sellick Zinnhandler, und Löbl Roltsch Kranckenwarther, und der Löbl Jeuteles ist kranck gewesen, er hat mich empfangen, mit mir und mit obbemelten Männern geredet, mit gutten witz und lauther Verstandt, so hab ich ihm gefragt: du hast nach mich geschickt, was verlangst du meiner. So hat er mir zur antworth gegeben, ich bitte dich mein Vetter, ich habe in Gottes Händten, achtung geben auff mein Weib und meine Kinder, ich möchte vielleicht mit Todt abgeben, und habe fünff söhne kleine und grosse unverheurathete; so befehle ich wie es mit meiner Verlassenschaft soll gehalten werden und nicht anderst.*²³³ Výsledkem rozhovoru je ujištění, že pořizovatel je při plném vědomí, rozumí otázkám a správně na ně odpovídá: „... daß er auf den Kranckhen beth sein worth gethan, als ein gesunder Mensch, und ihme auf unterschiedliche weltliche sachen befraget, der uns darauf geantwortet, auf Ja, ja, undt auf Neün, nicht.“²³⁴ Chayem Juda Löb Tausig navíc při vzájemné promluvě s příchozími svědky líčí své bolesti a strasti, které díky nemoci prožíval během uplynulé zimy: „...hat uns, Endes unterschriebene geschworne ,der Cheyem, des Löb Khauffman Tausik Brandtwein Schänckers Sohn, zu sich beruffen lassen undt da wir denselben in seiner Sterben hin undt her mit einen Stecken gefunden bey gutter vernunft angetroffen, haben wir in Vielerley gestalt mit Ihm gesprochen, welcher Uns auch auf jedes mit einen gueten Verstandt geantwortet, nachdeme wir aber denselben befraget haben, was Ursachen halber Er uns zu sich ruffen lassen undt was sein begehren wäre, hat er uns in folgenden formalien geantwortet: War ist es, dass ich durch die gantze Winterszeith wegen Leidenden grofen Schmertzen, und Weh thun der Geschwulst, aus meinem Haus nicht hinaus kommen bin, bey welcher bewandtnus und zuestandt, der Mensch kein Stundt des Lebens sicher ist; Ich bin zwahr mahl das folgende zuverrichten gesonnen gewesen, weilen ich aber selbigest mahl, grosen Schmertzenhalber das selbte zu bewürcken undt endtliche Resolution zu fassen im Standt nicht gewesen war, damit aber ich vor gott dem allmächtigen bestehen, und es verantworten könnte...“²³⁵ Zmínku o možná přímo odborné diskuzi nacházíme v testamentu vrchního zemského rabína Davida Oppenheima, který následně na počátku své promluvy odůvodňuje sestavení testamentu: „... der Landt Juden ober Rabiner David Oppenheimer Unß Endes benandte geschworne zu sich beruffen lassen, Welchen Wir gesundt undt mit Lauth Redenden Mund befunden, so hat Er mit Uns wohl bedächtlich Discuttiret und von Uns

²³³ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Löbla Dawida Jeutelese z 16. 10. 1719, fol. 89r-v.

²³⁴ Tamtéž, Kšaft Isaka Marka Saxleho z 25. 4. 1691, fol. 2r.

²³⁵ Tamtéž, Testament Chayema Tausiga z 30. 4. 1734, fol. 153r-v.

begehret seine rede undt intention zu vernehmen, dieselbe zu Papir setzen undt zu unterschreiben, und also gesaget: Es ist kein Mensch auf der Weldt welcher beym Leben verharret, der nicht dem Todt Unterworffen wäre, dann alles was gebohren, sterben mues, undt weilen der Mensch die zeith nicht wissen kan; Alß ist billig, daß der Mensch so leben thuet, den Todt sich behertzigen einen Seegen nach seiner Hinterlassen, undt ein Testament unverhinderlich verfassen solle...“²³⁶

Autoři testamentů se však často neomezují jen na jeden či dva důvody, ale uvádějí podle ustáleného vzoru opakující se formulace: „*Ich Endes unterschriebene Rösl des Berl Muneles Eheweib urkhunde und bekhenne hiemit frey undt guethwillig, nachdeme ich mich in bethlägerigen undt üblen zuestandt befinde undt besorge, damit ich von der Zeith nicht etwan übereylet wurde, undt den aigentlichen Tag meines Todes nicht wissen kan. Alß habe ich mich resolviret, so lang ich annoch bey gueter Vernunfft undt gueten Verstandt bin ein freywilliges Testament zuverfassen...*“²³⁷ Nebo ve spojení s potvrzením právní způsobilosti: „... *zwar betlägerig jedoch bey gueter (...) von verschiedenen Sache gesprochen, hat er uns auf alles Recht geantworthet undt zu uns gesaget; Nachdeme ich bettlägerig binn, und der Mensch nicht wissen kann, ob er so viel zeuth gewinnen wirdt, mit dem seinigen disponiren zu können, undt weillen ich Gott lob annoch bey gutter Vernunfft binn, als habe mich resolviret folgende disposition zu verfassen.*“²³⁸

5.3.9 Majetkové odkazy v testamentech

Hlavním jádrem textu všech dochovaných testamentů pražských Židů bylo uspořádání majetkových záležitostí, určení dědiců a rozdělení pozůstalého majetku mezi ně. Celkově lze konstatovat, že Židé odkazovali majetek velice různorodého druhu, počínaje částmi domů, místy na *tandlmarktu*, cennostmi ze zlata a stříbra, samozřejmě peněžními odkazy v hotovosti, nářadím, surovinami, přes nádoby, domácí nábytek, látky, oblečení až po např. sedadla v synagogách. Prakticky stálou součástí testamentů, ale i inventářů, bylo rozdělení dluhů na pasiva a aktiva. Forma takového rozdělení kolísala od jednoduchého odkazování všech dluhů pohromadě až po detailní rozepsání po jednotlivých dlužních úpisech. Zaplacení pasivních dluhů bylo tradiční součástí vypořádání pozemských záležitostí a byl kladen ze strany testátorů velký důraz na jejich rychlé vyrovnaní. Hlavními příjemci odkazovaného

²³⁶ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Davida Oppenheima ze 17. 9. 1736, fol. 173v-174r.

²³⁷ Tamtéž, Kšaft Rösely Telczowé z 19. 4. 1735, fol. 166v.

²³⁸ Tamtéž, Testament Moyzisse Wolffa Porgese z 31. 5. 1742, fol. 239v.

majetku byli především pozůstalé vdovy (těm byl pravidelně odakzován tzv. *Morgengaab*, tedy suma peněz, kterou održeli slibem od svých manželů po svatební noci) a synové, dcery dostávali zejména peněžní odkazy k jejich svatebnímu dni, ovšem nezapomínalo se ani další bližší či vzdálenější příbuzné nebo známé, přátele a spoluobchodníky.

Güttela Schefftelesowá tak svůj veškerý majetek odkazuje své babičce a jejím vnukům: „... *das Sie alles Ihr Haab undt Guett Ihrer Großmutter Belle Schefftelesin, undt allen Ihren Enickeln vermache.*“²³⁹ Pořadí dědiců se neřídí nějakými striktními pravidly a doslovné vyjmenování dědiců dle jejich pořadí není ani zdaleka dochováno u všech testamentů. Jako příklad můžeme uvést pasáž z posledního pořízení Abraham Elbogna: „*Alß thue zue Universal Erben benennen und einsetzen meine eheleibliche Söhne, benandtlichen Enßl und Dawid Elbogen, dann meine alleinige Tochter Röbele, wie auch nach meinen verstorbenen Sohn Eliß hinterbliebene Töchtern respective Enickeln, Reindl und Jüttele.*“²⁴⁰ Naproti tomu Chayem Auerbach uvádí mezi svými universálními dědici následující osoby: „*Als thue ich hiemit folgende Nahmhafftige, zu universal Erben benennen, und einsetzen, benantlich, mein Eheweib Sarl nebst ihren leiblichen Schwester Schendl hinterlaßene einzige zwey Töchtern, dann den Koppl nebst nach seinen verstorbenen Bruder Herschl Katzelels...*“²⁴¹ Vnuk dostává přednost před dcerou testátora v případě pozůstalosti Herschla Fanty: „*Als thue zu universal Erben meinen Enckl Löb als nach meinen verstorbenen Sohn Meyer, dann meinen Tochter Cheye.*“²⁴² Čistě v mužské linii dělí svůj majetek Salomon Jonteff Bondi: „*Meine völlige Verlassenschaft thue hiemit meinen Sohn Meschulech undt meinen Sohn Isaac Bondi, dann statt meines verstorbenen Sohns Jonteff Bondi seine hinterbliebene Söhne, für Erben benennen, und einsetzen, dergestalten, daß von meiner völligen bewöglichen Verlassenschaft meinem Sohn Meschulem, ein drittl, und meinem Sohn Isaac, ein drittl, dann meinen obgedachten Eniklen ebenfahls ein drittl zugehören solle. Damit aber einen oder dem anderen aus Ihnen kein Unrecht geschehen möchte, habe ich obige drey Theil nach meiner gueter Vernunft und Vermögun in werth angeschlagen und wie folget taxiert nemb.: meines Sohns Isaac sein Theil pr 2100 fl., meiner Enicklen Ihren Theil pr 1300 fl., meines Sohns Meschulem sein Theil pr 2600 fl.*“²⁴³ Hlavní dědicem velké části majetku se také mohl stát bratranec, jak nám to potvrzuje závět Josepha Veitla Fanty: „... *setze ein und verordne ich zu meinen Rechten wahren undt unzweifflichen Universal*

²³⁹ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Gütteli Schefftelesowé ze 17. 3. 1681, fol. 1v.

²⁴⁰ Tamtéž, Kšaft Abrahama Elbogna z 3. 11. 1721, fol. 25r.

²⁴¹ Tamtéž, Kšaft Chayema Auerbacha z 11. 8. 1722, fol. 31v.

²⁴² Tamtéž, Kšaft Herschla Fanty z 10. 4. 1724, fol. 74r-v.

²⁴³ Tamtéž, Testament Salomona Jonteffa Bondiho z 28. 11. 1732, fol. 111r-v.

*Erben meinen lieben Vetter Arie Fanta Prager Juden jedoch mit diesen aussdrucklichen zusatz undt beding: damit derselbe nebst der begräbnus undt andere unkosten, auch folgende Legata bevor vollkommentlich verabstatte undt bezahle.*²⁴⁴ Židovští testátoři ale také nezapomínají na své pozůstalé manželky, kterým v několika případech odakzují značnou část majetku: *„... solle ihr meine völlige Verlassenschaft Silber, Goldt, Wahren, Activschulden, Grundstücke (...) alles geschänckter massen zum eigenthumb verbleiben. Und so lang Sie in den Wittibstandt verharren wirdt, solle dieselbe in meinem Haus die Wohnung genießen, wann Sie aber gleich in ersten Jahr zu der anderte Ehe schreiten solte, solle Sie wenigsten von den tag meines Hintritts durch ein gantzes Jahr daselbst wohnen. Auch sollen Ihr alle zu Ihren Leib gehörige Kleyder herausgefolgt werden.*²⁴⁵

Typické pro vypořádání majetkových záležitostí, je apel na pozůstalé, aby zaplatili co možná nejdříve všechny pasivní dluhy po zemřelém: *„Es sollen von meiner Verlassenschaft meine Hinterlassene Christ undt jüdische Passiv Schulden, welche sich im meinen Buch vermer uter befinden, bezahlt werden.*²⁴⁶ Vyřízení všech pozemských dluhů jako nutný předpoklad pro klid duše po smrti těla dosvědčují následující dvě ukázky, první je z testamentu Feischla Jeutelese: *„Und die übrige alle Passivschulden zubezahlen, bitte auch alle meine Creditores, denen ich schuldig bin, damit Sye nicht darauf dringen, und nach und nach alle bezahlt werden kunten, hoffe auch zu Gott dass noch etwas zuruck bleiben wirdt, womit das (gott vor seyn) meine Seel nicht leiden möchte, es hat mittes Hilff keiner dato einen schaden an mir gehabt.*²⁴⁷ A druhou ukázku cituji z poslední vůle Löwl Thorsche: *„Meine Seelen keine Verantwortung auf sich haben solle, so sollen alle meine Liqvidirliche Christen undt Juden passivschulden aufrichtig von meiner Verlassenschaft bezahlt werden.*²⁴⁸ Kalman Schuester díky mnohým dluhům, musel dát většinu svého majetku do zástavy, a se zbytkem peněz se má naložit následovně: *„Undt was nach bezahlung die Schulden verbleiben wirdt, soll dan von durch das gantzen Jahr a dato meines absterbens baumöhl in der Klausner Schuel bey tag undt nacht brennen.*²⁴⁹ Naopak potvrzení o zaplacení všech dluhů přináší testament Mayera Gunsburga: *„In übrigen Nehme ich auf meine Seele undt guttes gewissen, dass ich niemanden was das geringste seyn mag, schuldig bin, weder auch jemanden einige Mündtlich noch schffftlich Donation gethan habe.*²⁵⁰

²⁴⁴ AHMP, Sbíрка rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Testament Josepha Veitla Fanty z 8. 4. 1733, fol. 121r.

²⁴⁵ Tamtéž, Testament Moysese Kosteletze z 18. 2. 1735, fol. 159r.

²⁴⁶ Tamtéž, Kšaft Herschla Fanty z 10. 4. 1724, fol. 80r.

²⁴⁷ Tamtéž, Testament Feischla Jeutelese z 1. 3. 1730, fol. 116r.

²⁴⁸ Tamtéž, Testament Löwla Thorsche z 12. 1. 1733, fol. 131v.

²⁴⁹ Tamtéž, Kšaft Kalmana Schuestera z 2. 6. 1726, fol. 64r.

²⁵⁰ Tamtéž, Kšaft Mayera Gunsburga z 2. 11. 1736, fol. 181v.

5.3.10 Majetkové soupisy v inventářích

Soupisy pozůstalého majetku, ať už po zemřelých nebo zběhlých Židech, si udržely ve všech případech stejnou strukturu. Pozůstalost je tříděna do skupin podle druhu a typu věcí na: parcely (části domů, místa na *tandlmarktu*, další pozemky), zlato (kusy zlata, šperky, klenoty, prsteny, náušnice, řetízky a další zlaté předměty), stříbro (opět jakékoli předměty ze stříbra), aktivní dluhy, pasivní dluhy, mosaz, cín, měď, oblečení, nářadí, dřevěné vybavení domácností, peřiny a ložní prádlo, knihy, peníze a řada dalších různých nezařazených věcí. Všechny jednotlivé položky mají svou vyčíslenou peněžitou hodnotu v rýnských zlatých, jejichž celkový součet některé inventáře na konci uvádějí²⁵¹.

Zajímavou součástí šesti dochovaných inventářů je na začátku připojený jmenný seznam pozůstalých dědiců, který obsahuje i jejich věk, např.: „*Hinterbliebene Erben - Samson Sobotka 11 Jahre alt, Sarl 9, Esterle 4, Elle 1,5 Jahr alt.*“²⁵² V inventářích také nalézáme zmínky o hebrejských knihách: „... *von jüdischen Büchern vier stück und verschiedene schrifften so in einen almerle versperret undt der Sohn Joseph Goldschmidt schon bey lebszeithen des vatters den schlissel darzue bekommen hat.*“²⁵³ V dalších dvou případech jsme také odkázáni pouze na údaj o jejich počtu: „*An Büchern: 25 Stücke haebraische Büche*“²⁵⁴ nebo „*43 Stück zusammen.*“²⁵⁵ Následující zmínka nám přináší názvy titulů alespoň u nehebrejských knih: „*Geschriebene hebraische Bücher; Liederbuch mit notten, eine frantzösische Gramatica, ein frantzösisches, lateinisch und teutsches Dictionarium.*“²⁵⁶ Nejpodrobnější seznam inventarizovaných knih se pak nachází v pozůstalosti Samuela Arona Beer Wehla.²⁵⁷

²⁵¹ Např. v inventáři Isaaca Simona Lowositze se celková výše pozůstalého majetku vyšplhala až na 34 516 zlatých. AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817, Inventář Isaaca Simona Lowositze z 10. 10. 1740, fol. 12r.

²⁵² AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Inventář Levie Sobotkin z 5. 6. 1742, fol. 235v-236r.

²⁵³ Tamtéž, Inventář Israele Kücheho z 9. 6. 1727, fol. 69r.

²⁵⁴ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817, Inventář Isaaca Lowosycze z 10. 10. 1740, fol. 11v.

²⁵⁵ Tamtéž, Inventář Abrahama Duschenese z 10. 11. 1758, fol. 80r.

²⁵⁶ Tamtéž, Inventář Barucha Austerlitze ze 7. 12. 1740, fol. 17v.

²⁵⁷ „*An häbraisch Büchern in folio: 1. Merr Salamonis (1,15 fl.), 2. grosse Versamlung (2 fl.), 3. die waage des Moyses (1,30 fl.), 4. Buch Rabbi Mordoch (2,30 fl.), 5. Scharffe disputationes, 6. österliche Nachtgebether, 7. Priester Opfer, 8. das Buch Medrasch (3 fl.), 9. Neun traxtaten, 10. Buch Israel, 11. Buch Gollaetie, 12. Ora Chain, 13. Jalkut Reubelli, 14. Chomehs, 15. Abarbanel, 16. Raschpa, 17. Talmudische tractaten unter dem titl. gitten, 18. Talmudische tractaten unter titl Nida, 19. Talmudische tractaten unter dem titl Bava gamma; 20. Talmudischer tractat Erubin; 21 Talmudischer tractat unter dem titl. Peschachem (4 fl.), 22. Talmudischer tractat Gütten, 23. Prusch harbet in minori folio, 24. weissner deren Irrenden, 25. Rabbi Aaron, 26. Ausslegung eines talmudischen tractats Bava gamma, 27. Sefer Chaym, 28. Melorus Hamoor, 29. Ausslegung eines*

5.3.11 Náboženské odkazy

Snaha zajistit duchovní péči o duši zemřelého ze strany pozůstalých se svým způsobem odrážela v každém testamentu. Záleželo vždy na konkrétním pořizovateli, jaký důraz na tuto pevnou součást posledního pořízení kladl. Někteří si vystačili s obecnými formulacemi, kterými svou duši odevzdávají všemohoucímu Bohu a tělo prosí pohřbít do země podle zaběhnutého zvyku: „*Vor allem thue ich mein Seel zu dem der da alle Seele in seinen handen hat, überantworten, undt will dass mein Cörper wie gebrauchlich begraben werden solle.*“²⁵⁸ Doloženo je i prosté nařízení o zaplacení veškerých výdajů spojených s celým pohřebním rituálem. Ustáleným vzorcem ideálního průběhu zaopatření jak těla, tak duše zemřelého je dle dochovaných odkazů následující schéma: duše se odkazuje všemohoucímu Bohu – tělo má být pohřbeno do země – při přenášení těla na hřbitov se rozdávají peníze chudým – po celý rok se má deset učenců modlit každý den jednu hodinu v domě zemřelého za jeho duši – po celý rok má hořet olivový olej na místě v synagoze, které patřilo zemřelému – člen rodiny má na hřbitově a pak následně po celý rok ve výroční dny odříkávat modlitbu *kadiš* za jeho duši. Takový postup je přesně zachycen v kšaftu Chayema Auerbacha: „... *nach meinem ableben befehle ich meine Seele dem allmächtigen Gott in seine ebenedeute Hände, und mein leib soll gewöhl. Massen in die Erden bestattet werden. Nach abtragung meines Leibs aus meinem Haus soll unter die arme leuthe einen jeden zwey Kayserl. groschen ausgetheilet werden, so viel als mein Nahmen Cheyem in zahl hat, ertraget Sechs gulden (...) Durch das gantze Jahr von dato meines hinscheiden, sollen alle tag eine stundt Zehen gelehrte fromme leuthe wegen meiner Seel in meinem Haus betten. Soll durch das gantze Jahr mein Eheweib Sarl aus ihren aigenen Mitteln auf meiner Stelle in der Zigkeiner Schuel wegen meiner Seel baum öl brenen lassen. Mein Schwager Herschl Halberstadt, alss der gedachten Maryam Ehemann, soll durch das gantze Jahr wie auch in meinen Jahr zeithen, das gebeth Cadesch genandt wegen meiner Seel nachsagen.*“²⁵⁹ Mimo olivového oleje se v odkazech také objevuje zapalování voskových svící o šabat a modlitba *kadiš* za duši zemřelého je oplácena odkázanou sumou peněz, která má pokrýt všechny případně vzniklé náklady: „*Soll durch 12. Monath Baumöl undt an Schabes eine Wachs*

talmudischen tractats Bava Batra. In Quarto: 30. Pesoch ohel, 31. Megine Schloma, 32. Rabinische disputationes nicht ganz, 33. Rabinische frag und Antworth, 34. drey hir gedruckter 5. Bücher Moyses in octavo, 35. drey theyl Soar in octavo Majori, 36. Anhang der weissheit, 37. Sepfer Rasse; Ein frantzösisches Buch betitult L'Ahtree de mesire honore (6 fl.).“ Tamtéž, Inventář Samuela Arona Beer Wehla z 29. 4. 1756, fol. 72v-74r.

²⁵⁸ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Testament Moyzisse Wolffa Porgese z 31. 5. 1742, fol. 239v.

²⁵⁹ Tamtéž, Kšaft Chayema Auerbacha z 11. 8. 1722, fol. 31v-32r.

kertzen wegen meiner Seel gebrändt werden. Sollen 10. Männer auf 12. Monath bestellt werden, welche alle tag das abendt gebett, und darauff das Cadisch gebett wegen meiner Seel sagen sollen. Das jetzt gedachte Cadisch gebett soll der Hillell Utitz als meiner (...) Sohn, die völlige gedachte zeith sagen, hingegen soll er von meiner Verlaßenschaft Ein Hundert Funfftzig gulden rein. haben.“²⁶⁰ Stejně tak jsou odměňováni finanční částkou učenci, kteří se po celý rok každodenně za zemřelého modlí: *„Durch gantze Jahr zu einen jeden Neuen Monath sollen achtzehen Sieben kreutzer unter die gelährte, die da für meine Seel betten sollen, eingetheilet werden, und mein Sohn Moyses soll alle tag das gebeth Kadesch fleissig bethen.*“²⁶¹ Nejen, že jsou učenci placeni, ale např. Herschl Fanta si výslovně přeje, aby po celý rok trvání modlitby za jeho duši, bydleli v jeho domě: *„2. bey abtragung meines Leibs aus dem Haus soll man unter die arme achzehen gulden r. wegen meiner Seel austheilen, doch aber von dieser Summa soll man die zehen gelehrten Männer welche meinem absterben beywohnen undt betten werden bezahlen, undt nach der sieben Trauer tåg sollen die von mir unter bestelte Vormünder ein Inventarium meiner bewöglichen Verlassenschaft vor zwey judischen geschwornen Vornehmen undt aufrichtet. 3. Es sollen in meinen Haus durchs gantze Jahr a dato meines Todts zehen gelehrte männer gehalten werden, daß sie täglich wegen meiner Seel ein Stundt das abendts gebeth verrichten sollen, undt nach diesem auch das Kadisch gebett sagen, uns diese zehen männer sollen von meiner verlassenschaft bezahlt werden.*“²⁶²

Získání potřebného místa pro hrob a volbu jeho umístění popisuje Feischl Jeuteles: *„Mein Begräbnus orth habe ich mier neben meinen verstorbenen Vatter Moyses Jeuteles Vermög des Scheins von denen Todten bruderschafts dienern, wovon den Salkindt diener wissendt ist, erkaufft, den grabstein stelle ich meinen bruder Epfraymb und meines brudere Sohn Moyses Jeuteles anheimb.*“²⁶³ Moyses Kosteletz si naopak přeje, aby byl pochován na místo, vedle hrobu své matky: *„Item solle durch das gantze Jahr das baum öehl brennen, wie auch auf meinen Grab ein grabstein gestellt werden. Anbey bitte und befehle ich Endes unterschriebener womit die Verwaltere und Mitgebrüder der Todten Bruderschaft, mein Grab neben meiner versterbenen Mutter aufrichten lassen möchten, und nachdeme Sye mich abgewaschen haben werden, mit 9 bewusten Massen Wässern begiesen sollen. Es solle auch*

²⁶⁰ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Mayera Scheye Raudnitze ze 7. 3. 1724, fol. 43v.

²⁶¹ Tamtéž, Kšaft Dawida Wällisse ze 7. 11. 1724, fol. 52v.

²⁶² Tamtéž, Kšaft Herschla Fanty z 10. 4. 1724, fol. 76r-v.

²⁶³ Tamtéž, Testament Feischla Jeutelese z 1. 3. 1730, fol. 117v.

von meiner Verlassenschaft zu Nutzen meiner Seele bey meiner Begräbnus 345 xr. so viel mein Nahmen Mosche in der zahl hat unter die arme Leith eingetheilt werden.“²⁶⁴

5.3.12 Inspirace biblickým textem

Znalost a používání biblického textu se nám v testamentech odráží na celkem pěti místech. Může se jednat pouze o zmínku či obecný odkaz na biblické knihy: „*Derohalben auch zu besterer Versicherung, wan Sie nach der Verfliessung der Sieben trauer tägen nach meinen tödlichen Hinttritt mit antastung der 5. Bücher Moysis entweder in beysein meiner zweyen Brüdern...*“²⁶⁵ Riffka Jeutelesová ve své závěti biblický text (Nu, 27, 3) o dědictví Selofchadových dcer²⁶⁶ částečně parafrázuje a opírá se o něj při svém rozhodnutí odkázat určitý majetek své dceři: „*Belangendt meine Tochter Margem, das Liebman Freundt Eheweib, obzwar Vermög des 4. Buech Moisis Cap. 27 Ver. 3 eine Tochter zu ihrer Vatter und Mutter. Verlaßenschaft kheine Erbin ist, außerhalb wan einer kheine Söhne hinterlaßet, gleichwohlen aus Mutterlicher Liebe, soll Sye oder ihre nachkommende Erben, die helffte von einen männlichen Erbtheil aus meiner Verlaßenschaft haben auserhalben von denen Büchern, grundstücken, possessionen, und stellen, wie solches in denen halb männlichen Erbstaaresen zuschreiben gebräuchlich ist...*“²⁶⁷

V závěrečném ustanovení prosí Vögele Buntzlin své dědice, aby nevedli mezi sebou žádné spory, aby její duše mohla v klidu dokráčet do společenství dávných předků izraelského národa: „*Sexto: Schlieslichen bitte ich meine Erben, daß Sye diesen allen nachleben, undt fertiglich halten sollen, diesfahls kein Zanck (...) untereinander haben, villeicht wirdt Gott mich seegen, daß meine Seel in den Lebensbundt mit der Seel des Abrahamb, Isaak, Jacob, Sara, Riffka, Rachel, und Lea, dann andern frommen Mannern undt Weibern in Paradeis wirdt verbunden werden, und bey auferstehung mitaufstehen, Amen.*“²⁶⁸ Moyses Kosteletz v odůvodnění, co ho vedlo k sepsání poslední vůle, cituje dokonce dvě biblické pasáže: „*Der Prophet Isaias hat zu dem König Jeschia in seiner Kranckheit gesaget: Mache ein Testament vor dem Haus gesindt.*“²⁶⁹ *Ingleichen der Patriarcha Isaac hat gesaget ich weise nicht den Tag*

²⁶⁴ AHMP, Sbíрка rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Testament Moyses Kosteletze z 18. 2. 1735, fol. 158v-162r.

²⁶⁵ Kšaft Simona Mojžíše Jeutelese z 31. 6. 1726, fol. 86v.

²⁶⁶ Viz strana 9 této práce, pozn. č. 9.

²⁶⁷ AHMP, Sbíрка rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Kšaft Riffky Jeutelesové z 13. 4. 1728, fol. 93r-v.

²⁶⁸ Tamtéž, Testament Vögele Buntzlin z 24. 9. 1732, fol. 107r.

²⁶⁹ 2 Kr 20, 1 a také Iz 38, 1. Viz strana 9 této práce, pozn. č. 7.

meines Todes²⁷⁰, wie auch alle vernünfftig undt verständige Leuthe pflegen gemeiniglich alle Jahr ein Testament zu verfertigen.“²⁷¹

²⁷⁰ Gn, 27, 2.

²⁷¹ AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, Testament Moysesese Kosteletze z 18. 2. 1735, fol. 157v-158r.

6 Závěr

První dvě *Knihy židovských testamentů* pokrývající období od konce 17. do počátku druhé poloviny 18. století, které jsou uloženy v Archivu hlavního města Prahy, se po provedeném rozboru ukázaly být velice významným pramenem pro lepší poznání dějin, osudů a rodinných struktur pražských Židů. Jedná se o jedinečný, dosud sekundární literaturou nezpracovaný archivní materiál, který byl v předložené bakalářské práci popsán, určen a rozebrán na základě naznačených tématických okruhů objevujících se v dochovaných zápisech.

Počátky testamentární praxe pražských Židů nám dnes nejsou zcela známy, z uvedených pramenných zmínek můžeme pouze tušit jisté obrysy, na pevnou půdu vstupujeme až v případě ojediněle dochovaného testamentu Mordechaje Meisla z roku 1601. Navíc samotné *Knihy testamentů* obsahují v poměru k předpokládanému počtu obyvatel pražského ghetta jen malé množství posledních pořízení. Z toho můžeme buď poukazovat na nutnou nedochovanost další části materiálu, nebo přijmout názor, že stávající poslední vůle jsou jen odrazem jisté sociální vrstvy pražských Židů, kteří cítili potřebu získaný majetek odkázat podle své volby.

Při pohledu na stav zpracování křesťanských testamentů se nabízí lákavá možnost provést rámcové srovnání s prameny židovskými. Pokud budeme vycházet ze závěrů Tomáše Malého²⁷² získaných studiem téměř tří tisíc brněnských testamentů v delším časovém horizontu, setkáme se s řadou paralel a styčných bodů, např. okolnosti a důvody sepsání testamentů, rozdělení dluhů na pasiva a aktiva, snaha zamezit následným sporům o pozůstalý majetek nebo přítomnost svědků při pořizování poslední vůle. Na druhou stranu si obě kulturní tradice nesou své typické rysy, které se v testamentech jeví jako odlišující momenty, zejména v případě náboženských odkazů se u křesťanů objevuje motiv očistce, naopak Židé se drží svých rituálních pravidel.

Knihy testamentů pražských Židů nám přinášejí celou škálu zajímavých a podstatných témat, které by si zasloužily jistě hlubší analýzu (např. majetkové poměry jednotlivých testátorů nebo právní napadání posledních vůlí). Tato bakalářská práce se však snažila vytvořit pouze jakousi základnu, odrazový můstek pro budoucí odbornější studie, které by vycházely i z dalších komplementárních pramenů: *Židovské knihy bílé* uložené také v Archivu

²⁷² MALÝ, Tomáš, *Smrt a spása mezi Tridentem a sekularizací. Brněnští měšťané a proměny laické zbožnosti v 17. a 18. století*, Brno, 2009.

hlavního města Prahy, náhrobní nápisy zemřelých na Staroměstském židovském hřbitově,
dochované svatební smlouvy či soupisy sedadel v synagogách.

7 Seznam použitých pramenů a literatury

7.1 Prameny nevydané

Archiv hlavního města Prahy (AHMP), Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816.

Archiv hlavního města Prahy (AHMP), Sběrka rukopisů, Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817.

7.2 Prameny vydané

Archiv Český čili staré písemné památky české i moravské I.-XXXVIII. (AČ), Praha, 1840-2000.

BLÁHOVÁ, Marie a kol., *Kroniky doby Karla IV.*, Praha, 1987.

BLÁHOVÁ, Marie a kol., *Kronika tak řečeného Dalimila*, Praha - Litomyšl, 2005. ISBN 80-7185-767-X.

BONDY, Bohumil – DVORSKÝ, František (BONDY – DVORSKÝ), *K historii Židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku 906 až 1620 I.-II.*, Praha, 1906.

BRETHOLZ, Berthold, *Quellen zur Geschichte der Juden in Mähren vom XI. bis zum XV. Jahrhundert (1067-1411)*, Praha, 1935.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír (ed.), *Codex iuris municipalis regni Bohemiae I.-II.* (CIM), Praha, 1886-1895.

ERBEN, Karel Jaromír (ed.), *Bartošova Kronika pražská od léta Páně 1524 až do konce léta 1530*, Praha, 1863.

EPSTEIN, Isidore (ed.), *Hebrew-English edition of the Babylonian Talmud I.-XXX.*, Londýn, 1994. Dostupné z WWW: <<http://www.halakhah.com>>. ISBN 0-900689-88-9.

FIALA, Zdeněk - BLÁHOVÁ, Marie, *Pokračovatelé Kosmovi*, Praha, 1974.

FIALA, Zdeněk a kol., *Zbraslavská kronika: Chronicon aulae regiae*, Praha, 1976.

FIALA, Zdeněk - HEŘMANSKÝ, František, *Letopis Vincenciův a Jarlochův*, Praha, 1957.

FLAJŠHANS, Václav, *Václava Hájka z Libočan Kronika česká: Podle originálu z r. 1541 I.-IV.*, Praha, 1918-1933.

FLODR, Miroslav (ed.), *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století I.-III.*, Brno, 1990-1993. ISBN 80-7029-041-2.

HLAVÁČEK, Ivan, *Ze zpráv a kronik doby husitské*, Praha, 1981.

- HORČIČKA, Adalbert (ed.), *Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526*, Praha, 1896.
- HRDINA, Karel – BLÁHOVÁ, Marie, *Kosmova kronika česká*, Praha – Litomyšl, 2005. ISBN 80-7185-515-4.
- JANÁČEK, Josef, *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká: od defenestrace k Bílé hoře*, Praha, 1984.
- JIREČEK, Hermenegild (ed.), *Codex iuris Bohemici I.-IV.*, Praha-Vídeň, 1867-1883.
- JIREČEK, Hermenegild (ed.), *Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého*, Praha, 1888.
- JIREČEK, Josef (ed.), *Práva městská Království Českého a Markrabství Moravského spolu s krátkou jich summou*, Praha, 1876.
- TOUGER, Eliyahu (ed.), *Mishneh Torah Complete Set*, New York: Moznaim, 1998. Dostupné z WWW: <http://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/682956/jewish/Mishneh-Torah.htm>.
- MARTÍNKOVÁ, Dana, HADRAVOVÁ, Alena a MATL, Jiří (ed.), *Aenea Silvii Historia Bohemica. Enea Silvio Historie česká*, Praha, 1998. ISBN 80-85917-40-8.
- SCHLESINGER, Ludwig (ed.), *Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526*, Praha, 1892.
- STRNAD, Josef (ed.), *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 1300-1526 I.-II.*, Plzeň, 1905.
- ŠIMEK, František – KAŇÁK, Miloslav (ed.), *Staré letopisy české z rukopisu Křížovnického*, Praha, 1959.

7.3 Encyklopedie, bibliografie a slovníky

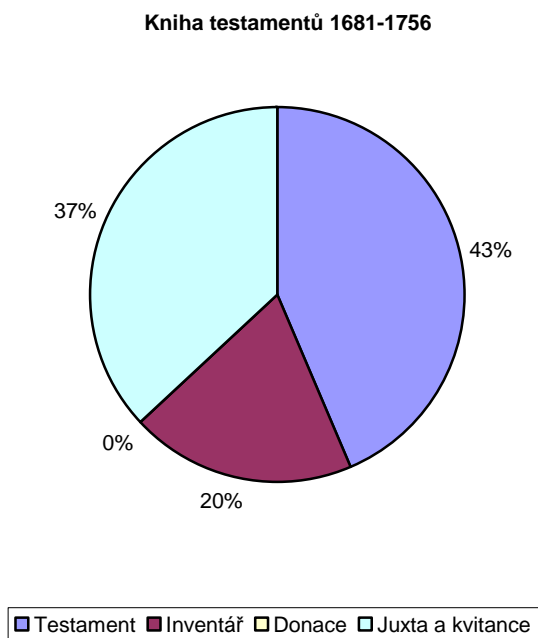
- Encyclopaedia judaica I.-XXII.*, Detroit, 2007.
- Jüdisches Lexikon I.-IV.*, Berlín, 1927-1930.
- The Jewish Encyclopedia I.-XXII.*, Londýn, 1901-1906.
- NEWMAN, Jaakov – SIVAN, Gavriel, *Judaismus od A do Z*, Praha, 2004. ISBN 80-900895-3-4.
- SLÁDEK, Pavel, *Malá encyklopedie rabínského judaismu*, Praha, 2008, ISBN 978-80-7277-379-4.
- WIESEMANN, Falk, *Sepulcra judaica. Bibliographie zu jüdischen Friedhöfen und zu Sterben, Begräbnis und Trauer bei den Juden von der Zeit des Hellenismus bis zur Gegenwart*, Essen, 2005. ISBN 3-89861-422-0.

7.4 Sekundární literatura

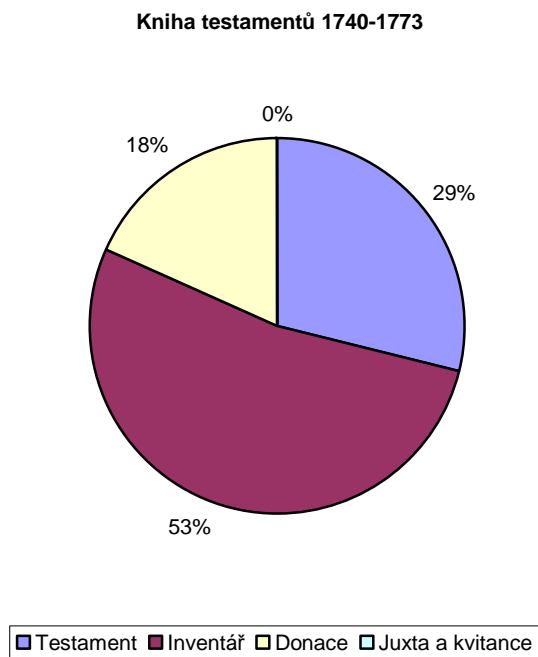
- ABRAHAM, Israel, *Hebrew Ethical Wills I.-II.*, Philadelphia, 1926.
- ARIES, Philippe, *Dějiny smrti I-II.*, Praha, 2000. ISBN 80-7203-286-0.
- BEIDER, Alexander, *Jewish Surnames in Prag (15th – 18th Centuries)*, Teaneck, 1995. ISBN 0-9626373-5-1.
- BIČ, Miloš a kol., *Starý zákon: překlad s výkladem*, sv. 9, Žalmy, Praha, 1975.
- BÍLEK, Tomáš V., *Statky a jmění kollejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených*, Praha, 1893.
- BODENHEIMER, Levi, *Das Testament unter der Benennung einer Erbschaft*, Krefeld, 1847.
- BONDYOVÁ, Ruth, *Rodinné dědictví. Jména Židů v Čechách a na Moravě*, Praha, 2006. ISBN 80-86911-06-3.
- ČAREK, Jiří, *Městské a jiné úřední knihy Archivu hlavního města Prahy*, Praha, 1956.
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír, *Příspěvky k dějinám židů v době Jagellonské*, In: Časopis musea království Českého, roč. LXXII., sv. V-VI, Praha, 1898, s. 385-454.
- ELON, Menachem, *Jewish Law. History, Sources, Principles I.-IV.*, Philadelphia, 1994. ISBN 0-8276-0385-1.
- GOLDBERG, Sylvie Anne, *Crossing the Jabbok. Illness and Death in Ashkenazi Judaism in sixteenth-through nineteenth-century Prague*, Berkeley, 1996. ISBN 0-520-08149-8.
- HLAVÁČEK, Ivan, KAŠPAR, Jaroslav a NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, 3. vydání, Jinočany, 2002. ISBN 80-7319-004-4.
- HOLÝ, Martin – MIKULEC, Jiří (ed.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*, Praha, 2007. ISBN 978-80-7286-106-4.
- HRUBÁ, Michaela, „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle.“ *Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*, Ústí nad Labem, 2002. ISBN 80-7044-440-1.
- JÍŠOVÁ, Kateřina – DOLEŽALOVÁ, Eva (ed.), *Pozdně středověké testamenty v českých městech. Prameny, metodologie a formy využití*, Praha, 2006. ISBN 80-7286-096-8.
- KISCH, Alexander, *Das Testament Mardochai Meysels*, Frankfurt nad Mohanem, 1893.
- KOPETZ, Heinrich Ritter von, *Versuch einer systematischen Darstellung der in Böhmen bezüglich der Juden bestehenden Gesetze und Verordnungen*, Praha, 1846.
- KRAEMER, David, *The Meanings of Death in Rabbinic Judaism*, Londýn, 2000. ISBN 0-415-21184-0.
- KRÁL, Pavel, *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550-1650*, České Budějovice, 2002. ISBN 80-7040-463-9.

- KUDĚLA, Jiří, *Soupis zemřelých pražských Židů z let 1749-1759*, In: Folia Historica Bohemica, č. 16, Praha, 1993, s. 121-170. ISSN 0231-7494.
- MALÝ, Tomáš, *Smrt a spása mezi Tridentem a sekularizací. Brněnští měšťané a proměny laické zbožnosti v 17. a 18. století*, Brno, 2009. ISBN 978-80-86488-60-8.
- MENDELSSOHN, Moses, *Ritualgesetze der Juden, betreffend Erbschaften, Vormundschaften, Testamente und Ehesachen in so weit sie das Mein und Dein angehen*, Ofen, 1819.
- MUNELES, Otto, *Zur Namengebung der Juden in Böhmen*, In: Judaica Bohemiae, díl II., č. 1, Praha, 1966, s. 3-13.
- NOSEK, Bedřich – DAMOHORSKÁ, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, 2010. ISBN 978-80-246-1518-9.
- PĚKNÝ, Tomáš, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, 2. vydání, Praha, 2001. ISBN 80-85924-33-1.
- PEŠEK, Jiří, *Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, In: Pražský sborník historický 15, 1982, s. 63-93.
- RIVLIN, Joseph, *Inheritance and Wills in Jewish Law*, Jeruzalém, 1999. ISBN 965-226-190-4.
- SLÁDEK, Miloš, *Vítr jest život člověka aneb život a smrt v české barokní próze*, Praha, 2000. ISBN 80-86022-47-1.
- SOUŠEK, Zdeněk (ed.), *Knihy tajemství a moudrosti I.*, Praha, 1995. ISBN 80-7021-144-X.
- WOLLGAST, Siegfried, *Zum Tod im späten Mittelalter und in der frühen Neuzeit*, Berlín, 1992. ISBN 3-05-002180-2.
- ZACHOVÁ, Jana, *Un privilege de Přemysl Otakar II.*, Judaica Bohemiae XIV, č. 2, 1978, s. 71-74.

8 Přílohy

Graf č. 1. Poměr typů zápisů v Knize testamentů 1681-1756, sign. 4816.

Graf č. 2. Poměr typů zápisů v Knize testamentů 1740-1773, sign. 4817.

Tab. č. 1. Seznam dochovaných zápisů v Knize testamentů 1681-1756, sign. 4816.

Pořadí	Folium	Jméno	Pohlaví	Typ zápisu	Juxta	Jazyk	židovský originál
1	1	Güttela Schefftelesowá	žena	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
2	2	Isak Marek Saxel	muž	Testament	Ano	NJ (ČJ nadpis)	1. června 1691
3	6	Samuel Bacharach	muž	Testament	Ano	NJ	
4	7	Mojžíš Abeles	muž	Inventář	Ne	NJ	
5	12	Abraham Schneider	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	ano, bez data
6	14	Gadel Zappart	muž	Testament	Ano	NJ (ČJ nadpis)	2. květen 1701
7	21	Socher Bunt(c)zl	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	16. květen 1702
8	25	Abraham Elbogen	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
9	31	Chayemb Auerbach	muž	Testament	Ano	NJ (ČJ nadpis)	20. červen 1722
10	41	Herschel Halberstadt	muž	Juxta k testamentu	Ano	NJ	
11	42	Mayer Scheye Raudnitz	muž	Testament	Ano	NJ (ČJ nadpis)	26. listopad 1721
12	48	Kalmann Jacob Austerlitz	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	28. prosince 1717
13	51	Dawid Wälliss(sch)	muž	Testament	Ano	NJ (ČJ nadpis)	5. září 1724
14	59	Ischay Simche Kohlin	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	23. června 1714
15	61	Kalman Schuester	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	ano, bez data
16	66	Beer Simson Sazerdoth	muž	Inventář	Ne	NJ	
17	68	Israel Küche Goldtschmidt	muž	Inventář	Ne	NJ	
18	70	Lipmann Mayer Schulhoff	muž	Inventář	Ne	NJ	
19	72	Mojžíš Mates Raudnicz	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
20	74	Herschl Fanta	muž	Testament	Ne	NJ	20. března 1724
21	85	Simon Mojžíš Jeuteles	muž	Testament	Ano	NJ	6. března 1725
22	89	Löbl Dawid Jauteles	muž	Testament	Ne	NJ	23. srpna 1714
23	92	Riffka Jeuteles	žena	Testament	Ne	NJ	24. února 1728
24	101	Wolff Nesler	muž	Testament	Ne	NJ	17. března 1717
25	105	Vögele Buntzlin	žena	Testament	Ne	NJ	21. září 1731
26	108	Hersch Sender Satzerdot	muž	Testament	Ano	NJ	11. listopad 1721
27	110	Salomon Jonteff Bondi	muž	Testament	Ne	NJ	23. duben 1732
28	115	Feischl Jeuteles	muž	Testament	Ne	NJ	12. srpna 1729

Pořadí	Folium	Jméno	Pohlaví	Typ zápisu	Juxta	Jazyk	židovský originál
29	118	Salda Khue	žena	Testament	Ne	NJ	2. dubna 1731
30	120	Joseph Veitl Fanta	muž	Testament	Ne	NJ	
31	124	Chaye Fanta	žena	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
32	125	Správcové nové školy	muži	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
33	126	Feischl Mojžiš Kolin	muž	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
34	127	Mendel a Chayem Elkeles	muži	Juxta	Ano	NJ	
35	128	Dworel Kunelbrodt	žena	Juxta	Ano	NJ	
36	129	Johann Carl Fanta	muž	Juxta	Ano	NJ	
37	131	Löwl Thorsch	muž	Testament	Ano	NJ	
38	136	Hindela Fanta	žena	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
39	136	Beer Back	muž	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
40	137	Blimele Meschores	žena	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
41	138	Moyses Koblentz a Esterle	muž a žena	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
42	139	Cheye, Güttele, Sarl Messores	děti	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
43	139	Missl Löbl Jaitteles	muž	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
44	140	10 židovských rabínů	muži	Kvitance moci	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
45	142	Feitl Rubin	muž	Kvitance	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
46	143	Mojžiss, Cheyle a Jentel Chlumnitz	děti	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
47	144	Joseph Pinkas Fanta, Chawa a Jüttel	děti	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
48	145	Joseph Sallomon Fanta	muž	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
49	145	Jüttele Chlumnitz	žena	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
50	146	Jan Rezek	muž	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
51	147	Rachel Kimelbrodt	žena	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
52	148	Dawid Fanta a Treindl Fleishhacker	muž a žena	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
53	149	Židovští vězni	muži	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
54	150	Schändl Back	žena	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
55	151	Fegele Karpeles	žena	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
56	153	Chayem Tausig	muž	Testament	Ne	NJ	18. března 1734
57	157	Moyses Kosteletz	muž	Testament	Ne	NJ	31. ledna 1735
58	165	Schlomo Thorss	muž	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
59	166	Rösela Telczowa	žena	Testament		NJ (ČJ nadpis)	11. dubna 1735
60	169	Jakub Schauel Chlumnitz	muž	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
61	170	Jeytl Glaserowa	žena	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	5. září 1734

Pořadí	Folium	Jméno	Pohlaví	Typ zápisu	Juxta	Jazyk	židovský originál
62	173	David Oppenheim	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	26. srpna 1736
63	176	Moyziss Bondi	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
64	180	Mayer Gunsburg	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	30. dubna 1736
65	184	Jozeff Beer Back a Sarl Backowa	muž a žena	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	5. listopadu 1738
66	187	Lebl Schik	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	7. prosince 1738
67	190	Gabriel Moyses Brandys	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
68	196	Josl Herschl	muž	Juxta kvitance	Ano	NJ	
69	197	Meyer Löbl Meyseles	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
70	199	Schnue Tachanowa	žena	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
71	203	Särl Bakh	žena	Juxta kvitance	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
72	204	Sallomon Tornau	muž	Testament	Ano	NJ (ČJ nadpis)	14. února 1743
73	208	Salomon Tornau	muž	Juxta	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
74	209	Fraydla Tornowa	žena	Juxta	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
75	209	Schlomo Lasar	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	24. října 1740
76	212	Aron Beer Wähli	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	18. srpna 1741
77	216	Dewerl Singer	žena	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	6. května 1742
78	222	Schimon Abraham Duscheneß	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
79	224	Fauwer a Chaye Auerbach	muž a žena	Inventář	Ne	NJ	
80	230	Barach Luka	muž	Testament	Ano	NJ	22. srpna 1737
81	235	Levie Sobotkin	žena	Inventář	Ne	NJ	
82	239	Moyziss Wolff Porges	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	9. dubna 1742
83	243	Simon Abeless	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
84	245	Juda Beer Back	muž	Kvitance	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
85	246	Wolff Tachau	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
86	251	Schöndl Aussterlitz	žena	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
87	254	Herschl Wiener	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
88	257	Simson Lowositz	muž	Testament	Ne	NJ	
89	257	Feitl Jerusalem	muž	Testament	Ano	NJ	16. března 1746
90	294	Feitl Jerusalem	muž	Juxta	Ano	NJ	
91	299	Moyses Simon Jaiteles	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
92	303	Mendl Buntzl	muž	Testament	Ne	NJ	ano, bez data

Pořadí	Datum vydání	Publikováno v radě SMP	Schváleno v radě SMP	Písař	Školník
1	17.3.1681	24. března 1681	8. května 1681		
2	25.4.1691	7. června 1691	29. srpna 1691	Joachim Issrael	Lemmel Lichtenstatt
3	29.11.1731				
4	16.11.1694		31. ledna 1695		
5	27.8.1699		27. srpna 1699		
6	6.-7.12.1707	15. prosince 1707	30. ledna 1708		
7	29.8.1708	3. září 1708	14. srpna 1714		
8	3.11.1721	19. listopadu 1721	26. ledna 1722		
9	11.8.1722	18. srpna 1722	8. dubna 1723	Markus Fanta	Wolff Sellich
10	7.5.1723				
11	7.3.1724	9. března 1724	17. června 1724	Marcus Perls	Wolff Seelick
12	8.3.1718	14. března 1718	25. srpna 1724	Herschl Wahle	Wolff Selick
13	7.11.1724	10. listopadu 1724	17. ledna 1725	Marcus Fanta	Wolff Sellick
14	23.8.1714		6. května 1726		
15	2.6.1726	28. listopadu 1726	22. ledna 1727	Abraham Mieslap	Wolff Selig
16	11.3.1726		7. srpna 1727		
17	9.6.1727		22. září 1727		
18	12.8.1728		12. srpna 1728		
19	25.5.1728				
20	10.4.1724	27. dubna 1724	22. listopadu 1731	Jakob Israel Brandys	Benjamin Wolff Sellick
21	31.6.1726	8. srpna 1726	4. února 1732	Abraham Mieslapp	Wolff Sellig
22	16.10.1719	23. října 1719	13. května 1732	Moyse Kindels	Wolff Sellig
23	13.4.1728	22. dubna 1728		Abraham Mieslap	Löbl Tantels
24	16.4.1717	14. května 1717	18. září 1732	Herschl Wahle	Wolff Sellick
25	24.9.1732	25. září 1732	15. prosince 1732	Markus Perls	Löb Tandls
26	20.2.1722	6. března 1722	22. ledna 1733	Markus Fanta	Wolff Seelick
27	28.11.1732	5. prosince 1732	22. ledna 1733	Abrahamb Mislapp	Löb Tantls

Pořadí	Datum vydání	Publikováno v radě SMP	Schváleno v radě SMP	Písař	Školník
28	1.3.1730	2. března 1730	17. dubna 1730	Moyse Khindels	Dawid Baroch Neustädtel
29	9.5.1731	27. června 1731	12. listopadu 1732	Abrahamb Mieslap	Löb Tatels
30	8.4.1733	8. června 1733	20. srpna 1733		
31	14.9.1733		22. října 1733		
32	21.9.1733		22.10.1733		
33	9.9.1733		22. října 1733		
34	22.10.1733				
35	22.10.1733				
36	22.10.1733				
37	12.1.1733	30. října 1733	7. ledna 1734	Moyses Kindls	Scheye Poppers
38	8.1.1734				
39	29.1.1734				
40	25.2.1734				
41	2.4.1734				
42	2.4.1734				
43	6.4.1734				
44	11.4.1734		4. května 1734	Moyses Kindls	David Sobotka
45	5.6.1734				
46	11.8.1734				
47	2.9.1734				
48	14.10.1734				
49	18.8.1734		15. listopadu 1734		
50	12.9.1734		15. listopadu 1734		
51	29.11.1734				
52	1.12.1734				
53	1.12.1734		13. prosince 1734		
54	17.12.1734		10. února 1735		
55	13.2.1735		16. února 1735		
56	30.4.1734	5. května 1734	3. března 1735	Markus Perls	Samol Bacharach
57	18.2.1735	25. února 1735	18. dubna 1735	Markus Perls	Löb Tantls
58	17.6.1735		30. ledna 1735		
59	19.4.1735	26. dubna 1735	11. července 1735	Abrahamb Mislap	Löb Tantls
60	26.4.1736				

Pořadí	Datum vydání	Publikováno v radě SMP	Schváleno v radě SMP	Písař	Školník
61	16.4.1736	19. dubna 1736	6. listopadu 1736	Gabriel Iserls	Dawid Baroch Neustädtl
62	17.9.1736	18. září 1736	6. listopadu 1736	Menachem Thein	Löb Tantls
63	9.11.1737				
64	2.11.1736	8. listopadu 1736	7. ledna 1737	Abrahamb Mislap	Löb Tantls
65	5.11.1738		6. listopadu 1738		
66	15.12.1738	16. prosince 1738	29. ledna 1739	Abraham Mislap	Löb Tantls
67	13.5.1739		15. května 1739		
68	16.12.1739				
69	7.9.1740		13. října 1740		
70	3.7.1741		22. ledna 1742		
71	14.3.1743				
72	25.2.1743	1. března 1743	15. května 1743	Elias Perls	Löb Tantls
73	3.4.1743				
74	14.5.1743				
75	27.10.1740	31. října 1740	15. prosince 1740	Menachem Thein	Löb Tantls
76	23.1.1742	26. ledna 1742	2. dubna 1742	Abraham Mislap	Löb Tantls
77	26.5.1742	4. června 1742	11. června 1743	Hertz Metz	Löb Tantls
78	31.5.1743		27. června 1743		
79	6.6.1743		27. srpna 1743		
80	31.12.1737	9. ledna 1738	22. srpna 1743	Abraham Mislap	Löb Tantls
81	5.6.1742		12. září 1743		
82	31.5.1742	4. června 1742	18. listopadu 1743	Menachem Thein	David Baroch
83	22.10.1743				
84	20.11.1743		20. listopadu 1743		
85	30.7.1743		30. ledna 1744		
86	9.12.1743		22. května 1744		
87	6.5.1744		16. července 1744		
88	20.6.1745	16. července 1745	30. srpna 1745		
89	30.3.1746	11. května 1746	11. června 1746	Menachem Thein	Dawidt Sobotka
90	11.6.1746				
91	6.3.1747		16. března 1747		
92	2.8.1747	7. září 1747	2. prosince 1749		

Tab. č. 2. Seznam dochovaných zápisů v Knize testamentů 1740-1773, sign. 4817.

Pořadí	Folium	Jméno	Pohlaví	Typ zápisu	Juxta	Jazyk	židovský originál
100	1	Isaac Simon Lowositz	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
101	12	Baruch Austerlitz	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
102	19	Moyžiss Wolff	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
103	24	Antschl Khoppel Frankel	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
104	32	Jakub Sheye Wiener	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
105	35	Meshulem Iserles	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
106	39	Feischel Simche Edeles	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
107	44	Lippman Beek	muž	Testament	Ne	NJ	23. září 1751
108	46	Wolff Moyšes Franckel	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
109	63	Machele Rosetbergrová	žena	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
110	66	Samuel Aron Beer Wehl	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
111	74	Chaye Wällissowa	žena	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
112	78	Abraham Duschenes	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
113	84	Mendl Hunta	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
114	86	Effrayem Jeitteles	muž	Testament	Ne	NJ	4. června 1755
115	89	Sslomo Dussenés	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	29. prosince 1757
116	90	Mendl Gabriel Mehles	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
117	92	Chayle Meroresin	žena	Inventář	Ne	NJ	
118	94	Missel Lobl Jayteless	muž	Testament	Ano	NJ (ČJ nadpis)	
119	109	Isack Bondi	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	3. ledna 1749
120	111	Jakob Bunzl	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	

Pořadí	Folium	Jméno	Pohlaví	Typ zápisu	Juxta	Jazyk	židovský originál
121	117	Abraham Mora Bunzl	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
122	122	Mojžiss Joseff Brandeyß	muž	Donace	Ne	NJ (ČJ nadpis)	27. ledna 1770
123	124	Herschl Antschl Jüppen	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
124	127	Michl Emrich Kumpert	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
125	131	Abraham Simon Fauwer	muž	Inventář	Ne	NJ (ČJ nadpis)	
126	132	Jacob Löbl Eger	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	29. září 1769
127	140	Elias Aysek Habern	muž	Donace	Ne	NJ (ČJ nadpis)	24. srpna 1769
128	146	Löbl Herschl Ratd	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	15. dubna 1769
129	149	Jekoff Salomon Mendl	muž	Donace	Ne	NJ (ČJ nadpis)	5. dubna 1770
130	153	Jekoff Herss Grab	muž	Donace	Ne	NJ (ČJ nadpis)	25. května 1772
131	157	Nathan Wiener	muž	Donace	Ne	NJ (ČJ nadpis)	22. srpna 1769
132	164	Hertzl Kuhovský	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	14. října 1771
133	165	Herschel Pettssotsser	muž	Donace	Ne	NJ (ČJ nadpis)	25. února 1772
134	172	Simon Jakob Neusstattels	muž	Donace	Ne	NJ (ČJ nadpis)	14. září 1763
135	177	Jacob Mißlapp Satzerdot	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	24. prosince 1771
136	183	Elias Tusska	muž	Testament	Ne	NJ (ČJ nadpis)	16. května 1773
137	188	Cheye Beck	žena	Testament	Ne	NJ	21. března 1763

Pořadí	Datum vydání	Publikováno v radě SMP	Schváleno v radě SMP	Písař	Školník
100	10.10.1740		26. ledna 1741		
101	7.12.1740		13. března 1741		
102	1.12.1740		17. března 1741		
103	23.3.1741		20. června 1741		
104	14.6.1741		6. července 1741		
105	27.9.1740		19. června 1741		
106	12.3.1753		10. května 1753		
107	31.12.1753	7. ledna 1754	16. července 1754	Gabriel Altschuel	Löb Tantls
108	13.5.1755		24. července 1755		
109	8.1.1753		15. prosince 1755		
110	29.4.1756		18. ledna 1757		
111	12.1.1758		26. ledna 1758		
112	10.11.1758		27. března 1759		
113	7.3.1760				
114	1.7.1755	21. července 1755		Hertz Metz	Löb Tantls
115	3.7.1758	17. července 1758	31. března 1761	Hertz Aron Metz	Scholem Pohn
116	13.5.1762				
117	13.5.1762		24. května 1762		
118	22.11.1762	7. března 1763			
119	24.1.1749	27. ledna 1749		Hertz Metz	Samuel Bacharach
120	20.8.1765		26. srpna 1765		

Pořadí	Datum vydání	Publikováno v radě SMP	Schváleno v radě SMP	Písař	Školník
121	23.6.1762		19. srpna 1762		
122	3.4.1770	30. dubna 1770		Nachem Weiseles	Seelig Mayer Tausek
123	9.6.1768		15. prosince 1768		
124	29.5.1769		25. června 1770		
125	21.2.1770		7. června 1770		
126	22.11.1769	28. listopadu 1769		Nachem Weiseles	Scholem Plon
127	13.2.1770	20. února 1770		Nachem Weiseles	Selig Mayer Tausek
128	7.5.1770	14. května 1770	28. června 1770	Nachem Weiseles	Selig Mayer Tausekh
129	9.5.1770	7. června 1770		Nachem Weiseles	Selig Mayer Tauseck
130	17.6.1772	2. července 1772		Nachem Weiselles	Selig Mayer Tausek
131	2.1.1772	10. března 1772		Nachem Weiselles	Samoel Bacharach
132	21.1.1772	2. dubna 1772			
133	13.4.1772	28. dubna 1772		Nachem Weiselles	Schollem Plohn
134	20.4.1773	26. dubna 1773		Nachem Weiselles	Selig Mayer Tausek
135	29.4.1773	3. května 1773		Nachem Weiselles	Selig Mayer Tauseck
136	7.6.1773	17. července 1773		Nachem Weiselles	Selig Mayer Tauseck
137	8.3.1765			Gabriel Altschul	Seelig Mayer Taußick

Obr. č. 1 (vlevo). Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, přední deska.

Obr. č. 2 (vpravo). Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, zadní deska.

Obr. č. 3. Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817, přední deska.

Registr

Folio

Rybař Guttali Diga Chalupna židovský . . . 1.
Jáala Marka Dapla žida . . . 2.
Hm. Juxta.

Inventa z pozůstalosti Meziříčského žida . . . 7.
Rybař Abrahama Dfuridna žida . . . 12.
Rybař Pavla Zygorta žida Praž. . . 14.

Rybař Docera Buntzla žida Praž. . . 21.

Rybař Abrahama Elbogna . . . 25.

Rybař Elanab Dmarbaga . . . 31.

Rybař Mořena Dfryš alaudni . . . 42.

Plém z Juxtam L. quimungo kumig
živrolo pozůstalí udoví po žumyglum mořena,
wi alaudni žovi drom panti . . . 42.

Rybař žumyglaf Dvluanna levit
kumyglif žida . . . 48.

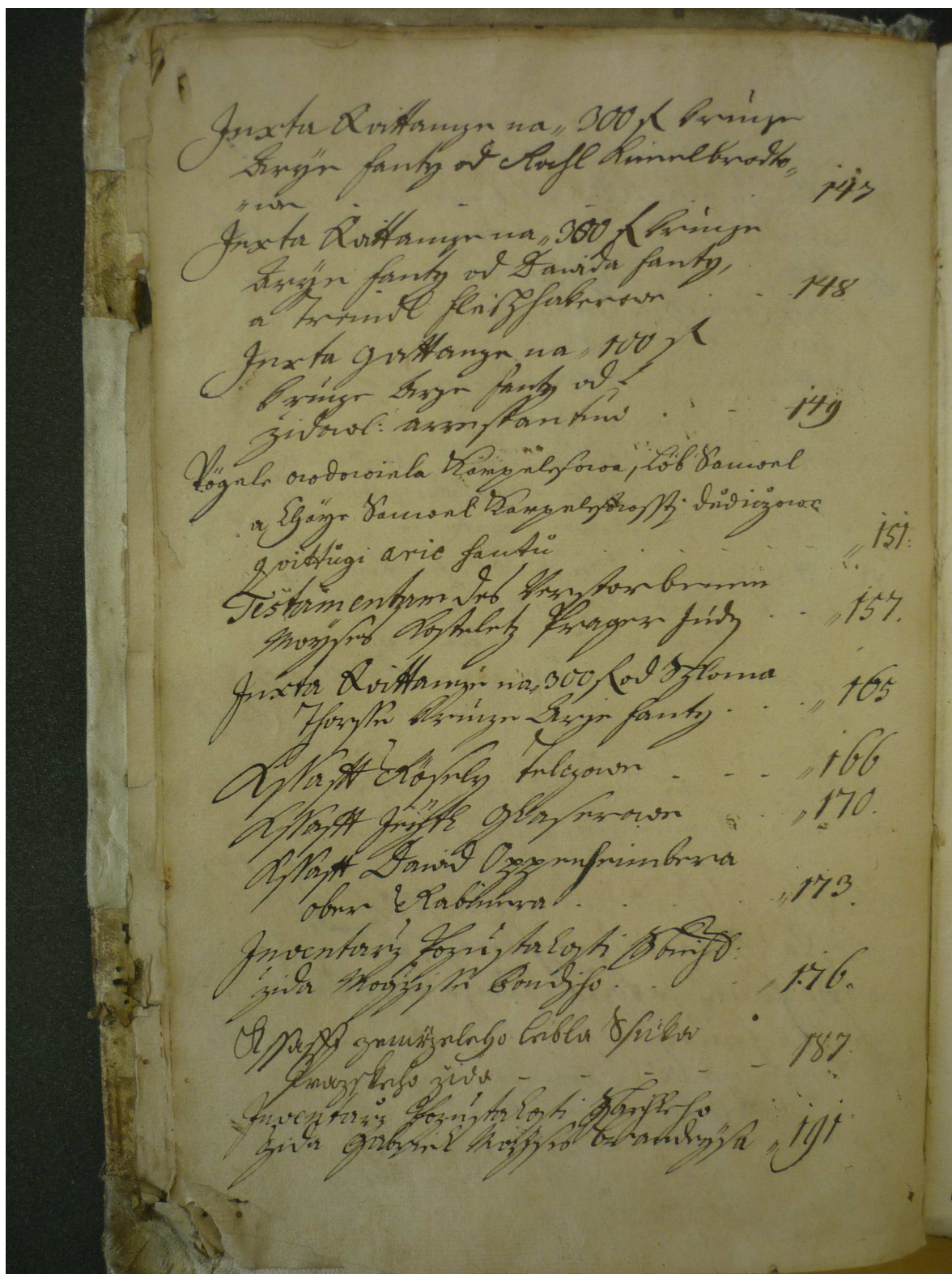
Rybař žumyglaf Dvvida Dvllif
židovský žida . . . 51.

Inventa z pozůstalosti Dmif Dvluina,
a Dfryš Dmif Dvluina od oblé ovdov.,
a Dfryš Dmif Dvluinovi židovský . . . 59.

Obr. č. 4. Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, rejstřík, s. 1.

Expositio Zmierzynska zina Salomona	fol.
Expositio - - - - -	60.
Inventar zina Ducha Ducha	
Wzrost odziedziczenia	66
Inventar zina Ducha Ducha	
Goldpfeil zina Ducha Ducha	68.
Inventar zina Ducha Ducha	
Expositio zina Ducha Ducha	70.
Expositio zina Ducha Ducha	74
Expositio zina Ducha Ducha	85.
Expositio zina Ducha Ducha	85.
Testament In Ducha Ducha	105
Testament In Ducha Ducha	110
Testament In Ducha Ducha	115
Testament In Ducha Ducha	118
Testament In Ducha Ducha	120
Testament In Ducha Ducha	130.
Expositio zina Ducha Ducha	89. 92

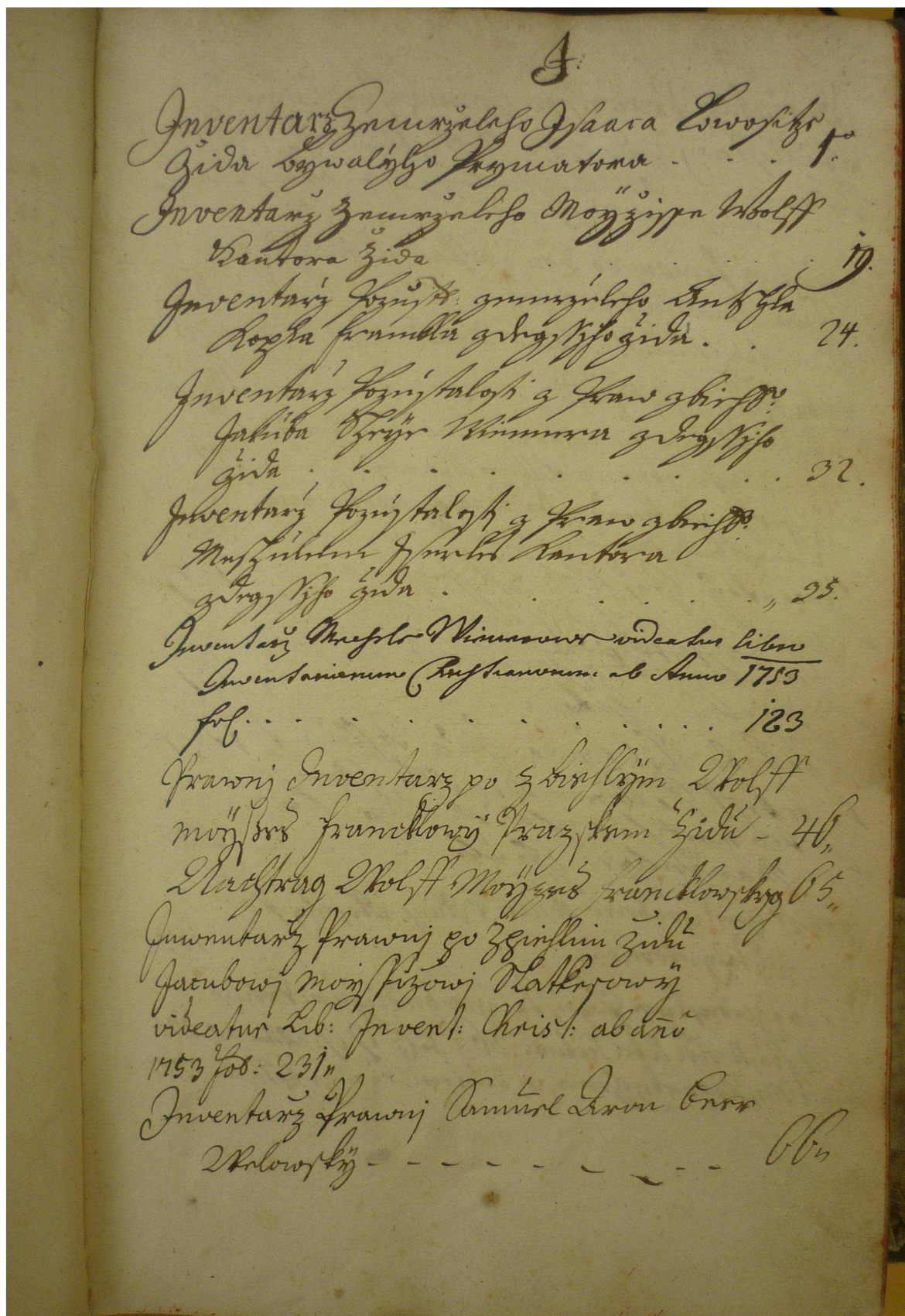
Obr. č. 5. Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, rejstřík, s. 2.

Obr. č. 7. Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, rejstřík, s. 4.

Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	196.
Inventar o goriſt: gita Moyshe	
Tabla Moyshe	197.
Inventar goriſt: gita Moyshe	
Inventar goriſt: gita Moyshe	199.
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	203
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	204
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	208
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	209.
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	209
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	212.
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	216
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	222.
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	231.
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	239
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	242
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	245
Prviti: Popul Euſebiana Kluizer Moyshe	146

Obr. č. 8. Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, rejstřík, s. 5.

Obr. č. 11. Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817, rejstřík, písmeno „I“.

Publicatum hoc Testamentum in
Consilio Ant. Urbis Stragensis die,
27 Junij A. 1733.

Confirmatum hoc Testamentum
in Cons. Ant. Urbis Stragensis
die, 12. Julij A. 1733.

Testament des Verstorbenen Joseph
Veitla samt der Freyer Juden.

Ihr Rathmen Rottes Amen.

Ich Joseph Veitla samter Freyer Juden
habe mich und mein Vermögen
insgesamtlich insonderheit aber
zu, zwei Dritteln, zu, daselbst
in die unbedingte Freyheit
Lohn, zu, mir bekräftigt, damit
nach meinem Willen zu, dem
Besten meiner Nachkommen, als zu,
ich Gott Lob. Das gute Vermögen
von meinem Vermögen
mein Testament und Erben will
folgender Gestalt, Erbschaft und
zu, was:
Wohlvermögen der Erben zu, dem
zu, das haben mich mein Vater,
mein Vermögen, und gründet sich
als, dem, zu, dem, und zu, dem

videatur que, 8. In Testam. von Lobl. Santa En-
 tantia infra fol. 120.
 1. In Testam. von Lobl. Santa En-
 tantia 100 fl.
 2. In Testam. von Lobl. Santa En-
 tantia 100 fl.
 3. In Testam. von Lobl. Santa En-
 tantia 50 fl.
 4. In Testam. von Lobl. Santa En-
 tantia 50 fl.
 5. In Testam. von Lobl. Santa En-
 tantia 150 fl.
 6. In Testam. von Lobl. Santa En-
 tantia 500 fl.
 7. In Testam. von Lobl. Santa En-
 tantia 20 fl.
 8. In Testam. von Lobl. Santa En-
 tantia 100 fl.

10. *ausst. binnest zu Dämmung und*
Licht auf meinem Stuhl, wo ich zu
ruhen z. liegen in der Dunkelheit
ich gedenke, sagen . . . 30 R

11. *Wenn 10. Erleuchtung der*
gelenkter, in derseits ganz
ganz das Gebet für mich der
geistlich werden, Weg für
ich gedenke, sagen . . . 30 R

12. *Das Licht, so ist gemacht*
hervor gebracht über, soll mich
abwender der Erb wie Santa
Christen, weiter und pro

13. *Legen und Erleuchtung ist die*
und Erleuchtung und der
Spinnen der . . . 50 R

14. *Wenn der obigen füllend ist*
so ist der Lichte gebildet
ganz Erleuchtung sein zu, 50 R
zusammen . . . 100 R

15. *Wenn Joseph Salomon Santa*
auf ein zündet gedenke, sagen, 100 R

16. *Wenn 3. Erleuchtung nach dem*
abwender füllend Santa Jesus
der füllend gedenke zusammen
sein . . . 150 R

17. *Wenn füllend so gemacht ist*
so ist, welche ist frequentiert, Erleuchtung

Obr. č. 17. Testament Josepha Veitla Fanty z 8. 4. 1733, fol. 122r.

ist alles das Innere, was ich von
zur zürn Liximum zuh. als
Entschl. in großer Arbeit mit Silber
und in großer Verfertigung, welche
meine sehr kostbare Arbeit machen
lassen.

Karoline.
 Dieser Irrsinn der neuen großen Kunst
 "war, weil der Mensch immer zu
 "mehr kommt, wir auf der Erde
 "vom Leben auf.

[illegible]

24. Damit Allen gleich anmerken,
daß die alte der Alpinischen
Karte nicht nur zwar, so wie
genutzt wollen, als ob man der
Karte vom Vater zusammen der
Karte genützt Alpin, 1500, 1500,
nicht nur, wie die peroration
wollen, womit ist, so wie, so wie
1500, 1500, 1500, 1500, 1500,
nicht nur, wie die peroration
wollen, womit ist, so wie, so wie
1500, 1500, 1500, 1500, 1500,

123

In der wasserfeste nicht eingeweiht, der
 Alben mit der zu übertragend
 unsern unsern Erbschaften, wofür wir
 ob der demselben Erben zu den unigen
 unsern Erbschaften haben.
 Zuerst, und gleich wir uns der mit,
 unser wofür, und unser zu
 zu unsern appertinentien unsern
 Erbschaften Universal-Erben zu
 haben, unsern Mann Erbschaften
 der aber unbrust obig Legatun, 500
 In der Erbschaften Erbschaften haben
 will, also unsern was extra unsern
 was abstattung In der funeralien, und
 Legatun in unsern Erbschaften, und
 der, wir unsern Erbschaften
 der unsern, übrig Erbschaften wird, 500
 unsern Erbschaften Erbschaften
 Erbschaften Erbschaften als von uns mit,
 unsern Universal-Erben Erbschaften
 unsern Erbschaften Erbschaften, und der
 Erbschaften. Wir dann unsern Erbschaften
 fast, da unsern unsern Erbschaften
 als ob specifiziert, von uns unsern
 Erbschaften der unser Erbschaften wird, was
 Erbschaften Erbschaften wollen? Und soll Er
 zu übertragung nicht Erbschaften
 Erbschaften, 10. Erbschaften, 15. Erbschaften
 Erbschaften, und soll unsern Erbschaften
 unsern unsern Erbschaften Erbschaften

124
hoc Testamentum Publicatum est in
Civis: Ant. urbis Gragl. Die, 8. Julij
A. 1733.

Herbert Flakur
Sindl.
Confirmatum hoc Testamentum
in Civis: Ant. urbis Gragensis
Die, 20. Augusti A. 1733.

In Albrecht m. J. Str.
"marrt Synthesis"
Habe Biokem Eatz Santsj dezera qrit
"Hige Arje Santsj 3 priga tyel, 500 P.

Ich habes unterschriebener urkunde Justa
und Enkener sinuit Erft zugewoantigen
guthing vor indennuamig. absondlich alda
und 1000 zur Producinu von wöthau warr, den
nach der minnenhno abgalabte Joseph Sittl
Saula quonster Prager Jüd, mir in sinu du
8. April. A. 1733. zugewantigt. den 8. Julij hies
Anri den sinu lob. Magistrat dinsten
König. Albu Badt Hug Publicint. und
den 20. Aug. Eodem Anno confirmirtes
Testament. puncto Primo Fünff Hundert
gülden Tant say hat, und solden mir zu mir
unum Kinder Anje Saula, als dinsten
Constitutum Universal Erben die Zugastung
zu Erben zu zugewantigt hat, dinsten

Testament der verstorbenen Joseph Veitl Fanta der Prager Juden.

In Nahmen Gottes Amen.

Ich Joseph Veitl Fanta Prager Judt urkhunde undt bekenne hiemit vor jedermänniglich insoderheit aber da, wo es vonnöthen, daß nachdeme in die unbeständigkeit dieses zeithlichen Lebens, bey mir betrachtet, damit nach meinen zeithlichen hintritt keine Strittigkeit entstehen möchte; Alß habe ich Gott lob! bey gutter Vernunft wegen meines zeithlichen Vermögens mein Testament undt letzten willen folgender gestalt auf gericht undt zwar:

Weilen Vermög der Rechten die Einsetzung des Erben eines jeden Testaments Fundament, undt grundt fest ist alß benenne, setze ein, und verordne | ich zu meinen Rechten, wahren, undt unzweifflichen Universal Erben meinen lieben Vetter Arie Fanta Prager Juden jedoch mit diesen außdrucklichen zusatz undt beding: damit derselbe nebst der begräbnus undt andere unkosten, auch folgende Legata bevor vollkommentlich verabstatte, undt bezahle.

Dann 1. vermache undt legire ich meiner Mahmb Cheyle Fantin verehrlicher Jeitelesin funff hundert gulden sage 500 fl.

2. den alhiesigen Juden Beer Bakh (na boku: videatur qvietantia infra fol: 150) weillen er mit groser armuth undt 4. Kindern beladen, mich auch die zeith meines Lebens, sonderlich nach meines Vatters Todt aufrichtig undt unbefleckter bedienet, zusamb seinen gedachten vier Kindern ein Tausend gulden, sage 1000 fl.

Item demselben meine kleinere Lampe.

3. dem Dawid Fanta drey hundert sage 300 fl.

4. dem Herschl Kimmelbrodt zwey hundert gulden sage 200 fl.

5. des Herschl Kimmelsbrodts Schwester Rachel drey hundert gulden sage 300 fl.

6. des Schaul Chlumnitz seinen Kindern drey hundert gulden sage 300 fl. (na boku: videatur inmedietatem et ultra qvietantia infra fol: 143. pr 180 fl.)

7. des Felkeles Meschores seinem Kindern jedweden zu hundert gulden. |

8. der Tochter von Löbl Fanta ein hundert gulden sage 100 fl. (na boku: videatur qvietantia infra fol: 136.)

9. dem Veitl Rubin Jurist zu seiner Disposition auch ein hundert gulden sage 100 fl.

10. der Treindl des Feindl Prager jüdischen Fleischhackers Eheweib funfftzig gulden sage 50 fl.

11. der Treindl des Moyses Hammerschlag von der böhm. Leipe seinen Eheweibe auch funfftzig gulden sage 50 fl.
 12. Meinem jüdischen Praeceptor Moyses Koblentz, wie auf meiner Köchin Esterl undt meinem dienstjung Feischl Kolin, vermache jeden zu fünfftzig gulden zusammen 150 fl.
 13. der Armen Kinder Bruderschafft bey hiesiger Judenschafft funff hundert gulden sage 500 fl.
 14. der jüdischen Krancken Bruderschafft allhier zwantzig gulden sage 20 fl.
 15. Vor die jüdische gefangene in Katzl, undt auser dem Katzl ein hundert gulden, sage 100 fl. |
 16. auffs baumöhl zu brenung des Lichts auf meine Stelle, wo ich zu sitzen pflegen in der Schuel dreysig gulden, sage 30 fl.
 17. denen 10 Rabinern oder gelehrten, die durchs gantze Jahr das gebett für mich verrichten werden, drey hundert gulden, sage 300 fl.
- Das kleine sonst genante Kadisch gebett aber solle mein obbemelter Erb Arie Fanta verrichten, weither und pro:
18. Legire undt vermache ich meines Brudern Rudolph Wentzl seinem Sohn 500 fl.
 19. denen von obigen Felkeles Meschores oder diener getaufften zwey Kindern jeden zu 50 fl. zusammen 100 fl.
 20. dem Joseph Salomon Fanta auch ein hundert gulden, sage 100 fl.
 21. denen 3 Kindern nach dem abgelebten Pinkas Fanta jedweden fünfftzig gulden zusammen 150 fl.
 22. der hiesigen so genannten Neuschul, welche ich frequentiret, vermache | ich alles dasjenige, eas ich schon zur zirde darinnen habe, als nemb. die zehen gebott mit silber und den grofen Vorhang, welchen mein verstorbener Vatter machen lassen.
- Mehr derselben einen grosen Leichter, so in der Mitte meines Zimmers hangt, wie auch die Schabes Lampen übern Tisch.
- Item 23. So will ich, daß zu Prawonin, also mein ersteres Eheweib zusambt 2 Kindern begraben ligt, umb den jüdischen freydthoff, eine Mauer aufgeföhret, undt die Spesen 50 fl. hierzu auß meiner Verlassenschaffts Massa genommen werden sollen; weither thue pro:
24. hiemit allen fleises anmerken, wie daß die Eltiste der Alhiesigen Prager Judenschafft mir zwar so weith zumuthen wollen, als ob mein verstorbener Vatter zuhanden der jüdischen gemeindt alhier 1500 fl vermachtet hatte, mich dahin persvadiren wollende, womit ich Ihnen sothane 1500 fl. zuhanden gleich gedachter gemeinde bezahlen möchte, indeme aber dieses ein unbilliges begehren, so in | der wahrheith nicht gegründet; Alß er kläre mich dahin, daß

ich zu abtrag dessen mich in nichten verstehen, noch meinen obig bemelten Erben hürzu einiger massen verbinden kenne.

Letzlich, undt gleich wie nun von meinem wohnhauß, undt denen hürzu gehörigen appertinentien meinem eingestzten universal Erben zwey Theille, meiner Mamb Cheyle Fantin aber nebenst obig legirten 500 fl. den dritten Theil gewidmet haben will; also hingegen was extra diesen nach abstattung der funeralien, undt Legaten an grundstücken, und Effecten, wie solche immer Nahmen haben mägen, übrig bleiben wirdt, solches alles solle meinem lieben Vetter Arie Fanta als von mir eingesetzten universal Erben erbaigenthumblich zugehörig seyn, undt verbleiben. Wie dann auch in jenen fahl, da sich etwa mehr freündte, alß obspecificiret, von mir melden solten, bey ihme stehen wirdt, was er Ihnen geben wolle? Doch solle er zu abfertigung eines dergleichen freyn den 10 bis 15 fl. zugeben schuldig seyn, undt soll niemandts wieder meinen eingesetzten Erben, | oder seine Schwester unter verlust seiner Vermächtnus diesfahls was zu obmoviren befugt seyn; zu allen dessen wahren Urkunt, habe ich diesen meinen letzten willen, so mit bewilligung Eines Löbl. Magistratt der Königl. Alten Stadt Prag, seiner zeith da woh gehörig, wirdt vermerckt, undt einverleibet werden können, nicht allein Aigenhändig unterschrieben undt mit meinen Pettschafft besiegelt sondern auch die unten benannte Kay. Hf. Notarios publicos als qvalificirte zeugen, alles fleises erbetten, daß Sie sich auf einmahl nebst meiner, jedoch Ihnen, Ihren Erben undt Erbinchnen ohne Schaden, undt Nachtheill, uno eodemque actu mit unterschrieben, undt ihre Pettschafften beygedrucket haben; So geschehen Prag den 8ten April: 1733.

Haebr: Untersch: L:S: Joseph Veitl Fanta Prager Judt

L:S: Johann Casp: Artzten ad hunc actum pro Testimonio requisitus et rogatus subscripsi manu propria.

L:S: Wentzl Maximilian Lochowsky ad hunc actum pro Testimonio requisitus et rogatus subscripsi manu propria.

Praevia contestatione praedictorum Testim | hoc Testamentum Publicatum est in Cons: Ant:

Urbis Prag: die 8. Julii A^o 1733.

Norbert Plattner Synd:

Confirmatum hoc Testamentum in Cons: Ant: Urbis Pragensis die 20. Augusti A^o 1733.

Adalbert M. I. Bernardt Syndicus

Ksáft David Oppenheima
ober Rabineera.

Amto 1736 den 17. Septemb. haben
in der Eutren Landtag der Königl.
Altin Stadt Prag, dem Jacoben
von Mannsfeldt sein gnädigster
Herrn und der Stadt Prag, so
durch die Eutren Landtag der Königl.
Landtag, so die, Herr Obrist
von Mannsfeldt, so die, Herr
Obrist von Mannsfeldt, so die,
and so.

Das Original Testament
de dato den 26. Augusti 1736.
Lautst also:

Dem zuvorigen dato hat der all-
mächtige Gott dem Jacoben
ober Rabineer David Oppenheima, so
durch die Eutren Landtag der Königl.
Landtag, so die, Herr Obrist
von Mannsfeldt, so die, Herr
Obrist von Mannsfeldt, so die,
and so.

[illegible]

2. Mobilien, Silber, goldt, Jan, großer
 und anderer Jan, Schmuck: nachher
 mir sammentlich: Inwiefern der
 wesen soll, künftiger Abhaltung der
 Minat und Erbschaften nachher
 garab Chra nicht zu beklagen ist: Son um
 an der Regierung nicht dem Vor
 brinnen hat zu demigen, Inwiefern
 der soll obigen vom Kind der Min
 um zu tritt in der nachher der
 walt, schon soll, und der all der
 ist der Minat und Erbschaften nach
 garab nachher, damit wir nicht
 mit einem recht gut disponieren
 können und können: Auch für
 der nötig zu sein, mir der
 fast der Erbschaften Extensionen und
 fallen der Erbschaften, so zu sein
 um der Erbschaften nachher
 müssen in, in der Hand zu sein
 der Erbschaften, in der Hand
 Minat und Erbschaften, der Erbschaften
 nachher der Erbschaften, so zu sein
 sein können, oder können, oder
 an der Erbschaften, in der Hand
 nach, so sein der Erbschaften, so zu sein
 etwas, in der Hand, in der Hand
 Erbschaften oder Erbschaften, nach

Das Tausch geschäft zwischen Rheinl. und
 Nassau über den Handel zwischen
 Nassau und Rheinl. ist ein
 sehr wichtiges und sehr
 interessantes. (L. 1)

Libro Testimoniorum, 29. fol. 74.

Gravia Contestatione Testium Circu-
scriptum fuit hoc Testamentum in
Consilio Regie Ant: Urbis Stagensis
Die, 18. Septembris. A. 1736.

Confirmatum hoc Testamentum
in Consilio Aut. Vrbis Pragensis
Die 6. Novemb. 1736.

Inventarij Pozij Karlovi Stred.
gung. Mogijn. Bon. G. 30.

Kssafft David Oppenheima ober Rabinera

Anno 1736 den 17. September haben in der Unteren Cantzley der Königl. Alten Stadt Prag, dem herkommen nach, Menachem Thein gebohrner Schreiber und Löb Tantls geschworne Schuelklepper der Prager Judenschafft, bey Ihren ob sich tragenden Aydes Pflichten folgendes ausgesaget:

Das jüdische Original Testament de dato den 26. Augusti A. 1736 lautet also:

Am heüntigen Dato, hat der allhiesige und der Landt Juden ober Rabiner David Oppenheimber Unß Endes benandte geschworne zu sich beruffen lassen, Welchen Wir gesundt undt mit Lauth Redenden Mund befunden, so hat Er mit Uns wohl bedächtlich Discuttiret und von Uns begehret seine rede undt | intention zu vernehmen, dieselbe zu Papir setzen undt zu unterschreiben, und also gesaget:

Es ist kein Mensch auf der Weldt welcher beym Leben verharret, der nicht dem Todt Unterworffen wäre, dann alles was gebohren, sterben mues, undt weilen der Mensch die zeith nicht wissen kan; Alß ist billig, daß der Mensch so leben thuet, den Todt sich behertzigen einen Seegen nach seiner Hinterlassen, undt ein Testament unverhinderlich verfassen solle, und zwar:

Was die andacht gegen Gott dem Allmächtigen zur Versorgung meiner Seele belanget, habe ich schon meinem Eheweib Schiffra undt meinem einzigen Sohn Joseph mündlich befohlen, und trage zu Ihnen mein Vertrauen daß Sye meinen gerechten Befehl nachleben werden, und also wirdt Ihnen auf dieser und jener Weldt wohl ergehen;

Undt weilen mein Eheweib mir ein ansehnliches Quantum zuegebracht | alß lieget mir ob (wie vor Gott undt der Weldt billig ist) dieselbe zuversorgen, und alle Verdrüßligkeit zu vermeiden, wie auch die Processen und Unkosten zuverhüten.

Undt dieweilen mein Vermögen von vielen Jahren her, so wohl wegen aus Heyrathen meiner Tochter und Eniklen auch anderen Unkosten, nicht münder Unterhaltung deren Studenten, wie auch anderen üblen zuefällen halber (wie notorium est) sehr vergeringert und geschmällert worden, und also meine Capitalien Ruiniret, folgsamb das wenige annach überbliebene zur völliger Abstattung meines Eheweibs Ihrer ordinari undt vermehrter Morgengaabs Summa nicht sufficient oder zuelänglich ist; Dahero thue Ihr über mein Hauß (worauf Sie allbereiths unterm Dato den 13. Augusti A. 1736 Stadtbücherisch versichert ist, annoch mein übrig sambentliches Vermögen, selbtes möge Nahmen haben wie es immer will, eas nur der Mundt Reden kan, es mögen seyn Schulden, Handschriefften, Handzetteln, |

Mobilien, Silber, Goldt, Hausgeschirr und anderes Haußgerath (massen mein sambentliches Vermögen dennoch zur Vollständiger Abstattung Ihrer ordinari undt vermehrten Morgengaab Summa nicht erklecklich ist) von nun an bey erreichung einer Stundt vor meinen Todt zue aignen; dergestalten: daß all obiges eine Stundt vor meinen Hintritt in Ihrer Macht und gewalt stehen solle, und Sie alles anstatt ihrer ordinari undt vermehrten Morgengaab erheben, darmit wie einer mit seinem propr gueth Disponiren könne undt möge; Anbey thue vor nöthig Erachten, meine Verlassenschafft vor Unwahren Praetensionen und falschen Urkhunden, so sich nach meinen Todt wieder verhoffen eraignen möchten, in sichern Standt zusetzen; Alß thue ich hiemit vor Euch auf meine Seel Nehmen, daß ich keinen Menschen auf der Weltdt, es mögen seyn freunde, oder frembde, weder auf einigen Wexlbrieff, weder Schuldts Staar, es seye auf was weißes will, etwas schuldig bin, undt wann einige Wechslebrieffe oder Schuldts staar nach | meinem Hintrit hervorkommen möchten selbte seyn falschlich gemacht, undt seyndt nicht zu attendiren, auser wann einem oder dem andern Vermög meiner Bücher Rechnung ich twas pro Resto ausgesetzt wäre, dieses ist nicht dahin zuverstehen, undt selbtes soll auß meiner Verlassenschafft gezahlt werden.

Bitte alle hohe undt niedrige Instantien demüthiglich über diese meine verfastete Disposition oder Testament feste Hand zuhalten, und selbtes zu manuteniren. Mein Eheweib ist befuegt diese meine Disposition gehöriger orthen intabuliren zulassen. Dieses alles haben wir von obbemeldten ober Rabiner vernommen und auf sein Befehl gefertigt und unterschrieben; zue mehrer Bekräftigung hat er sich selbst unterschrieben, und sein Pettschafft beygedrucket
Actum et supra

Saget Menachem Thein geschwornor Schreiber undt | Löb Tantls geschwornor Schuelklepper beede der Prager Judenschafft. Saget der kleine David Oppenheim der Prager undt Landt Judenschafft ober Rabiner L.S.

Libro Testimoniorum 29. fol: 74.

Wentzl C. Belohradsky

Praevia Contestatione Testium Publicatum fuit hoc Testamentum in Consilio Ragiae Ant:
Urbis Pragensis Die 18. Septemb: A: 1736.

Franc: Jos: Weckhet

Synd:

Confirmatum hoc Testamentum in Consilio Ant: Urbis Pragensis Die 6. Novemb: 1736.

Adal: M: I: Bernardt

Synd:

Von Simon Dazmoldt, Amptman
 von Pragm Jüdisch Amptman
 Juramentum in his oblatum prae-
 sumpt die 7. Augusti A. 1726.

Von uns
 a. R. B. nach von Simon
 Dazmoldt, großem
 Witten, Pragm Jüdisch
 Witten, ein Contrapart, selbst
 mit, und das Inventarium bewilligt
 bezeugen worden, als wird zur
 vorkünftigen bewilligt in Cons.
 Ant. Urbis Prag, die 7. Aug. 1727
 Ledebm. M. J. Conrad
 Syndicus.

Inventarium des Israel
 Küche Goldschmidt
 Anno 1727 den 9. Junij Ist
 Von uns Simon Dazmoldt, Amptman
 von Pragm Jüdisch Amptman
 Jüdisch Amptman, selbst
 mit, und das Inventarium bewilligt
 bezeugen worden, als wird zur
 vorkünftigen bewilligt in Cons.
 Ant. Urbis Prag, die 7. Aug. 1727
 Ledebm. M. J. Conrad
 Syndicus.

Ein Inventarium außsgericht
 Antworden wir folgen.
 Der Herr Dietrich
 Einhauss, so sich befindet
 Erbschaften, so sich befinden, so
 besagten Herr Dietrich die
 also gehörig.
 Ein noch außsgericht
 vium, so sich befindet
 Von Dietrich.
 Ein Messing, so sich befindet
 Ein Messing, so sich befindet
 Ein Messing, so sich befindet
 mit 6. Pfennig.
 Von Dietrich.
 Ein Messing, so sich befindet
 Ein Messing, so sich befindet
 Ein Messing, so sich befindet
 mit 6. Pfennig.
 Ein Messing, so sich befindet
 Ein Messing, so sich befindet
 Ein Messing, so sich befindet
 mit 6. Pfennig.
 Ein Messing, so sich befindet
 Ein Messing, so sich befindet
 Ein Messing, so sich befindet
 mit 6. Pfennig.

Obr. č. 29. Inventář Israela Küche Goldtschmidta z 9. 6. 1727, fol. 68v.

Die Silberne Guckel zu den neuen
 halben Jahr,
 Kupferne an den neuen Jahr,
 ein Jahr

Donnerstag.

17 Stück Zinn in Teller
 10 St. Eisen und Eisen
 Zinn in Teller
 Ein Eisen Kandel
 Ein Kandel von 3. Teller
 Zwei halbe Eisen Kandel
 Ein Eisen Kandel und Teller
 Ein Eisen Kandel
 Dem Zwei Teller so groß
 4 St. 30 x sagen den Eisen
 Eisen in Teller zu
 Eisen in Teller von den
 Donnerstag die Eisen

Ein Stück
 Dem Eisen in Teller
 zu den neuen Eisen
 Eisen und Eisen
 Eisen in Teller
 Eisen in Teller
 Eisen in Teller
 Eisen in Teller

Nachdem die Lixpant, nachdem Israel
Goldschmidt Imblichbrun d. Vithib abgekauft
das Inventarium beygeworren hat, also wird
zur Neuzeit das selbne bewilligt in Cons.
Stat. Urbis Pragae die 22 7bris 1727.

Leidbrenn M. J. Barwand
Syndicus.

Inventarium.

Imnach abgekauften Lixpant Maxym Schül
hof Imblichbrun Imblichbrun Imblichbrun
Passio Schülbrun.

Imnach
Geler Schülhoffen.

Inventarium.

Imnach abgekauften Lixpant Maxym
Schülhof Imblichbrun Imblichbrun Imblichbrun
Passio Schülbrun.

Imnach abgekauften Lixpant Maxym
Schülhof Imblichbrun Imblichbrun Imblichbrun
Passio Schülbrun.

Imnach abgekauften Lixpant Maxym
Schülhof Imblichbrun Imblichbrun Imblichbrun
Passio Schülbrun.

Imnach abgekauften Lixpant Maxym
Schülhof Imblichbrun Imblichbrun Imblichbrun
Passio Schülbrun.

Inventarium des Israël Küche Goldtschmidt

Anno 1727 den 9ten Junii ist von mir Lieppet alß nach den verstorbenen Israel Küche Goldtschmidt hinterlassene Wittib Prager Judin, über die nach gleich gedachten Israel Küche Goldtschmidt hinterbliebene Verlassenschaft | ein Inventarium auffgerichtet worden wie folget.

An Grundstücken

Ein hauß, so Uns beeden Ehe leüthen verschrieben, wovon besagten Israël Küche die helffte gehörig.

Eine noch unauffgebaute helffte einer jüdischen brandt Stelle.

Von Messing

Drey Messingene Lampen

Ein Meßingener Tischleichter

Ein Messingener hangleichter mit 6. Röhren

Von Kupfer

5. Kupfferne Pfannen

Ein Probir mit gewichten

2. Silber waagen mit Messingenen gewichtern

Ein Silberne streich Nadl mit einen streich stein

Ein goldene streich Nadl

Ein einsatz Ducaten gewicht

Verschiedener Goldtschmidt zeich |

Die Silber Grätzen von einen halben Jahr

Kupffer aschen von einen halben Jahr

Von Zinn

17 stuck zinerne Teller

10 st. klein undt größere zinnerne Schüffel

Ein Bindt Kandel

Ein Kandl von 3. Seidl

Zwey halbe Bindt Kandl

Ein Güß Kanne undt Becken

Ein Güß faß

Item zwey Schüffel so gegen 4fl 30x sage vier gulden dreyßig Kreitzer Zinnpfandt versetzt worden

Von jüdischen Büchern

Vier stuck

Item verschiedene schrifftten so in einen Almerle versperret undt der Sohn Joseph Goldtschmidt schon bey lebszeithen des Vatters den schlissel darzue bekommen hat.

Von Kleidern

Ein Schabes Kleidt von Kammelhar

Ein alter Manns Rock

Ein Leedernes Camisol undt Hoßen

Worbey zu erinern, daß gedachter Sohn Joseph auff obspecificirte Erbschafft Effecten zur begräbnus undt andern Unkosten ungefehr dreyßig gulden hergeliehen habe.

Welches von mir auffgerichte Inventarium ich auch mit einen Jurament (daß ich nemb. wissent. nichts außgelassen, undt von dießer Verlaßenschafft mir nichts zuegeignet habe) zue bekräftigen urbüttig bin, dafern aber auß Vergeßenheit etwas außgelassen worden seyn undt mir künfftig nach einfallen solte, solches bin ich jederzeith beyzurucken bereith undt willig wohingegen auch mir meine Morgengaab, undt andere Jura vorbehalten thue, Urkuntt meiner eigenen Handt unterschrifft. Actum Anno et die ut supra.

Haebraisch. unterschrifft id est Lieppet Tochter Löbel Heneles Weib des Israël Goldtschmidt

Nachdeme die Lieppet, nach dem Israël Goldtschmidt verbliebene Wittib obstehendes Inventarium beschworen hat; als wirdt zue einlag des selben bewilliget in Cons. Ant. Urbis Prag. die 22 7^{bris} 1727.

Adalberth M. I. Bernardt
Syndicus

[illegible]

*Penn. 1734. Det. 12. April. Verbett in
der im hiesigen Erzbischof der Königl.
Eltern und Herrgott zum Erbannnen*

142.

Magister Alwin Simon in der Obgenannten
 Hof für die Juden in der Stadt, Stadt.
 von Alwinen Tod in der Obgenannten
 Hof für die Juden in der Stadt, Stadt.
 Magister Moritz Simon in der Obgenannten
 Hof für die Juden in der Stadt, Stadt.
 als Zeuge.
 Magister David Dobner in der Obgenannten
 Hof für die Juden in der Stadt, Stadt.
 als Zeuge.

Libro Testimoniorum, 28.
 Wenzel Eusebius
 Bey dem Testamente in der Obgenannten
 Hof für die Juden in der Stadt, Stadt.
 als Zeuge. in der Obgenannten Hof für die Juden in der Stadt, Stadt.
 1734.

Kvittance na 100^{le} od Seitra
 Lubica Jurist, Pávek Anžn
 Zaušy

Vor einem hohen Magistrat der
 Königs. Alton Stadt Mag, Magist. Hof,
 Alton Hof für die Juden in der Stadt, Stadt.
 Hof für die Juden in der Stadt, Stadt.
 Hof für die Juden in der Stadt, Stadt.

Obr. č. 36. Kvittance deseti židovských rabínů z 11. 4. 1734, fol. 142r.

Qvittancze moczy které 10 žid. Rabinu Arye Fantu na 30 fl. qvittirugau

Wir Endes unterschriebene urkunden, undt bekönnen hiemit Crafft dieser Qvittung vor jedermännigl. absonder. wo zu produciren vonnöthen seye, demnach der verstorbene Joseph Fanta in seinen gemachten Testament § 17 | uns Endes unterschriebene zehen Rabiner, oder gelährten, daß nach seinen Todt, durch das gantze Jahr das gebett zu verrichten, auf seine Verlassenschafft drey hundert gulden nichtmünder, das gantze Jahr Baum öhl zu brennen dreysig gulden verschaffet hat, dieweilen nun der Constituirter universal Erb Arje Fanta Prager Judt, solches qvantum vollständig abgestattet, Alß thuen Wir ins gesambt, undt ein jeder besonders ihme ged. Arje Fanta hierüber in optima forma Juris qvittiren, seyn auch zu friden womit ged. Arje Fanta sich diese qvittung gleich ohne beyseyn unserer jedoch auff seine Unkosten gehöriger orthen einverleiben lassen möge, Urkund dessen haben uns nebst die zur mitfertigung Erbettenen Zeigen jedoch ihnen, undt denen ihrigen unbechadet aigenhändig unterschrieben, undt unsere Pettschaffter beygedrucket Prag den 11. April 1734.

12. Haeb. untersch.

Anno 1734 den 12. April haben in der untern Cantzley der König. Alten Stadt Prag dem herkommen nach | Moyses Khindls geschworne Schreiber undt David Sobotka geschworne Schuelklepper der Prager Judenschafft bey ihren ob sich tragenden Aydes Pflichten folgendes ausgesaget:

Die unter der obstehenden Teitsch verfasten Qvittung befindt. haebraische geschriebene Nahmens unterschrifften lauten also:

Saget Cheyem des abgelegten Efrayem Prager Sohn habe kein Pettschafft.

Saget der kleine Menachem Meindl des abgelebten Jehuda Löb Falkeles Sohn, habe kein Pettschafft.

Joseph des abgelebten Nasßan Raudnitz Sohn habe kein Pettschafft.

Isräel des abgelebten Jochenem Ralides Sohn habe kein Pettschafft.

Saget Moyses Seff des abgelebten Zwyr Hirsch Tausek Neügröschl habe kein Pettschafft.

Der kleine Löb des abgelebten Abraham Tausek Neugröschl Sohn, habe kein Pettschafft.

Saget Jekeff des abgelebten Sellig Tausek Sohn habe kein Pettschafft.

Saget Mendl des abgelebten Salomon Schuelhoff Sohn habe kein Pettschafft. |

Saget der kleine Schimon des abgelebten Joschia Khue habe kein Pettschafft.

Der kleinere Löb des abgelebten Hirsch Poppers Sacerdots Sohn, habe kein Pettschaftt.
Saget Moyses Khindels geschworner Schreiber der Prager Judenschaftt als Zeüg.
Saget David Sobotka geschworner Schuel Klepper der Prager Judenschaftt als Zeüg.

Libro Testimoniorum 28.

Wentzl C. Belohradsky

Per Juxtam Testamenti einzuverleiben bewilliget in Cons. Ant. Urbis Prag. Die 4. Maii A^o
1734.

Adal. M. I. Bernard Synd.

8.1 Seznam příloh

Graf č. 1. Poměr typů zápisů v Knize testamentů 1681-1756, sign. 4816.

Graf č. 2. Poměr typů zápisů v Knize testamentů 1740-1773, sign. 4817.

Tab. č. 1. Seznam dochovaných zápisů v Knize testamentů 1681-1756, sign. 4816.

Tab. č. 2. Seznam dochovaných zápisů v Knize testamentů 1740-1773, sign. 4817.

Obr. č. 1 (vlevo). Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, přední deska (AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816).

Obr. č. 2 (vpravo). Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, zadní deska (AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816).

Obr. č. 3. Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817, přední deska (AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817).

Obr. č. 4-9. Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, rejstřík (AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816).

Obr. č. 10-13. Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817, rejstřík (AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1740-1773, sign. 4817).

Obr. č. 14-21. Testament Josepha Veitla Fanty z 8. 4. 1733 (AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, fol. 120v-124r).

Obr. č. 22-27. Kšaft Davida Oppenheima ze 17. 9. 1736 (AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, fol. 173v-176r).

Obr. č. 28-32. Inventář Israela Küche Goldtschmidta z 9. 6. 1727 (AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, fol. 68r-70r).

Obr. č. 33-36. Kvittance deseti židovských rabínů z 11. 4. 1734 (AHMP, Sbírka rukopisů, Kniha testamentů 1681-1756, sign. 4816, fol. 140v-142r).

Přepis č. 1. Testament Josepha Veitla Fanty z 8. 4. 1733, fol. 120v-124r.

Přepis č. 2. Kšaft Davida Oppenheima ze 17. 9. 1736, fol. 173v-176r.

Přepis č. 3. Inventář Israela Küche Goldtschidta z 9. 6. 1727, fol. 68r-70r.

Přepis č. 4. Kvittance deseti židovských rabínů z 11. 4. 1734, fol. 140v-142r.

9 Résumé

The bachelor thesis, entitled “*The Jewish Books of Testaments since the End of the 17th to the Middle of the 18th Century*”, deals with the Jewish books of testaments which arose from the Office of the King’s Prague Old Town during the ages 1681-1756 and 1740-1773.

The main aim of the work is the analysis of Jewish last wills from various points of view - for instance contents, origin, language, circumstances and causes of creation, etc. Part of the thesis also deals with the Jewish testamentary practice in the Czech lands and with last wills in Jewish tradition in itself.

Jewish testaments can help us to learn more about family and proprietorial bearings of Prague Jews, or about, among other things, postmortem rituals. As such they have become an important part of the historical research.